

**National Library
of Sweden**

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2013

Statens
offentliga
utredningar

1969:19

Justitie-
departementet

Ny valteknik

Ref
SOU:
1969:19,

SOU

Betänkande III av 1965 års valtekniska utredning
Stockholm 1969

Statens offentliga utredningar 1969

Kronologisk förteckning

1. Faktisk brottslighet bland skolbarn. Esselte. Ju.
2. Om sexuallivet i Sverige. Esselte. U.
3. Ny sjoarbetstidslag. Esselte. K.
4. Bostadsrätt. Esselte. Ju.
5. Utsökningsrätt IX. Norstedt & Söner. Ju.
6. Offentliga tjänstemäns bisysslor. Esselte. C.
7. Kungörelseannonsering. Beckman. Ju.
8. Sexualkunskapen på grundskolans högstadium. Esselte. U.
9. ADB inom inskrivningsväsendet. Esselte. Ju.
10. Ny gruvlag. Svenska Reproduktions AB. Ju.
11. Internationell adoptionsrätt. Norstedt & Söner. Ju.
12. Regionmusik. Esselte. U.
13. Förenklad obligationshantering. Esselte. Fi.
14. Filmen - censur och ansvar. Haeggström. U.
15. Växtiörelarrätt. Esselte. Jo.
16. Lagsiftning om värdepappersfonder m.m. och om stämpelskatt på värdepapper. Esselte. Fi.
17. Nya mynt. Esselte. Fi.
18. Ett renare samhälle. Berglingska Boktryckeriet. Lund. S.
19. Ny valteknik. Esselte. Ju

Statens offentliga utredningar

1969:19

Justitiedepartementet

Ny valteknik

Betänkande III av 1965 års valtekniska utredning
Stockholm 1969

Statens offentliga utredningar
SOU 1969:10
Lagstiftning

IVY VÄSTERIK

Innehåll

Skrivelse till Statsrådet och chefen för justitiedepartementet.....	5	Kapitel 5. <i>Reformarbetets bakgrund och uppläggnig</i>	58
Författningsförslag.....	7	5.1. Bakgrund.....	58
Kapitel 1. <i>Utredningsuppdraget</i>	38	5.2. Uppläggnig.....	59
Kapitel 2. <i>Sammanfattning</i>	40	Kapitel 6. <i>Allmänna överväganden</i>	61
Kapitel 3. <i>Översikt över det nuvarande valförfarandet</i>	44	6.1. Riksdagsvalen.....	61
3.1 Inledning.....	44	6.1.1. Inledning.....	61
3.2. Förfarandet enligt VaLL.....	44	6.1.2. Förslagets huvudpunkter.....	62
3.2.1. Valkretsar och valdistrikt.....	44	6.1.3. Maskinell sammanräkning.....	62
3.2.2. Valmyndigheter.....	44	6.1.4. Sammanräkningen av de i valdistrikt avgivna rösterna.....	63
3.2.3. Tid för valen.....	45	6.1.5. Sammanräkningen av poströsterna.....	64
3.2.4. Röstlängder.....	45	6.1.6. Valmateriale	64
3.2.5. Registrering av partibeteckning och anmälan av kandidater.....	46	6.1.6.1. Valsedlar.....	64
3.2.6. Sätten för rösträttens utövande.....	46	6.1.6.2. Kassetter och valboxar.....	66
3.2.7. Röstkort.....	47	6.1.7. Tillhandahållande av valsedlar.....	68
3.2.8. Valsedlar.....	47	6.1.8. Förtidsröstning och tiden för valen.....	69
3.2.9. Valkuvert.....	48	6.1.9. Valsedels ogiltighet.....	72
3.2.10. Röstavgivningen.....	48	6.1.10. Kontrollförfarandet.....	74
3.2.10.1. I vallokal.....	48	6.2. Kommunalvalen.....	78
3.2.10.2. Poströstning.....	48	6.2.1. Inledning.....	78
3.2.10.3. Röstning med valsedelsförsändelse.....	48	6.2.2. De föreslagna ändringarna i det kommunala förfarandet.....	79
3.2.11. Poströsternas vidare behandling.....	48	6.3. Sammanfattade synpunkter på det nya förfarandet.....	82
3.2.12. Den preliminära sammanräkningen.....	48	6.4. Information om det nya förfarandet.....	83
3.2.13. Den slutliga sammanräkningen.....	49	Kapitel 7. <i>Specialmotivering</i>	84
3.2.14. Valsedels ogiltighet.....	49	7.1. Lagen om val till riksdagen.....	84
3.2.15. Besvär.....	50	7.2. Kommunalvalen.....	94
3.3. Förfarandet enligt KVL.....	50	7.2.1. Ändringar i KVL.....	94
Kapitel 4. <i>1967 års förslag till en poströstningsreform</i>	51	7.2.2. Lag med vissa bestämmelser om val av landstingsmän och kommunfullmäktige.....	95
4.1. Inledning.....	51	Bilaga 1. Försöksindelning av riket i sammanräkningsområden.....	97
4.2. Förslagets huvudpunkter.....	51	Bilaga 2. Maskinell sammanräkning i räkningscentral.....	103
4.3. Remissyttrandena.....	53	Bilaga 3. Förslag till röstkort.....	
		Bilaga 4. Fotografiska illustrationer.....	

1981. *Journal of Applied Ecology*, **18**, 103-112.
1982. *Journal of Applied Ecology*, **19**, 103-112.
1983. *Journal of Applied Ecology*, **20**, 103-112.
1984. *Journal of Applied Ecology*, **21**, 103-112.
1985. *Journal of Applied Ecology*, **22**, 103-112.
1986. *Journal of Applied Ecology*, **23**, 103-112.
1987. *Journal of Applied Ecology*, **24**, 103-112.
1988. *Journal of Applied Ecology*, **25**, 103-112.
1989. *Journal of Applied Ecology*, **26**, 103-112.
1990. *Journal of Applied Ecology*, **27**, 103-112.
1991. *Journal of Applied Ecology*, **28**, 103-112.
1992. *Journal of Applied Ecology*, **29**, 103-112.
1993. *Journal of Applied Ecology*, **30**, 103-112.
1994. *Journal of Applied Ecology*, **31**, 103-112.
1995. *Journal of Applied Ecology*, **32**, 103-112.
1996. *Journal of Applied Ecology*, **33**, 103-112.
1997. *Journal of Applied Ecology*, **34**, 103-112.
1998. *Journal of Applied Ecology*, **35**, 103-112.
1999. *Journal of Applied Ecology*, **36**, 103-112.
2000. *Journal of Applied Ecology*, **37**, 103-112.
2001. *Journal of Applied Ecology*, **38**, 103-112.
2002. *Journal of Applied Ecology*, **39**, 103-112.
2003. *Journal of Applied Ecology*, **40**, 103-112.
2004. *Journal of Applied Ecology*, **41**, 103-112.
2005. *Journal of Applied Ecology*, **42**, 103-112.
2006. *Journal of Applied Ecology*, **43**, 103-112.
2007. *Journal of Applied Ecology*, **44**, 103-112.
2008. *Journal of Applied Ecology*, **45**, 103-112.
2009. *Journal of Applied Ecology*, **46**, 103-112.
2010. *Journal of Applied Ecology*, **47**, 103-112.
2011. *Journal of Applied Ecology*, **48**, 103-112.
2012. *Journal of Applied Ecology*, **49**, 103-112.
2013. *Journal of Applied Ecology*, **50**, 103-112.
2014. *Journal of Applied Ecology*, **51**, 103-112.
2015. *Journal of Applied Ecology*, **52**, 103-112.
2016. *Journal of Applied Ecology*, **53**, 103-112.
2017. *Journal of Applied Ecology*, **54**, 103-112.
2018. *Journal of Applied Ecology*, **55**, 103-112.
2019. *Journal of Applied Ecology*, **56**, 103-112.
2020. *Journal of Applied Ecology*, **57**, 103-112.
2021. *Journal of Applied Ecology*, **58**, 103-112.
2022. *Journal of Applied Ecology*, **59**, 103-112.
2023. *Journal of Applied Ecology*, **60**, 103-112.
2024. *Journal of Applied Ecology*, **61**, 103-112.
2025. *Journal of Applied Ecology*, **62**, 103-112.

Till Statsrådet och Chefen för justitiedepartementet

Genom beslut 15.1.1965 bemyndigade Kungl. Maj:t chefen för justitiedepartementet att tillkalla högst sex sakkunniga att utreda vissa tekniska valfrågor.

Med stöd av detta bemyndigande tillkallades följande sakkunniga att verkställa utredningen, nämligen borgmästaren Björn G. Widegren, ordförande, ledamoten av riksdagens första kammare, ombudsmannen K. Thure Dahlberg, byrådirektören Stig H. E. Lundgren, ledamoten av riksdagens första kammare, lantbrukaren N. Yngve Nilsson, dåvarande ledamoten av riksdagens andra kammare, redaktören J. Olaus Nyberg och ledamoten av riksdagens första kammare, lantbrukaren K. Ivan H. Svanström.

De sakkunniga antog namnet 1965 års valtekniska utredning.

Till sekreterare fr. o. m. 10.5.1965 förordnades 13.4.1965 hovrättsassessorn N. Per-Erik Nilsson.

Utredningen har tidigare avlämnat betänkandena Gemensam valdag (SOU 1965: 74) och Förtidsröstning och gemensamma tvådagarsval (SOU 1967: 27).

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande 1.3.1968 uppdrog chefen för justitiedepartementet i tilläggsdirektiv åt utredningen att utreda frågan om att införa maskinell teknik i valförfarandet m. m.

Att som experter biträda utredningen vid utförandet av detta uppdrag förordnades dels 23.4.1968 kanslirådet Nils Olof Wentz, dels 10.5.1968 organisationsdirektören Ulf V. Carlsson och avdelningschefen Gunnar

E. Ekstam, dels 15.10.1968 byrådirektören Brita I. M. Larson och dels 27.3.1969 byrådirektörerna Per-Ola Larsson och Kenny Thärnström.

Under utredningsarbetets gång har utredningen vid flera tillfällen samrått med centrala folkbokförings- och uppborgsnämnden samt postverket. Utredningen har även i vissa frågor överlagt med företrädare för de i riksdagen representerade politiska partiernas kanslier.

På förslag av utredningen har chefen för justitiedepartementet uppdragit åt Facit AB, Åtvidaberg, att utföra visst tekniskt konstruktionsarbete.

Utredningen får härmed överlämna sitt betänkande *Ny valteknik*. I betänkandet föreslår utredningen införande av ett nytt valtekniskt förfarande, byggt på maskinell behandling av valmaterialet vid riksdagsvalen samt vissa ändringar i förfarandet vid de kommunala valen. I en kommande utredningsetapp avser utredningen att pröva förutsättningarna för en övergång till motsvarande teknik vid de kommunala valen.

De till betänkandet fogade bilagorna har utarbetats av utredningens experter.

Stockholm 29.5.1969.

Björn Widegren

Thure Dahlberg

Stig Lundgren

N. Yngve Nilsson

Olaus Nyberg

Ivan Svanström

/Per-Erik Nilsson

...

...

...

...

...

**Förslag till
lag om val till riksdagen**

Härigenom förordnas som följer,

**FÖRSTA AVDELNINGEN
VALORGANISATIONEN**

1 Kap.

Inledande bestämmelser

1 §.

Valdag vid ordinarie val till riksdagen är den tredje söndagen i september. Vid annat val till riksdagen är valdagen den söndag som Konungen bestämmer.

2 §.

Röstning vid val till riksdagen sker på valdagen i valdistrikt. I särskilda fall får röstning ske före valdagen på postanstalt inom riket, hos svensk utlandsmyndighet och på svenskt fartyg utom riket.

3 §.

Räkningen av de röster som avgetts på valdagen sker gemensamt för flera valdistrikt i regionala räkningscentraler.

De röster som avgetts före valdagen räknas i en för hela riket gemensam räkningscentral.

4 §.

Fördelningen av mandat i riksdagen på partier och valkretsar handhaves av centrala valmyndigheten, som också fastställer vilka personer som skall tillträda partiernas mandat i valkretsarna.

5 §.

I kommunala vallagen är föreskrivet att val av landstingsmän och val av kommunfullmäktige skall äga rum samtidigt med ordinarie val till riksdagen.

2 Kap.

Valkretsar och valdistrikt

1 §.

För val till riksdagen är riket indelat i tjuugoåtta valkretsar. Dessa är:

Stockholms kommun;

Stockholms län med undantag av Stockholms kommun (Stockholms läns valkrets);

Göteborgs kommun;

Göteborgs och Bohus län med undantag av Göteborgs kommun (Bohusläns valkrets);
Malmö, Hälsingborgs, Landskrona och Lunds kommuner (fyrstadskretsen);
Malmöhus län med undantag av fyrstadskretsen (Malmöhus läns valkrets);
Nordals, Sundals, Valbo, Tössbo, Vedbo, Flundre, Väne, Bjärke, Vättle, Ale, Kul-
lings och Gäsene härader samt Åmåls, Vänersborgs, Alingsås och Trollhättans kom-
muner (Älvsborgs läns norra valkrets);
Ås, Kinds, Redvägs, Marks, Vedens och Bollebygds härader samt Borås och Ulrice-
hamns kommuner (Älvsborgs läns södra valkrets);
vart och ett av rikets övriga län.

2 §.

Centrala valmyndigheten fastställer före utgången av mars månad varje år då ordi-
narie val till riksdagen skall hållas antalet fasta valkretsmandat i valkretsarna. Härvid
tillföres varje valkrets ett mandat för varje gång som antalet röstberättigade i valkret-
sen är jämnt delbart med en trehundredel av antalet röstberättigade i hela riket.
De fasta valkretsmandat, som härefter återstår, tillföres valkretsarna i ordning efter
storleken av de överskott som uppkommit vid nyssnämnda fördelning. Mellan lika
överskottstal avgöres företrädet genom lottning.

Vid tillämpningen av första stycket beräknas antalet röstberättigade på grundval av
stommarna till mantalslängderna för året. Vid beräkningen anses som röstberättigad
varje svensk medborgare som uppnått nitton års ålder senast under närmast föregående
kalenderår och som ej på grund av domstols förklaring är eller efter uppnådd myndig-
hetsålder skall förbli omyndig.

3 §.

Varje kommun bildar ett valdistrikt. Är kommun delad i valkretsar för val av kom-
munfullmäktige, utgör dock sådan valkrets ett valdistrikt för riksdagsval.

Kommun eller valkrets för val av kommunfullmäktige får indelas i två eller flera
valdistrikt, om det anses lämpligt.

4 §.

Om kommuns indelning i valdistrikt eller om ändring i gällande indelning beslutar
länsstyrelsen. Innan beslut meddelas skall fullmäktige i kommunen ha haft tillfälle
att yttra sig i ärendet.

Beslut om indelning i valdistrikt skall innehålla uppgift om när beslutet skall träda
i tillämpning.

Länsstyrelsen skall omedelbart kungöra sitt beslut.

5 §.

Över länsstyrelsens beslut i indelningsärende får besvär föras i den ordning som
gäller för överklagande av dess utslag i mål som bedömes efter kommunallagen (1953:
753) och kommunallagen för Stockholm (1957: 50).

3 Kap.

Valnämnd och deputerade

1 §.

I varje kommun skall finnas en valnämnd. Valnämnden består av fem ledamöter
och ersättare för var och en av dem. Ordföranden och hans ersättare förordnas av

länsstyrelsen. Övriga ledamöter och deras ersättare väljes av kommunens fullmäktige.

Ledamöter och ersättare i valnämnd utses under året näst efter det år då ordinarie val till riksdagen ägt rum för en tid av tre år räknat från utgången av nämnda år. Utses ny ledamot eller ersättare under annat år än nu sagts, gäller förordnandet eller valet endast den tid som återstår av löpande treårsperiod.

Ledamöterna och deras ersättare skall vara bosatta inom kommunen.

2 §.

Är kommun indelad i valdistrikt, utser valnämnden för varje valdistrikt fyra eller flera personer att såsom nämndens deputerade vara valförrättare i distriktet. Valnämnden förordnar en av dem att vara ordförande.

3 §.

I valnämnden skall minst tre vara närvarande. Är både ordföranden och hans ersättare hindrade att närvara, utser nämnden inom sig en ledamot att fullgöra ordförandens åligganden.

Som valnämndens beslut gäller den mening som de flesta röstande förenar sig om. Vid lika röstetal gäller den mening som ordföranden biträder.

Vid nämndens sammanträden skall föras protokoll.

4 §.

Var och en som är röstberättigad vid val till riksdagen och ej har fyllt sextio år är skyldig att fullgöra uppdrag som ledamot eller ersättare i valnämnd eller som deputerad, om han ej har giltigt hinder.

5 §.

Den som menar att val av ledamot eller ersättare i valnämnd ej skett i laga ordning får anföra besvär över valet hos länsstyrelsen senast femtonde dagen efter den då valet hölls. Detsamma gäller den som vill klaga över att av honom uppgivet hinder att fullgöra uppdrag som avses i 4 § icke godkänts. Härvid räknas dock besvärstiden från den dag då beslutet meddelades.

Talan får ej föras mot länsstyrelsens beslut.

6 §.

Ordföranden i kommunens fullmäktige skall genast underrätta ordföranden i valnämnden om vilka personer fullmäktige valt till ledamöter och ersättare i nämnden. De valda ledamöterna och deras ersättare skall tillställas ett utdrag av protokollet över valet.

Länsstyrelsen skall varje år i länskungörelserna införa uppgift om namn och adress på ordförande och ersättare för ordförande i valnämnderna i länet.

4 Kap.

Röstlängder

Allmän röstlängd

1 §.

Allmän röstlängd över personer som är mantalsskrivna i riket upprättas årligen för varje valdistrikt.

Allmän röstlängd upprättas av lokal skattemyndighet. Anmärkningar mot sådan längd prövas av länsstyrelsen.

2 §.

Allmän röstlängd upprättas på grundval av mantalslängden. I röstlängden upptages alla invånare i valdistriktet som fyllt eller under kalenderåret fyller nitton år. Den som den 10 juni det år röstlängden upprättas ej uppfyller villkoren för rösträtt enligt 14 § andra stycket riksdagsordningen antecknas i röstlängden som icke röstberättigad.

Beträffande den som fyller nitton år under det år då röstlängden upprättas, anmärkes att han blir röstberättigad först nästa kalenderår.

3 §.

Allmän röstlängd skall vara upprättad senast den 25 juni.

4 §.

Allmän röstlängd skall vara framlagd för granskning hos lokala skattemyndigheten varje vardag med undantag av lördag under tiden från och med den 1 till och med den 7 juli eller, om denna dag är en lördag eller söndag, till och med följande måndag.

Länsstyrelsen får bestämma att ett exemplar av röstlängden skall vara utlagd för granskning på annat ställe än hos lokala skattemyndigheten.

5 §.

Den som anser att han oriktigt utslutits från rösträtt eller att annan oriktigt upptagits som röstberättigad, får senast den 13 juli skriftligen framställa anmärkning mot röstlängden hos länsstyrelsen.

Inkommer anmärkning för sent, upptages den ej till prövning.

6 §.

Anmärkning mot allmän röstlängd prövas vid offentligt sammanträde den 20 juli eller, om denna dag är en lördag eller söndag, följande måndag. Sammanträdet börjar klockan 19.

Vid sammanträdet skall tillfälle lämnas till bemötande av gjorda anmärkningar. Avser anmärkningen att någon felaktigt upptagits som röstberättigad har denne rätt att åberopa även omständighet som inträffat efter den 13 juli.

Vid sammanträdet eller senast dagen efter sammanträdet slut avkunnar länsstyrelsen beslut över varje särskild anmärkning. Beslutet tecknas på anmärkningsskriften med kort angivande av skälen. I röstlängden införes de rättelser som föranledes av besluten.

Länsstyrelsen underskriver därefter den eller de röstlängder som varit föremål för prövning.

Lokala skattemyndigheten förser de röstlängder mot vilka anmärkning ej framställts inom föreskriven tid med intyg härom.

7 §.

Mot länsstyrelsens beslut i anmärkningsärende får talan föras endast i samband med besvär över val vid vilket beslutet länt till efterrättelse. I sådant mål får ej åberopas bevis som ej företetts hos länsstyrelsen.

8 §.

Allmän röstlängd länder till efterrättelse så snart den underskrivits av länsstyrelsen eller försetts med intyg av lokala skattemyndigheten och gäller, om annat ej följer av 9 eller 10 §, till dess ny röstlängd kommit till stånd.

9 §.

Har någon till följd av uppenbart fel icke blivit upptagen som röstberättigad i den för granskning framlagda röstlängden och har felet ej påtalats i föreskriven ordning, äger länsstyrelsen på ansökan av honom eller av den lokala skattemyndigheten besluta om rättelse, om den som felet rör vid anmärkningstillfället uppfyllde villkoren för röst-rätt enligt 14 § andra stycket riksdagsordningen. För att sådan ansökan skall kunna upptagas till prövning, skall den ha inkommit till länsstyrelsen senast den 1 september det år då röstlängden upprättats.

Meddelar länsstyrelsen beslut om rättelse enligt denna paragraf, skall länsstyrelsen genast underrätta lokala skattemyndigheten härom och kungöra beslutet. Kungörelsen skall anslås på vederbörande kommuns anslagstavla och införas i ortstidningarna, om detta kan ske. Lokala skattemyndigheten skall genast rätta röstlängden i enlighet med beslutet. Dessförinnan äger beslutet ej verkan.

Talan får ej föras mot beslut som innebär att ansökan om rättelse avslagits eller avvisats. Mot beslut om rättelse får talan föras endast i samband med besvär över val vid vilket beslutet länt till efterrättelse.

10 §.

Har röstlängden i någon del förklarats felaktig på grund av talan som förts i samband med besvär över val, skall länsstyrelsen tillse att längden rättas i enlighet med förklaringen.

11 §.

Granskning av röstlängd enligt 4 § kungöres av länsstyrelsen senast den 25 juni. Kungörelsen skall innehålla uppgift dels om var och när röstlängden kommer att vara framlagd för granskning, dels om tiden och sättet för framställande av anmärkning mot längden och om tiden och platsen för prövning av anmärkningar. Kungörelsen skall anslås på kommunens anslagstavla och införas i ortstidningar, om detta kan ske.

Så snart röstlängden upprättats, skall lokala skattemyndigheten underrätta var och en som i röstlängden antecknats som icke röstberättigad om detta förhållande. I underrättelsen skall anges skälen varför han uteslutits från rösträtt. Underrättelsen skall vidare innehålla uppgift om tiden och sättet för framställande av anmärkning mot längden och om tiden och platsen för prövning av anmärkningar mot denna. Har den som antecknats som icke röstberättigad ej känd adress i riket, behöver underrättelse ej sändas till honom.

Har anmärkning framställts i rätt tid mot att någon upptagits som röstberättigad i längden, skall denne genast underrättas om innehållet i anmärkningen samt om tiden och platsen för prövning av denna.

12 §.

Ytterligare föreskrifter för tillämpningen av bestämmelserna om allmän röstlängd meddelas av centrala valmyndigheten.

Särskild röstlängd

13 §.

Särskild röstlängd över personer som ej är mantalsskrivna i riket upprättas årligen för varje valkrets av centrala valmyndigheten. Anmärkningar mot sådan röstlängd prövas av länsstyrelsen.

Särskild röstlängd skall hänföras till det valdistrikt inom valkretsen som länsstyrelsen bestämmer.

14 §.

I särskild röstlängd upptages, efter ansökan, den som

1) den 30 april det år då röstlängden upprättas uppfyller villkoren för rösträtt enligt 14 § andra stycket riksdagsordningen och

2) ej är mantalsskriven i riket men varit kyrkobokförd här någon gång under de fem kalenderår som närmast föregått det år då röstlängden upprättas.

Den som fyller nitton år det år då röstlängden upprättas upptages i denna, om hinder ej föreligger i övrigt. Därvid anmärkes dock att han blir röstberättigad först nästa kalenderår.

Framgår i anmärkningsärende att någon upphört att vara röstberättigad på grund av omständighet som inträffat efter den 30 april, skall han ej vara upptagen i särskild röstlängd.

15 §.

Ansökan att bli upptagen i särskild röstlängd göres skriftligen senast den 30 april hos centrala valmyndigheten.

Vid ansökan skall fogas intyg som visar att sökanden har giltigt svenskt pass och enligt passet är svensk medborgare. Intyget skall vara utfärdat av svensk beskickning eller annan svensk utlandsmyndighet som centrala valmyndigheten bestämt eller av svensk polismyndighet samma år som röstlängden upprättas.

Inkommer ansökan för sent, upptages den ej till prövning. Detsamma gäller, om ansökningen ej är åtföljd av föreskrivet intyg om innehav av svenskt pass.

16 §.

Beslut över ansökan att bli upptagen i särskild röstlängd meddelas så snart det kan ske.

Den som skall upptagas i särskild röstlängd antecknas i röstlängden för den valkrets inom vilken han senast varit kyrkobokförd.

Särskild röstlängd skall vara upprättad senast den 25 juni. Så snart röstlängden är färdig, sändes den till länsstyrelsen. Röstlängden skall vara framlagd för granskning hos länsstyrelsen varje vardag med undantag av lördag under tiden från och med den 1 till och med den 7 juli eller, om denna dag är en lördag eller söndag, till och med följande måndag.

17 §.

Den som vill att ändring skall göras i särskild röstlängd får skriftligen framställa anmärkning mot röstlängden hos länsstyrelsen senast den 13 juli.

Inkommer anmärkning för sent, upptages den ej till prövning.

18 §.

Anmärkning mot särskild röstlängd prövas vid offentligt sammanträde den 1 augusti eller, om denna dag är lördag eller söndag, följande måndag. Sammanträdet börjar klockan 19.

Vid sammanträdet eller senast dagen efter sammanträdet slut avkunnar länsstyrelsen beslut över varje särskild anmärkning. Beslutet antecknas på anmärkningsskriften med kort angivande av skälen.

Röstlängden rättas och underskrives av länsstyrelsen. Har anmärkning ej framställts mot röstlängden inom föreskriven tid, skall röstlängden förseas med intyg härom.

19 §.

Mot beslut av länsstyrelsen över anmärkning mot särskild röstlängd får talan föras endast i samband med besvär över val vid vilket beslutet länt till efterrättelse. I sådant mål får ej åberopas bevis som ej företetts hos länsstyrelsen.

Har i mål som avses i första stycket röstlängden förklarats felaktig i någon del, rättar länsstyrelsen röstlängden i enlighet med förklaringen.

20 §.

Särskild röstlängd länder till efterrättelse så snart den underskrivits av länsstyrelsen och gäller, om annat ej följer av 19 § andra stycket, till dess ny röstlängd kommit till stånd.

21 §.

Granskning av röstlängd enligt 16 § tredje stycket kungöres av länsstyrelsen senast den 25 juni. Kungörelsen skall innehålla uppgift dels om var och när röstlängden kommer att vara framlagd för granskning, dels om tiden och sättet för framställande av anmärkning mot längden och om tiden och platsen för prövning av anmärkning. Kungörelsen skall anslås på kommunernas anslagstavlor i valkretsen och införas i ortstidningar inom valkretsen.

Upptages sökande ej i särskild röstlängd, skall han genast underrättas om beslutet och om skälen för detta. Därvid skall han även få upplysning om vad han skall iakttaga om han vill framställa anmärkning mot röstlängden och om tiden och platsen för prövning av anmärkningar mot röstlängden.

Har anmärkning framställts i rätt tid mot att någon upptagits i särskild röstlängd, skall denne genast underrättas om innehållet i anmärkningen samt om tiden och platsen för prövning av anmärkningar mot röstlängden.

22 §.

Blanketter till ansökan och intyg skall finnas tillgängliga hos centrala valmyndigheten samt hos svensk utlandsmyndighet som centrala valmyndigheten bestämmer.

Ytterligare föreskrifter för tillämpningen av bestämmelserna om särskild röstlängd meddelas av centrala valmyndigheten.

ANDRA AVDELNINGEN

VALETS FÖRBEREDANDE

5 Kap.

Registrering av partibeteckning och anmälan av kandidater

1 §.

Parti, som ej utgör underavdelning av politisk sammanslutning och som har minst ettusen röstberättigade medlemmar, har rätt att få sin partibeteckning registrerad hos centrala valmyndigheten.

Skiljer sig partibeteckning ej tydligt från redan registrerad beteckning eller från be-

teckning om vars registrering ansökan tidigare kommit in men ännu ej prövats, skall registrering vägras.

Ansökan om registrering skall göras skriftligen.

2 §.

Parti som fått sin partibeteckning registrerad skall anmäla ett ombud till registret.

3 §.

Registrerad partibeteckning skall avföras ur registret, om

- 1) det parti som begärt registreringen ansöker därom eller
- 2) annat parti ansöker därom och visar att det parti som begärt registreringen upplösts eller ej anmält kandidater i någon valkrets vid två på varandra följande val till riksdagen i hela riket.

4 §.

När partibeteckning registrerats eller avförts ur registret skall centrala valmyndigheten kungöra detta i allmänna tidningarna.

5 §.

Parti som fått sin partibeteckning registrerad skall, för att erhålla det skydd för beteckningen som följer av 15 kap. 4 §, till centrala valmyndigheten anmäla minst fem och högst femton personer som kandidater i valkretsen. För att beaktas vid valet skall anmälan ha kommit in till myndigheten samtidigt som partiet beställer valsedlar enligt 7 kap. 5 § för valkretsen, dock senast den fjortionde dagen före valdagen.

Vid anmälan skall fogas

- 1) intyg som utvisar att var och en av kandidaterna är valbar,
- 2) intyg av varje kandidat att han gett partiet tillstånd att anmäla honom.

6 §.

Finner centrala valmyndigheten anledning till anmärkning mot anmälan eller handling som åtföljer denna, skall myndigheten genast underrätta den som gjort anmälan. Anmälan får ändras och kompletteras med föreskrivna intyg till och med femte dagen efter den då anmälan inkom. Därefter skall centrala valmyndigheten så snart som möjligt slutligt pröva de inkomna anmälningarna.

Är någon av de anmälda kandidaterna ej valbar eller har det ej visats att han lämnat partiet tillstånd att anmäla honom, skall hans namn på anmälan anses obefintligt.

Centrala valmyndigheten upprättar härefter för varje valkrets en lista över de kandidater som anmälts för varje parti.

7 §.

De upprättade listorna skall vara tillgängliga i den för riket gemensamma räkningscentralen. I varje regional räkningscentral skall finnas ett exemplar av listan för valkretsen. Sådana exemplar av listan skall också tillställas länsstyrelsen och valnämnderna i valkretsen.

8 §.

Över centrala valmyndighetens beslut i anmälningsärende får talan föras endast i samband med besvär över valet.

6 Kap.

Valsedlar

1 §.

Vid röstning skall användas gula valsedlar, som skall vara lika till storlek och material.

2 §.

På valsedel skall finnas partibeteckning. Valsedel som användes vid röstning före valdagen skall vara försedd med beteckning som visar för vilken valkrets sedeln är avsedd (*valkrets-beteckning*). Sådan beteckning bör också finnas utsatt på valsedel som användes vid röstning på valdagen.

Valsedel bör dessutom innehålla

- 1) namn på en eller flera kandidater,
- 2) uppgift om det val för vilket sedeln gäller (*valbeteckning*).

Kandidatnamn skall anges på sådant sätt att det klart framgår vilken person som avses. Vid namnet bör för detta ändamål utsättas kandidatens yrke, titel eller hemvist.

3 §.

Om valsedel upptager mer än ett kandidatnamn, skall namnen fördes med nummer som utvisar ordningen mellan namnen. Antalet namn får vara högst fyra utöver antalet fasta valkretsmandat i valkretsen.

På valsedeln får också anges särskilda efterträdare till kandidat. För varje kandidat får upptagas högst två efterträdare. Efterträdarnamn skall fördes med samma nummer som kandidatnamnet. Upptager valsedeln mer än en efterträdare till samma kandidat, skall ordningen mellan efterträdarna utmärkas genom att a) respektive b) utsättes vid deras namn.

4 §.

Valsedel får, utöver upplysningar i skrift enligt 2 och 3 §§, vara försedd med hålmärkingar som möjliggör maskinell sortering och räkning.

Valsedlar med hålmärking (*tryckta valsedlar*) får framställas endast genom statsverkets försorg. Statsverket framställer också valsedlar utan hålmärking (*ifyllningsvalsedlar*).

5 §.

På tryckt valsedel skall finnas, utöver hålmärkingar som motsvarar den tryckta texten, ett förmarkerat hål, som väljaren själv skall kunna trycka ut om han önskar göra någon förändring beträffande namnen på valsedeln såsom stryka eller tillägga namn. Sådan förändring av tryckt valsedel gäller endast om det förmarkerade hålet blivit uttryckt.

6 §.

Centrala valmyndigheten meddelar närmare föreskrifter om valsedels utformning.

7 Kap.

Tillhandahållande av valsedlar

1 §.

Efter beställning tillhandahåller statsverket parti som är representerat i riksdagen

tryckta valsedlar till det antal partiet önskar, om beställningen göres av partiets anmälda ombud eller någon som denne förordnat.

Göres beställning av annat parti än som nu sagts eller av annan än partis anmälda ombud eller någon som denne förordnat, tillhandahåller statsverket tryckta valsedlar endast om

- 1) beställaren förskottsvis ersätter statsverket för framställningskostnaden,
- 2) den partibeteckning som skall utsättas på valsedlarna antingen överensstämmer med registrerad partibeteckning eller tydligt skiljer sig från sådan beteckning.

2 §.

Parti som är eller genom valet blir representerat i riksdagen erhåller utan kostnad tryckta valsedlar till ett antal som motsvarar fem gånger antalet röstberättigade i valkretsen.

Har förskott erlagts för valsedlar för parti, som är berättigat att erhålla sådana utan kostnad, skall förskottet utan ansökan återbetalas i den mån antalet valsedlar, som partiet erhåller kostnadsfritt, därigenom ej kommer att överstiga vad som följer av första stycket. Återbetalningen sker till partiet oavsett vem som erlagt förskottet.

3 §.

Ersättning för tryckta valsedlar skall motsvara framställningskostnaden.

4 §.

Tryckta valsedlar beställes hos centrala valmyndigheten.

5 §.

När val skall förrättas skall centrala valmyndigheten bestämma sista dag då beställning på tryckta valsedlar skall ha kommit in för att leverans skall kunna ske senast trettiofem dagar före valdagen. Beställning som kommer in senare skall utföras så snart det kan ske utan att tidigare gjorda beställningar försenas.

Beställes valsedlar som ej överensstämmer med föreskrifterna i 6 kap. eller med stöd därav meddelade bestämmelser, skall beställningen icke utföras.

6 §.

Ifyllningsvalsedlar tillhandahålles väljarna utan kostnad i lokal där röstning äger rum eller i utrymme därintill.

Om tillhandahållande av ifyllningsvalsedlar i andra fall gäller vad ovan sagts om tillhandahållande av tryckta valsedlar.

7 §.

Centrala valmyndigheten meddelar närmare bestämmelser om tillhandahållande av valsedlar.

8 Kap.

Valets kungörande

1 §.

När val skall förrättas skall länsstyrelsen senast trettiofem dagar före valdagen utfärda kungörelse om valet. Kungörelsen skall innehålla uppgift om

- 1) antalet fasta valkretsmandat i valkretsen,
- 2) dag och tid för valet,
- 3) vallokalen för varje valdistrikt,
- 4) vallokalen för det valdistrikt där den som är upptagen i särskild röstlängd får rösta,

5) var den eller de regionala räkningscentraler är belägna där de röster som avgivits vid valförrättningarna skall räknas och var den för riket gemensamma räkningscentralen är belägen samt från vilken tidpunkt centralerna skall vara öppna för rösträkning.

Kungörelsen skall dessutom innehålla:

6) den lista som upprättats över registrerade partibeteckningar och över för valkretsen anmälda kandidater,

7) erinran om att röstning i särskilda fall får ske före valdagen på postanstalt inom riket eller hos svensk utlandsmyndighet utom riket.

När val till riksdagen skall förrättas i hela riket skall kungörelsen dessutom innehålla erinran om att röstning i särskilda fall får ske på svenskt fartyg utom riket.

Skall riksdagsvalet förrättas samtidigt med annat val, utfärdas gemensam kungörelse om valen.

2 §.

Kungörelse om val skall anslås på kommunernas anslagstavlor och införas i ortstidningar.

3 §.

Vid annat val än ordinarie skall centrala valmyndigheten omedelbart underrätta postverket om valdagen.

9 Kap.

Röstkort

1 §.

När val skall förrättas skall röstkort upprättas för varje person som är röstberättigad enligt gällande röstlängd. Röstkortet skall innehålla

- 1) den röstberättigades namn och personnummer,
- 2) uppgift om valdagen,
- 3) uppgift om valdistrikt och om vallokal och dess öppethållande,
- 4) uppgift om den valkrets som den röstande tillhör.

För röstberättigad som icke har känd adress upprättas röstkort endast om han gör särskild framställning om det.

2 §.

Röstkort upprättas för den som är upptagen i allmän röstlängd av lokal skattemyndighet och för den som är upptagen i särskild röstlängd av länsstyrelsen. Röstkort skall översändas med posten till de röstberättigade senast den trettiofemte dagen före valdagen.

Röstkort skall upprättas gemensamt för riksdagsval och kommunalval som äger rum samtidigt med riksdagsvalet.

3 §.

Har röstberättigad ej erhållit röstkort eller har han förlorat sitt röstkort, skall efter framställning ett dupletteröstkort utfärdas för honom.

Framställning om duplettröstkort göres skriftligen eller muntligen hos den myndighet som har att upprätta röstkort. Vid framställningen skall sökanden uppge

- 1) sitt fullständiga namn och personnummer,
 - 2) sitt hemvist i den ort där han är uppförd i allmän röstlängd eller, om han är uppförd i särskild röstlängd, den ort i riket där han senast var kyrkobokförd.
- Duplettröstkort får ej utlämnas senare än fredagen före valdagen.

4 §.

Centrala valmyndigheten meddelar närmare bestämmelser om röstkort.

TREDJE AVDELNINGEN RÖSTNINGEN

10 Kap.

Allmänna bestämmelser

1 §.

Väljaren skall själv avlämna sin valsedel till den som förrättar valet i det valdistrikt där han är uppförd i röstlängd eller, om röstningen sker före valdagen, till röstmottagare på postanstalt, hos utlandsmyndighet eller på fartyg.

I vissa fall får väljaren avlämna sin valsedel genom bud (*röstning med valsedelsförsändelse*).

2 §.

Vid röstning i valdistrikt och på postanstalt lägger väljaren in sin valsedel i en kassett och överlämnar denna till valförrättaren eller röstmottagaren, som ombesörjer att valsedeln toges ur kassetten och uppsamlas i en valbox utan att valhemligheten röjes.

3 §.

Vid röstning hos utlandsmyndighet eller på fartyg lägger väljaren in sin valsedel i ett särskilt kuvert och överlämnar detta till röstmottagaren. Denne översänder kuvertet i obrutet skick till centrala valmyndigheten, som med hjälp av en kassett ombesörjer att valsedeln toges ur kuvertet och uppsamlas i en valbox utan att valhemligheten röjes.

4 §.

Vid röstning med valsedelsförsändelse lägger väljaren in sin valsedel i ett särskilt kuvert, varefter försändelsen överlämnas genom bud till valförrättaren eller röstmottagaren.

Mottages valsedelsförsändelse i valdistrikt eller på postanstalt, ombesörjer valförrättaren eller röstmottagaren med hjälp av en kassett att valsedeln toges ur kuvertet och uppsamlas i en valbox utan att valhemligheten röjes.

Mottages valsedelsförsändelse hos utlandsmyndighet eller på fartyg, vidarebefordrar röstmottagaren försändelsen i obrutet skick till centrala valmyndigheten, som med hjälp av en kassett ombesörjer att valsedeln toges ur kuvertet och uppsamlas i en valbox utan att valhemligheten röjes.

5 §.

Kassetter och valboxar skall vara konstruerade på sätt som framgår av bilaga 1 och 2 till denna lag.¹

¹ Bilagorna har inte tagits med här. Bilaga 4 visar prototyper till kassett och valbox.

Innan valbox tages i bruk skall boxens räkneverk ställas på noll och boxen plomberas vid offentlig förrättning som kungöres i god tid före förrättningen.

Närmare bestämmelser om förvaring av kassetter och valboxar mellan valen och iordningställande av valboxar före val meddelas av centrala valmyndigheten.

6 §.

Centrala valmyndigheten bestämmer hur de kuvert som omnämnes i 3 och 4 §§ skall vara beskaffade. Kuverten tillhandahålles endast genom statsverkets försorg.

7 §.

Kuvert som skall användas vid röstning hos svensk utlandsmyndighet eller på svenskt fartyg utom riket skall i god tid före valet tillställas myndighetens chef eller fartygets befälhavare.

Kuvert som skall användas för valedelsförsändelse skall i god tid före valet finnas tillgängliga

1) hos valnämnden och de personer som på uppdrag av valnämnden tillhandagår väljarna i sådant hänseende,

2) på postanstalt,

3) hos svensk utlandsmyndighet och på svenskt fartyg där centrala valmyndigheten förordnat att röstning skall ske.

Kuvert som skall användas för valedelsförsändelse skall utan kostnad tillhandahållas även parti som är representerat i riksdagen.

Närmare bestämmelser om tillhandahållande av kuvert meddelas av centrala valmyndigheten.

8 §.

Röstning äger rum inför öppna dörrar. I lokal där röstning äger rum skall finnas ett lämpligt antal avskilda platser där väljaren utan insyn kan lägga in sin valedel i kassetten eller kuvertet.

Den som uppehåller sig i röstningslokalen eller utrymme därintill är skyldig att rätta sig efter de föreskrifter som valförrättare eller röstmottagare meddelar för att trygga röstningens genomförande. Uppstår oordning som ej kan avstyras, har valförrättaren eller röstmottagaren rätt att avbryta röstningen. Avbrytes röstning vid vilken valbox användes, skall boxens mottagningsdel genast låsas.

Tal får ej hållas i röstningslokal eller i anslutande utrymmen. Där får ej heller tryckta eller skrivna utprop uppsättas eller utdelas till väljarna.

9 §.

I lokal där röstning äger rum skall ett exemplar av denna lag finnas tillgängligt.

I vallokal för valdistrikt skall finnas anslagen den lista som centrala valmyndigheten upprättat över de kandidater som anmälts för varje parti i valkretsen. På postanstalt, hos utlandsmyndighet och på fartyg där röstning äger rum skall sådana listor för samtliga valkretsar finnas tillgängliga.

10 §.

Protokoll skall föras över valförrättning i valdistrikt.

På postanstalt, hos utlandsmyndighet och på fartyg föres fortlöpande anteckningar över röstningen.

Närmare bestämmelser om protokoll och anteckningar enligt andra stycket utfärdas av centrala valmyndigheten.

11 §.

I samband med röstningen skall valförrättare eller röstmottagare taga hand om väljarens röstkort. Med röstkortet förfäres därefter på sätt centrala valmyndigheten bestämmer.

11 Kap.

Röstning på valdagen

1 §.

Valförrättare i valdistrikt är valnämnden eller dess deputerade.

2 §.

Vallokal i valdistrikt skall hållas öppen för röstning mellan klockan 8 och klockan 21. Väljare, som vid sistnämnda tidpunkt befinner sig i vallokalen eller på anvisad plats intill denna men ej hunnit rösta, skall få tillfälle att avge sin röst.

3 §.

När valförrättningen skall börja visar valförrättaren de närvarande att valboxens räkneverk står på noll och öppnar valboxens mottagningsdel.

4 §.

Röstningen går till på följande sätt.

När väljaren kommer in i vallokalen erhåller han en kassett. Väljaren uppsöker en av de avskilda platserna, där han lägger in valedeln i kassetten. Han överlämnar därefter kassetten och sitt röstkort till valförrättaren. Valförrättaren kontrollerar att väljaren är upptagen som röstberättigad i röstlängden. Valförrättaren placerar därefter kassetten i valboxens mottagningsdel och ombesörjer att valedeln tages ur kassetten och uppsamlas i valboxen. I samband därmed antecknas i röstlängden att väljaren röstat.

Väljare som överlämnar duplettröstkort, skall inför valförrättaren teckna försäkran på heder och samvete på röstkortet att han icke redan utövat sin rösträtt i valet eller i något av de andra val som äger rum samtidigt. Vägrar väljaren att teckna sådan försäkran, skall kassetten icke mottagas.

5 §.

Medför väljare ej sitt röstkort, upprättar valförrättaren ett särskilt röstkort för honom. Vad i 4 § sägs om väljare som överlämnar duplettröstkort skall äga motsvarande tillämpning på väljare för vilken upprättats särskilt röstkort.

6 §.

Är kassetten tom när den överlämnas till valförrättaren, skall den ej mottagas.

Innehåller kassetten mer än en valedel, skall valförrättaren återlämna kassetten och, om väljaren överlämnat röstkort, även detta till väljaren samt uppmana honom att lägga in endast en valedel i kassetten.

7 §.

När röstningen skall sluta och de väljare som avses i 2 § andra stycket avlämnat sina valedlar, förklaras förrättningen avslutad. Valboxens mottagningsdel låses omedelbart.

Antalet avprickningar i röstlängden samt antalet mottagna valsedlar enligt valboxens räkneverk antecknas i protokollet. Detta underskrives därefter av ordföranden och två av de närvarande.

Centrala valmyndigheten föreskriver hur valbox och övrigt valmaterial därefter skall omhändertagas.

8 §.

För varje vallokal skall valnämnden förordna en eller flera personer att vid röstningen biträda väljare som begär det. Den som utsetts till valbiträde får ej yppa vad han iakttagit när han biträtt vid röstning.

Väljaren får också anlita av honom utsett biträde vid röstningen.

9 §.

Valnämnden bör på valdagen ordna med valskjutsar för de väljare som bor avlägset eller isolerat och som endast med avsevärd tidspillen kan infinna sig i vallokalen.

10 §.

Kommunen skall tillhandahålla lämpliga vallokaler och svara för kostnaderna för valskjutsar.

12 Kap.

Förtidsröstning

1 §.

Kan det antagas att röstberättigad på valdagen kommer att befinna sig utom riket eller på annan ort inom riket eller av annat skäl kommer att vara förhindrad att rösta i det valdistrikt där han är uppförd i röstlängd, får han rösta före valdagen (*förtidsröstning*).

Väljare som förtidsröstar skall förete röstkort. Väljare som innehar sjöfartsbok får dock förtidsrösta på fartyg även om han icke kan förete röstkort.

Väljare som förtidsröstar skall legitimera sig om han ej är känd för röstmottagaren.

Förtidsröstning på postanstalt inom riket

2 §.

Förtidsröstning äger rum på varje postanstalt inom riket från och med adertonde dagen före valdagen till och med fredagen före valdagen.

Finnes inom en ort flera postanstalter, får centrala valmyndigheten på förslag av postverket bestämma att förtidsröstning skall anordnas endast på någon eller några av dessa.

3 §.

På postanstalt inom riket äger förtidsröstning rum alla vardagar under tid då postanstalten är öppen för allmänheten. Om centrala valmyndigheten medger det kan den tid under dagen då förtidsröstning får ske begränsas. Sådan röstning skall dock alltid kunna ske under minst en timme under tid som postanstalten är öppen för allmänheten. Inrättas med anledning av valet postanstalt vid sjukhus, ålderdomshem, fångvårdsanstalt eller liknande vårdinrättning eller anstalt, bestämmer postverket när under tiden från

och med adertonde dagen till och med fredagen före valdagen som postanstalten skall vara öppen för röstning.

Väljare, som befinner sig på postanstalten eller på anvisad plats intill denna men ej hunnit rösta när röstningen skall sluta för dagen, skall få tillfälle att avge sin röst.

4 §.

Röstmottagare på postanstalt är den postfunktionär som postverket utsett.

5 §.

Förtidsröstning på postanstalt går till på följande sätt.

När väljaren visat upp sitt röstkort för röstmottagaren erhåller han en kassett av denne. Väljaren uppsöker en av de avskilda platserna där han lägger in valsedel i kassetten. Han överlämnar därefter kassetten och sitt röstkort till röstmottagaren, sedan han inför denne på röstkortet tecknat försäkran på heder och samvete att han icke redan utövat eller kommer att utöva sin rösträtt i valet eller något av de val som äger rum samtidigt. Röstmottagaren kontrollerar att valkretsbeteckningen på valsedelns synliga del överensstämmer med valkretsbeteckningen på väljarens röstkort samt förser valsedelns synliga del och röstkortet med överensstämmande markeringar enligt de närmare anvisningar som centrala valmyndigheten meddelar. Röstmottagaren placerar kassetten i valboxens mottagningsdel och ombesörjer att valsedelns tages ur kassetten och uppsamlas i boxen.

6 §.

Finner röstmottagaren att valkretsbeteckningen på valsedelns ej överensstämmer med motsvarande beteckning på röstkortet eller att valsedelns saknar valkretsbeteckning, skall han återlämna kassetten och röstkortet till väljaren samt uppmana väljaren att använda valsedel med beteckning för den valkrets där väljaren enligt röstkortet är uppförd i röstlängden.

Är kassetten tom när den överlämnas till röstmottagaren, skall den ej mottagas.

Innehåller kassetten mer än en valsedel skall röstmottagaren återlämna kassetten och röstkortet till väljaren samt uppmana honom att lägga in endast en valsedel i kassetten.

7 §.

Vägrar väljaren att på röstkortet teckna sådan försäkran som avses i 5 § andra stycket, skall kassetten icke mottagas.

8 §.

Varje dag vid förtidsröstningens slut skall valboxens mottagningsdel låsas, antalet mottagna röster enligt boxens räkneverk antecknas samt boxen ställas i säkert förvar.

9 §.

Centrala valmyndigheten föreskriver hur valbox och övrigt valmaterial skall omhändertagas när förtidsröstningen på postanstalt har avslutats.

Förtidsröstning hos svensk utlandsmyndighet

10 §.

Förtidsröstning äger rum hos svensk utlandsmyndighet som centrala valmyndigheten bestämmer från och med trettonde dagen före valdagen till och med fredagen före

valdagen. Röstningen skall dock avslutas i sådan tid att rösterna kan beräknas nå centrala valmyndigheten senast dagen före valdagen.

Utlandsmyndighetens chef bestämmer tid och ställe för röstningen samt utfärdar kungörelse därom.

Röstmottagare vid röstning hos svensk utlandsmyndighet är myndighetens chef eller den han utser därtill.

11 §.

Förtidsröstning hos svensk utlandsmyndighet går till på följande sätt.

När väljaren visat upp sitt röstkort för röstmottagaren erhåller han ett kuvert av denne. Väljaren uppsöker en av de avskilda platserna där han lägger in sin valsedel i kuvertet och tillsluter detta. Han överlämnar därefter kuvertet och röstkortet till röstmottagaren sedan han inför denne på röstkortet tecknat försäkran på heder och samvete att han icke redan utövat eller kommer att utöva sin rösträtt i valet eller i något av de andra val som äger rum samtidigt. Röstmottagaren kontrollerar att den valkretsbeteckning som är synlig genom kuvertet överensstämmer med valkretsbeteckningen på väljarens röstkort.

12 §.

Finner röstmottagaren att valkretsbeteckningen på valsedeln ej överensstämmer med motsvarande beteckning på röstkortet eller att valsedeln saknar valkretsbeteckning, skall han återlämna kuvertet och röstkortet till väljaren. Röstmottagaren skall överlämna ett nytt kuvert till väljaren samt uppmana honom att använda valsedel med beteckning för den valkrets där väljaren är uppförd i röstlängden.

Är kuvertet tomt eller ej tillslutet när det överlämnas till röstmottagaren eller vägrar väljaren att på röstkortet teckna sådan försäkran som avses i 11 § andra stycket, skall kuvertet icke mottagas.

13 §.

Innan de valsedlar som, inneslutna i kuvert, kommit in till centrala valmyndigheten uppsamlas i valboxen, skall valsedelns synliga del och väljarens röstkort förses med överensstämmande markeringar.

Innehåller kuvert mer än en valsedel skall kuvertet läggas obrutet åt sidan.

Kuvert som inkommer efter klockan 20 valdagen lägges utan vidare åtgärd obrutna åt sidan.

14 §.

Centrala valmyndigheten föreskriver hur utlandsmyndighet skall förfara med mottagna kuvert och övrigt valmaterial.

Förtidsröstning på svenskt fartyg

15 §.

När val till riksdagen skall förrättas i hela riket får centrala valmyndigheten, efter framställning, förordna att förtidsröstning skall anordnas på svenskt fartyg i utrikes fart.

Rätt att rösta på fartyg där förtidsröstning anordnas har den som

- 1) tillhör fartygets besättning eller annan personal på fartyget
- 2) är passagerare på fartyget.

16 §.

Förtidsröstning på fartyg äger rum från och med trettonde dagen före valdagen till och med fredagen före valdagen under tid som fartygets befälhavare bestämmer. Röstningen skall dock avslutas i sådan tid att rösterna kan beräknas nå centrala valmyndigheten senast dagen före valdagen.

Röstmottagare på fartyg är befälhavaren eller den han utser därtill.

17 §.

I fråga om förtidsröstning på fartyg skall 11 och 12 §§ äga motsvarande tillämpning.

Kan väljaren icke förete röstkort men innehar han sjöfartsbok, skall röstmottagaren upprätta ett särskilt röstkort för väljaren med ledning av sjöfartsboken och de uppgifter väljaren kan lämna.

18 §.

Vad i 13 § är föreskrivet i fråga om kuvert som mottagits hos svensk utlandsmyndighet skall äga motsvarande tillämpning på kuvert som kommer in till centrala valmyndigheten från röstmottagare på fartyg.

Har väljaren röstat med särskilt röstkort, skall valsedeln överföras till valboxen först sedan det konstaterats att väljaren är röstberättigad i den valkrets som angivits på röstkortet. Är detta icke fallet skall kuvertet läggas obrutet åt sidan.

19 §.

Centrala valmyndigheten meddelar närmare bestämmelser i fråga om förtidsröstning på fartyg.

20 §.

Röstmottagare på fartyg har rätt att erhålla ersättning av statsverket för nödvändiga utgifter för uppdragets fullgörande enligt de närmare bestämmelser som meddelas av centrala valmyndigheten.

13 Kap.

Röstning med valsedelsförsändelse

Valsedelsförsändelse från den som är gift

1 §.

Väljare, som är gift, får rösta med valsedelsförsändelse som avlämnas av hans make. Sådan försändelse skall anordnas på följande sätt.

Väljaren skall själv frivilligt lägga in sin valsedel i det därför avsedda kuvertet och tillsluta detta. På kuvertet skall väljaren i närvaro av ett vittne teckna försäkran på heder och samvete att han förfarit på detta sätt. Vittnet skall därefter skriftligen intyga att väljaren egenhändigt undertecknat försäkran. Väljarens make eller barn eller makens barn får ej vara vittne.

Valsedelsförsändelse får anordnas tidigast trettio dagar före valdagen.

2 §.

Valsedelsförsändelse från den som är gift avlämnas på valdagen i det valdistrikt där väljaren är uppförd i röstlängd. Sådan försändelse får också avlämnas i samband med

att maken förtidsröstar på postanstalt, hos utlandsmyndighet eller på fartyg i valet eller i annat val, som äger rum samtidigt.

Väljarens röstkort skall avlämnas samtidigt med valedelsförsändelsen. Användes duplettröstkort, skall det vid avlämnandet vara försett med en av väljaren på heder och samvete underskriven försäkran att han icke redan utövat eller kommer att utöva sin rösträtt i valet eller något av de andra val som äger rum samtidigt.

3 §.

Avlämnas valedelsförsändelse i valdistrikt, kontrollerar valförrättaren att väljaren är upptagen som röstberättigad i röstlängden samt att kuvertet är i föreskrivet skick och tillslutet. I närvaro av väljarens make skjuter därefter valförrättaren in kuvertet i kassetten, öppnar kuvertet vid dess ena kortända med hjälp av den perforerade öppningsanordningen på denna, placerar kassetten i valboxens mottagningsdel samt ombesörjer att valedeln toges ur kuvertet och uppsamlas i valboxen. Kuvertet öppnas först när kuvertet skjutits in så långt i kassetten att den perforerade öppningsanordningen nått kassetten ytterkant. Sedan kuvertet öppnats skjutes detta med valedeln fullständigt in i kassetten.

4 §.

Avlämnas valedelsförsändelse på postanstalt, kontrollerar röstmottagaren att kuvertet är i föreskrivet skick och tillslutet samt att valkretsbeteckningen på valedeln överensstämmer med valkretsbeteckningen på röstkortet. I närvaro av väljarens make förfar därefter röstmottagaren på sätt som anges i 3 §, varjämte han, innan han placerar kassetten i valboxens mottagningsdel, förser valedelns synliga del och röstkortet med överensstämmande markeringar enligt de närmare anvisningar som centrala valmyndigheten meddelar.

5 §.

Föreligger brist i något hänseende, i vilket kontroll skall äga rum enligt 3 eller 4 §, skall valedelsförsändelsen ej mottagas. Försändelsen skall ej heller mottagas, om kuvertet är tomt eller om det innehåller mer än en valedel.

6 §.

Avlämnas valedelsförsändelse hos utlandsmyndighet eller på fartyg, kontrollerar röstmottagaren att kuvertet är i föreskrivet skick och tillslutet samt att valkretsbeteckningen på valedeln överensstämmer med valkretsbeteckningen på röstkortet. Därefter vidarebefordrar röstmottagaren försändelsen i obrutet skick till centrala valmyndigheten.

I fråga om behandling hos centrala valmyndigheten av valedelsförsändelse som avlämnats hos utlandsmyndighet eller på fartyg skall 12 kap. 13 § äga motsvarande tillämpning.

Valedelsförsändelse från sjuka m. fl.

7 §.

Väljare, som på grund av sjukdom, rörelsehinder eller hög ålder ej kan inställa sig i det valdistrikt där han är uppförd i röstlängd, får rösta med valedelsförsändelse som avlämnas genom den som är hans barn, barnbarn, fader, moder eller syskon eller hans vårdare och som fyllt aderton år. Valedelsförsändelse får anordnas tidigast trettio dagar före valet.

Väljaren skall själv frivilligt lägga in sin valsedel i kuvertet och tillsluta detta. På kuvertet skall väljaren i närvaro av ett vittne och den som skall avlämna valsedelsförsändelsen teckna försäkran på heder och samvete att han förfarit på detta sätt samt att han av anledning som sägs i första stycket ej kan inställa sig för röstning i valdistriktet. Vittnet och den som skall avlämna valsedelsförsändelsen skall därefter skriftligen intyga att väljaren egenhändigt skrivit under försäkran samt att något förhållande som strider mot dennas innehåll ej är känt för dem. Väljarens make eller barn eller makens barn får ej vara vittne.

8 §.

Valsedelsförsändelse enligt 7 § får avlämnas på valdagen i det valdistrikt där väljaren är uppförd i röstlängd.

9 §.

I fråga om valsedelsförsändelse enligt 7 § skall 2 § andra stycket samt 3 och 5 §§ äga motsvarande tillämpning, varvid vad som sägs om väljarens make skall gälla den som avlämnar valsedelsförsändelsen.

FJÄRDE AVDELNINGEN

RÖSTRÄKNING OCH MANDATFÖRDELNING

14 kap.

Räkningscentraler

1 §.

Vid val till riksdagen inrättas centrala valmyndigheten dels regionala räkningscentraler för räkning av de röster som avgetts i valdistrikt på valdagen, dels en för hela riket gemensam räkningscentral för räkning av de röster som avgetts före valdagen.

2 §.

För varje valkrets skall finnas minst en regional räkningscentral. Om det inrättas mer än en regional räkningscentral för en valkrets, bestämmer centrala valmyndigheten vilka valdistrikt varje räkningscentral skall omfatta.

Innan regional räkningscentral inrättas bör centrala valmyndigheten inhämta yttrande från länsstyrelsen och valnämnderna.

3 §.

För räkningscentral skall finnas chef, minst två biträdande chefer samt teknisk personal och biträdespersonal. Chefer och övrig personal förordnas av centrala valmyndigheten efter hörande av länsstyrelsen.

4 §.

Centrala valmyndigheten skall senast åtta veckor före valdagen underrätta länsstyrelserna om vilka räkningscentraler som kommer att inrättas, var dessa kommer att vara belägna och från vilken tid de kommer att vara öppna för rösträkning. Underrättelse översändes även till de partier som anmält kandidater vid valet.

15 kap.

Rösträkningen

1 §.

Rösträkningen i regional räkningscentral skall påbörjas så snart valboxar från valdistrikt inkommit till räkningscentralen. Räkningen skall genomföras med största skyndsamhet utan att noggrannhet och säkerhet eftersättes.

Rösträkningen i den för riket gemensamma räkningscentralen skall påbörjas i sådan tid att den kan beräknas vara avslutad klockan 21 på valdagen. Räkningen får icke börja tidigare än på lördagen före valdagen och icke avslutas före klockan 21 på valdagen.

2 §.

Rösträkning äger rum inför öppna dörrar.

Den som uppehåller sig i räkningscentral eller i utrymmen därintill är skyldig att rätta sig efter de föreskrifter som chefen för räkningscentralen meddelar för att trygga rösträkningens genomförande. Uppstår oordning som ej kan avstyras, har chefen rätt att avbryta förrättningen. Avbrytes förrättningen, skall lämpliga åtgärder vidtagas för att bevara valmaterialet.

3 §.

Vid rösträkningen fördelas, med iakttagande av vad som sägs i 4-6 §§, valsedlarna på parti samt för varje parti i grupper efter sitt innehåll så att likalydande valsedlar bildar en grupp. I den för hela riket gemensamma räkningscentralen fördelas valsedlarna dessutom på valkretsar.

4 §.

Namn på valsedel skall anses som obefintligt, om kandidaten ej är valbar eller om det ej framgår klart vem som avses. Framgår ordningen mellan namn ej klart, skall namnen anses som obefintliga.

Upptager valsedel för registrerat parti, för vilket anmäls kandidater enligt 5 kap. 5 §, ej som första namn namnet på någon av de anmälda kandidaterna, skall samtliga namn på sedeln anses som obefintliga. Vid bedömningen av vilket namn som är det första skall hänsyn icke tagas till namn som skall anses som obefintligt enligt första stycket.

5 §.

Överensstämmer tryckt valsedels hålmarkering icke med de i tryckt skrift upptagna uppgifterna på sedeln, skall de senare uppgifterna gälla.

6 §.

Ifyllningsvalsedel är ogiltig, om den saknar partibeteckning. Saknar ifyllningsvalsedel som mottagits vid förtidsröstning valkrets-beteckning, är den ogiltig.

Upptager ifyllningsvalsedel flera namn än som är tillåtet enligt 6 kap. 3 §, skall det eller de övertaliga namnen anses som obefintliga.

7 §.

När rösträkningen fortskridit så långt att samtliga valsedlar som skall behandlas i räkningscentralen fördelats på partier, skall resultatet av fördelningen genast offentliggöras och inrapporteras till centrala valmyndigheten. Uppgift om resultat av räkningen

i den för riket gemensamma räkningscentralen får dock ej lämnas före klockan 21 på valdagen.

På grundval av de inrapporterade resultaten gör centrala valmyndigheten så snabbt som möjligt en fördelning av mandatet i riksdagen mellan partier och offentliggör resultatet av fördelningen.

Under rösträkningens gång i regional räkningscentral bör vid lämpliga tillfällen offentliggöras även delresultat från räkningen.

8 §.

Över rösträkning skall föras protokoll enligt formulär som fastställs av centrala valmyndigheten. Protokollet skall undertecknas av chef och biträdande chefer vid räkningscentralen. Protokollet skall genast översändas till centrala valmyndigheten.

9 §.

Närmare bestämmelser om rösträkning meddelas av centrala valmyndigheten.

16 kap.

Mandatfördelningen

1 §.

På grundval av protokollen från räkningscentralerna fördelar centrala valmyndigheten mandatet i riksdagen mellan partier, bestämmer hur utjämningsmandatet skall tillföras valkretsarna samt utser för varje mandat en ledamot av riksdagen i valkretsen.

2 §.

I 16–19 §§ riksdagsordningen är föreskrivet hur mandatet i riksdagen skall fördelas mellan partier och hur utjämningsmandatet därefter skall tillföras valkretsar.

3 §.

Ledamöter av riksdagen utses valkretsvis för varje parti på grundval av ordningen mellan kandidatnamnen på de valsedlar som avgetts för partiet i valkretsen.

Förekommer valsedlar med olika kandidatnamn eller med olika ordning mellan kandidatnamnen, fastställs till den utsträckning som det behövs ordning mellan kandidatnamnen.

4 §.

Ordning mellan kandidatnamnen enligt 3 § andra stycket fastställs genom särskilda uträkningar. Vid varje uträkning gäller valsedel endast för ett namn.

Vid den första uträkningen gäller valsedel för det namn som står först på sedeln. Valsedlar med samma första namn bildar en grupp. Varje grupps röstetal räknas fram. Röstetalet är lika med det antal valsedlar som ingår i gruppen. Samma tal är också jämförelsetal för det namn som står först på gruppens valsedlar. Det namn vars jämförelsetal är störst får den första platsen i ordningen.

Vid varje följande uträkning gäller valsedel för det namn som står först på sedeln, varvid bortses från namn som redan fått plats i ordningen. Den eller de grupper, vilkas valsedlar vid närmast föregående uträkning gällde för det namn som fick plats i ordningen, upplöses och ordnas i nya grupper, så att valsedlar som vid den pågående uträkningen gäller för ett och samma namn bildar en grupp. Övriga befintliga grupper behålls däremot oförändrade. För varje nybildad grupp räknas röstetalet fram. För samtliga

namn, som deltagar i uträkningen, beräknas röstetal och jämförelsetal.

Röstetalet för ett namn är lika med röstetalet för den grupp eller det sammanlagda röstetalet för de grupper vilkas valsedlar gäller för namnet.

Jämförelsetalet för ett namn är lika med dess röstetal, om icke grupp av valsedlar som gäller för namnet deltagit i besättandet av förut utdelad plats. Om detta är fallet, erhålles namnets jämförelsetal genom att dess röstetal delas med det tal som motsvarar den del gruppen tagit i besättandet av plats eller platser som utdelats (gruppens platstal), ökat med 1, eller, om flera grupper av valsedlar, som gäller för namnet, deltagit i besättandet av förut utdelad plats, med dessa gruppers sammanlagda platstal, ökat med 1. Platstalet för en grupp beräknas sålunda att gruppens röstetal delas med det största jämförelsetalet vid uträkningen närmast före gruppens bildande. Bråktal, som uppkommer vid delning, beräknas med två decimaler. Den sista decimalsiffran får ej höjas.

Det namn, vars jämförelsetal är störst, får nästa plats i ordningen.

5 §.

Har samma kandidat erhållit plats i ordningen i mer än en valkrets eller för mer än ett parti, skall han tillträda det mandat för vilket hans jämförelsetal är störst. Hans namn skall anses som obefintligt på valsedlar, som gäller valkrets eller parti vars mandat han icke tillträder.

6 §.

Avgår ledamot av riksdagen före utgången av den tid för vilken han blivit vald, skall länsstyrelsen genast anmäla ledigheten till centrala valmyndigheten, som utser ny innehavare av mandatet.

Ny innehavare av mandat utses på grundval av de valsedlar som gällde för den förste innehavaren när han erhöll mandatet. Vid uträkningen av vem som står närmast i tur att tillträda mandatet gäller varje valsedel som hel röst. Med iakttagande av att namn på den som redan blivit utsedd till ledamot av riksdagen anses som obefintligt, tillgodoräknas röstvärdet det namn som står främst av de för den förste innehavaren angivna efterträdarnamnen eller, om det icke finnes efterträdarnamn för denne, namnet på den kandidat som står främst på sedeln eller, om det ej heller finnes kandidatnamn, det namn som står främst bland samtliga efterträdarnamn på sedeln. Den som får högsta röstetalet erhåller mandatet.

Finnes icke någon som enligt andra stycket kan tillträda mandat som blivit ledigt, flyttas detta med tillämpning av 18 § riksdagsordningen till annan valkrets, där det tillfaller den kandidat som stått närmast i tur att erhålla mandat för partiet. Kan mandatet icke besättas i någon valkrets, skall det vara obesatt under återstoden av valperioden.

Blir mandat som överflyttats enligt tredje stycket ledigt, skall vid tillämpning av andra stycket anses som om mandatet vid valet tilldelats den valkrets dit det överflyttats.

När det utsetts ny innehavare av mandat som blivit ledigt efter valet eller det fastställts att mandatet icke kan besättas, utfärdar centrala valmyndigheten kungörelse där- om i allmänna tidningarna. Förrättningen är därmed avslutad.

Om fullmakt för den som blivit utsedd till ledamot av riksdagen är föreskrivet i 17 kap. 3 §.

7 §.

Uppkommer lika tal vid tillämpning av 4, 5 eller 6 §, avgöres företrädet genom lottning.

17 kap.

Valets avslutande

1 §.

Så snart det kan ske efter röstningens slut skall kontrolleras att var och en som förtidsröstat är upptagen i röstlängd som röstberättigad och att han utövat sin rösträtt i valet endast en gång.

Har någon, som ej är röstberättigad, förtidsröstat eller har någon utövat sin rösträtt i valet mer än en gång, skall röstkort och valsedel, som han avlämnat vid förtidsröstning, utsorteras. Valsedel, som utsorteras, skall anses som ogiltig. Inverkar ogiltigförklaring på mandatfördelning, skall vidtagas de rättelser i denna som föranledes därav.

Röstkort, som avlämnats vid förtidsröstning och som ej utsorterats, skall omedelbart förstöras.

Centrala valmyndigheten bestämmer hur kontroll, utsortering och förstöring skall genomföras. Myndigheten får påkalla biträde av länsstyrelserna för åtgärdernas genomförande.

2 §.

När kontrollen enligt 1 § genomförts och de rättelser i mandatfördelningen som föranledes därav vidtagits, tillkännager centrala valmyndigheten valets utgång genom kungörelse i allmänna tidningarna. Därmed är valet avslutat.

3 §.

För den som blivit utsedd till ledamot av riksdagen utfärdar centrala valmyndigheten genast fullmakt. I fullmakten skall anges, förutom namnet på den som blivit utsedd, valet, tiden för mandatet samt det parti och den valkrets som mandatet tilldelats.

Utses ny innehavare av mandatet, anges i fullmakten dessutom från och med vilken dag han utsetts. Flyttas mandat enligt 16 kap. 6 § tredje stycket, skall fullmakten tillika innehålla uppgift om den valkrets till vilken mandatet flyttats.

18 kap.

Besvär

1 §.

Besvär över val till riksdagen ställes till Konungen. Besvär skall inges till centrala valmyndigheten och skall vara myndigheten tillhanda inom tio dagar från den dag då kungörelse om valets utgång togs in i allmänna tidningarna, vid äventyr att besvären avvisas. När besvärstiden gått ut kungör centrala valmyndigheten skyndsamt samtliga inkomna besvär i allmänna tidningarna. I kungörelsen skall anges viss kort tid för ingivande av förklaring över besvären till myndigheten. När förklaringsdagen gått ut, översänder myndigheten genast besvärshandlingarna och de förklaringar som inkommit till Konungen.

2 §.

Den som vill anföra besvär har rätt att efter begäran erhålla utdrag av protokoll över förrättning i räkningscentral eller av sådan handling hos centrala valmyndigheten, som visar hur fördelningen av mandaten i riksdagen har skett.

Övergångsbestämmelser

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1970, då lagen (1920: 796) om val till riksdagen upphör att gälla. Äldre bestämmelser skall dock tillämpas även efter den nya lagens ikraftträdande i fråga om val som ej avser tiden efter år 1970.

Partibeteckning, som vid den nya lagens ikraftträdande är registrerad enligt gamla lagen, skall utan ansökan införas i centrala valmyndighetens register.

Vid tillämpning av 5 kap. 3 § skall val i hela riket till riksdagens andra kammare jämföras med val till riksdagen i hela riket.

Förslag till
lag om ändring i kommunala vallagen

Härigenom förordnas, dels att 3 § 4 mom. kommunala vallagen (1930:253)¹ skall upphöra att gälla, dels att 8, 9 och 19 §§ samt 20 § 1 mom. samma lag skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

8 §.

(Nuvarande lydelse)

I röstlängden ————— och landstingsmän.
Envar sådan ————— löpande kalenderår.
Där en ————— i längden.

Närmare föreskrifter i avseende å röstlängdens upprättande, så ock om skyldighet för myndigheter att lämna erforderliga uppgifter till införande i längden meddelas av *Konungen*.

(Föreslagen lydelse)

Närmare föreskrifter i avseende å röstlängdens upprättande, så ock om skyldighet för myndigheter att lämna erforderliga uppgifter till införande i längden meddelas av *centrala valmyndigheten*.

9 §.

Senast den 30 juni skall röstlängden vara upprättad och avsänd eller avlämnad till valnämndens ordförande.

Envar äger att under behörig tillsyn taga del av röstlängden ävensom göra avskrift därav.

Vad i lagen om val till riksdagen stadgas om allmän röstlängds framläggande till granskning och om kungörelse därom, om underrättelse till person, som i längden upptagits såsom icke röstberättigad, om framställande av anmärkning mot läng-

Röstlängd skall vara upprättad senast den 25 juni.

Vad i lagen om val till riksdagen stadgas om allmän röstlängds framläggande till granskning och om kungörelse därom, om underrättelse till person, som i längden upptagits såsom icke röstberättigad, om framställande av anmärkning mot

¹ Senaste lydelse av 3 § 4 mom. se 1963:128, av 8, 19 §§ och 20 § 1 mom. se 1968:183 och av 9 § se 1967:833.

(Nuvarande lydelse)

den och om underrättelse till den, mot vilkens rösträtt anmärkning framställts, om prövning av sådan anmärkning samt om längdens justering ävensom om klagan över valnämndens beslut skall äga motsvarande tillämpning beträffande röstlängd, som avses i detta kapitel.

(Föreslagen lydelse)

längden och om underrättelse till den, mot vilkens rösträtt anmärkning framställts, om prövning av sådan anmärkning samt om längdens justering ävensom om klagan skall äga motsvarande tillämpning beträffande röstlängd som avses i detta kapitel.

19 §.

1 mom. Då kommunalval skall förrättas, skall, i den mån icke Konungen anordnades förordnar, för envar i röstlängden som röstberättigad vid valet upptagen person genom valnämndens försorg upprättas röstkort, utvisande den röstberättigades namn, yrke eller titel, det valdistrikt den röstberättigade tillhör, dagen för valet samt den myndighet, som skall verkställa röstsammanräkning för den valkrets den röstberättigade tillhör. Röstkort må upprättas gemensamt för flera val. Är väljaren icke röstberättigad vid samliga val, skall förhållandet tydligt angivas å kortet.

Röstkorten skola senast å trettiofemte dagen före valdagen eller, om korten avse flera val som förrättas å olika dagar, å samma tid före den första valdagen med posten översändas till de röstberättigade.

Upprättande och utsändande av röstkort enligt detta moment erfordras ej för val, som icke är allmänt, om tidigare utsända röstkort enligt 3 mom. må användas vid valet.

2 mom. Har röstkort förkommit, icke utsänts eller ej kommit den röstberättigade till handa, äger den röstberättigade efter därom gjord framställning erhålla röstkort. Röstberättigad som avses i 35 § 2 eller 3 mom. äger, innan röstkorten blivit på sätt ovan i 1 mom. sägs översända till de röstberättigade, efter framställning erhålla röstkort.

Framställning om erhållande av röstkort skall göras skriftligen eller muntligen till valnämnden. Vid framställningen skall uppgivas den röstberättigades fullständiga namn och födelsetid samt hemvist i den

Vid kommunalval, som äger rum samtidigt med val till riksdagen, användes röstkort som sägs i lagen om val till riksdagen.

Vid annat kommunalval än som avses i första stycket får centrala valmyndigheten bestämma att röstkort skall upprättas endast för röstberättigad som gör framställning därom. Närmare bestämmelser om sådant röstkort meddelas av centrala valmyndigheten.

ort, där han är uppförd i röstlängd. Där så begäres, skall röstkortet med posten tillställas den röstberättigade. Möter för upprättande av röstkort hinder, som icke omedelbart kan delgivas sökanden, skall meddelande med angivande av hindrets art ofördröjligen översändas till honom.

Röstkort må ej utlämnas före det röstlängden blivit, på sätt i lagen om val till riksdagen sägs, underskriven eller försedd med intyg, att anmärkning mot densamma ej inom behörig tid framställts, ej heller senare än dagen före valdagen.

3 mom. Röstkort som utfärdats för visst eller vissa val må användas vid samma slags val, som hålles därefter, såframt röstlängden alltjämt länder till efterrättelse.

4. mom. Närmare föreskrifter i avseende å röstkortens upprättande meddelas av Konungen.

20 §.

1 mom. När val av landstingsmän, kommunalfullmäktige eller stadsfullmäktige skall äga rum, utfärdar länsstyrelsen därom sist treförsta dagen före valdagen kungörelse, som anslås på kommunernas anslagstavor och införes i ortstidningar.

1 mom. När val av landstingsmän, kommunalfullmäktige eller stadsfullmäktige skall äga rum, utfärdar länsstyrelsen därom sist trefemte dagen före valdagen kungörelse, som anslås på kommunernas anslagstavor och införes i ortstidningar;

I kungörelsen ————— varje valkrets;

- b) dag och tider för valet;
- c) valstället för varje valdistrikt;
- d) erinran om rätt för väljare att i vissa fall utöva rösträtt inom riket å postanstalt samt utom riket hos svensk utlandsmyndighet; samt

- b) när valet skall äga rum;
- c) vallokalen för varje valdistrikt;
- d) erinran om att röstning i särskilda fall får ske före valdagen på postanstalt inom riket eller hos svensk utlandsmyndighet utom riket; samt

- e) då fråga ————— utom riket.
- Förrättas flera ————— om valen.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1970. Äldre bestämmelser skall dock tillämpas i fråga om val som ej avser tiden efter år 1970.

Förslag till

lag med vissa bestämmelser om val av landstingsmän och kommunfullmäktige

Härigenom förordnas som följer.

1 §.

I fråga om val av landstingsmän och val av kommunfullmäktige skall i stället för 4, 21—44 §§, 49 § 1 mom. samt 54 och 59—60 a §§ kommunala vallagen (1930: 253) gälla bestämmelserna i denna lag.

Valsedlar

2 §.

I fråga om valsedlar vid val av landstingsmän och val av kommunfullmäktige skall 6 kap. 1 och 2 §§ lagen om val till riksdagen äga motsvarande tillämpning, dock att vid val av landstingsmän skall användas blå valsedlar och vid val av kommunfullmäktige vita valsedlar.

Om valsedel upptager mer än ett kandidatnamn, skall namnen förses med nummer som utvisar ordningen mellan dem. Antalet kandidatnamn får vara högst dubbelt så många som det antal landstingsmän eller fullmäktige som valet avser. Skall endast en landstingsman utses, får dock valsedel innehålla tre kandidatnamn. Kandidatnamnen gäller själva landstingsvalet eller fullmäktigvalet samt, i den mån de icke tages i anspråk därvid, val av suppleanter för landstingsmän eller av efterträdare för fullmäktige.

På valsedel får också anges, i fråga om val av landstingsmän särskilda suppleanter och i fråga om val av kommunfullmäktige särskilda efterträdare. För varje kandidat får upptagas högst två suppleanter eller efterträdare. Suppleant- eller efterträdnamn skall förses med samma nummer som kandidatnamnet. Upptager valsedel mer än en suppleant eller efterträdare för samma kandidat, skall ordningen mellan suppleanterna eller efterträdnarna utmärkas genom att a) respektive b) utsättes vid deras namn.

3 §.

Efter beställning tillhandahåller statsverket parti, som är representerat i den församling valet gäller, blanketter till valsedlar till det antal partiet önskar, om beställningen göres av behörig företrädare för partiet.

Göres beställning av annat parti än som nu sagts eller av annan än den som är behörig företrädare för parti, tillhandahåller statsverket blanketter till valsedlar endast om beställaren förskottsvis ersätter statsverket för framställningskostnaden.

I den mån det kan ske utan att beställning av valsedlar till riksdagsval försenas, förses statsverket valedelsblanketter med tryck och, om det bedömes lämpligt, även med motsvarande hålmarkering för maskinell sortering och sammanräkning.

Blanketter till valsedlar tillhandahålles väljarna utan kostnad i lokal där röstning äger rum.

4 §.

Parti, som är eller genom valet blir representerat i den församling valet gäller, erhåller utan kostnad blanketter till valsedlar till ett antal som motsvarar fem gånger antalet röstberättigade vid valet.

Har förskott erlagts för blanketter till valsedlar och har valsedlarna använts för parti, som är berättigat att erhålla valedelsblanketter utan kostnad i valet, skall förskottet efter ansökan återbetalas i den mån antalet valedelsblanketter, som partiet erhåller kostnadsfritt, därigenom ej kommer att överstiga vad som följer av första stycket. Återbetalningen sker till partiet oavsett vem som erlagt förskottet.

5 §.

Vad som sägs i 7 kap. 3 och 4 §§ samt 5 § första stycket lagen om val till riksdagen om tryckta valsedlar skall äga motsvarande tillämpning i fråga om blanketter till valsedlar för val av landstingsmän och val av kommunfullmäktige.

Röstning

6 §.

I fråga om röstning vid val av landstingsmän och val av kommunfullmäktige skall 10 kap. 1—8, 10 och 11 §§ samt 11—13 kap. lagen om val till riksdagen äga motsvarande tillämpning.

Beträffande val av landstingsmän eller kommunfullmäktige, vilket ej äger rum samtidigt med val till riksdagen, får centrala valmyndigheten förordna att vid förtidsröstning på postanstalt skall, i stället för det förfarande som är föreskrivet i 12 kap. 5—9 §§ lagen om val till riksdagen, tillämpas förfarandet enligt 11—14 §§ nämnda kap.

Ett exemplar av kommunala vallagen och ett exemplar av denna lag skall finnas tillgängliga i lokal där röstning äger rum.

Röstsammanräkning

7 §.

Sammanräkning av de röster som avgetts vid val av landstingsmän eller vid val av kommunfullmäktige verkställs av länsstyrelsen.

Valboxarna från valdistrikten föres öppnade till länsstyrelsen.

Valboxarna med förtidsröster föres öppnade till den för riket gemensamma räkningscentral som sägs i lagen om val till riksdagen eller, om valet ej äger rum samtidigt med val till riksdagen, till en särskild räkningscentral som centrala valmyndigheten inrättar. I räkningscentralen sorteras valsedlarna på län, varvid iakttages att valsedel utan valkretsbezeichnung är ogiltig. Därefter översändes valsedlarna till länsstyrelserna. I fråga om särskild räkningscentral skall 14 kap. 3 § lagen om val till riksdagen äga motsvarande tillämpning.

Förrättning vid räkningscentral enligt andra stycket äger rum inför öppna dörrar. Vid förrättningen skall föras protokoll. Uppgift om tid och plats för förrättningen skall intagas i kungörelse enligt 20 § kommunala vallagen. I fråga om förrättningen skall 15 kap. 2 § andra stycket lagen om val till riksdagen äga motsvarande tillämpning.

8 §.

Sammanräkning äger rum inför öppna dörrar. Om sammanräkningen skall länsstyrelsen utfärda kungörelse med uppgift i förekommande fall om den ordningsföljd vari sammanräkningen kommer att företagas för olika val. Kungörelsen skall senast dagen före förrättningens början anslås offentligen och införas i ortstidningar.

Över sammanräkning skall föras protokoll.

9 §.

Sammanräkning skall påbörjas så snart det kan ske och genomföras utan onödigt dröjsmål.

Före sammanräkningen skall länsstyrelsen kontrollera att var och en som förtidsröstat är upptagen i röstlängd som röstberättigad och att han utövat sin rösträtt i valet endast en gång. Har någon, som ej är röstberättigad, förtidsröstat eller har någon utövat sin rösträtt i valet mer än en gång, skall valsedel, som han avlämnat vid förtidsröstning, förklaras ogiltig vid sammanräkningen.

Vid sammanräkningen av valsedlar skall dessutom iakttagas

1. att valsedel som saknar partibeteckning är ogiltig,
2. att namn på valsedel skall anses som obefintligt, om personen ej är valbar eller om det icke klart framgår vem som avses,
3. att sådana namn på valsedel skall anses som obefintliga, beträffande vilka den inbördes ordningen ej klart framgår av valsedeln,
4. att namn på valsedel utöver det antal, som är tillåtet enligt 2 §, skall anses som obefintliga.

Allmän bestämmelse

10 §.

Centrala valmyndigheten meddelar närmare bestämmelser för tillämpningen av denna lag.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1970. Lagen skall dock tillämpas endast i fråga om val för tiden efter år 1970.

I yttrande till statsrådsprotokollet 1.3.1968 anförde chefen för justitiedepartementet följande.

I betänkandet »Förtidsröstning och gemensamma tvådagarsval» (SOU 1967: 27) har 1965 års valtekniska utredning föreslagit att den del av valförrättningen som sker i vallokalerna skall pågå två dagar vid samtida riksdags- och kommunalval. Poströstningen skall enligt vad utredningen har föreslagit konstrueras som en form av förtidsröstning som skall vara avslutad i så god tid att poströsterna kan ingå i den preliminära röstsammanräkningen. Vid remissbehandlingen av betänkandet har nästan alla remissinstanser intagit en i princip välvillig hållning till förslaget men i fråga om den närmare utformningen av reglerna om tid för valen och om poströstningen är åsikterna i viss mån delade. Bl. a. går meningarna i sär beträffande den lämpliga förläggningen av tvådagarsvalen. Några remissinstanser stöder utredningens förslag att förlägga valen till söndag-måndag men de flesta föredrar lördag-söndag. Från många håll framhålls allmänt att både tvådagarsvalen och den nya poströstningen kommer att ställa ökade anspråk på en redan hårt belastad valorganisation. Man befarar att det skall bli ännu svårare än hittills att fylla behovet av kompetenta valförrättare och lämpliga vallokaler.

I den nyligen avlämnade propositionen (nr 27) om en partiell författningsreform

har redan nämnts att frågorna om ändrad tid för valförrättning och om röstning i annan ordning än genom personlig inställelse i vallokal bör undersökas ytterligare, innan statsmakterna tar slutlig ställning till dem. Jag föreslår nu att valtekniska utredningen får i uppdrag att utföra denna kompletterande undersökning. Därvid bör självfallet i första hand beaktas de olika synpunkter och uppslag som har kommit fram under remissbehandlingen av utredningens betänkande.

Som statskontoret påpekat i sitt remissyttrande har det inte tidigare undersökts vilka möjligheter som kan finnas att förenkla och effektivisera valförfarandet genom användning av modern data- och kontorteknik. Detta bör ske nu. Valtekniska utredningen bör sålunda kartlägga förutsättningarna för en sådan omläggning av valtekniken att valmaterialet kan sorteras, räknas och registreras på maskinell väg. Maskinell teknik kan måhända komma till användning även vid registreringen av de personer som har röstat. De förslag som utredningen lägger fram bör ha till utgångspunkt att de väsentliga principerna i valsystemet t. v. skall lämnas orubbade. Det bör sålunda, för att ta ett exempel, inte kunna bli fråga om att enbart av valtekniska skäl övergå från det nuvarande systemet med fri nominering av kandidater till ett system med obligatorisk registrering av partier och officiell kandidatur vid valen.

Möjligheterna att använda maskinell teknik i valförfarandet torde till väsentlig del vara beroende av om valmaterialet kan standardiseras. Ett första steg mot standardisering av valmaterialet kommer att tas, om man genomför förslaget i proposition nr 27 att staten kostnadsfritt skall tillhandahålla papper till valsedlar för samtidigt förrättade riksdags- och kommunalval. Vad som nu bör utredas är närmast om man kan tänka sig en ordning där staten kostnadsfritt framställer valsedlar åt partier som så önskar. Med hänsyn till den nyss nämnda principen om fri nominering av kandidater kan det dock inte bli fråga om att göra utnyttjandet av sådana av staten framställda valsedlar obligatoriskt. Krav bör möjligen kunna uppställas på att väljaren använder valsedel av standardiserad typ, men han bör alltså ha en möjlighet att själv fylla i sin valsedel.

Det bör inte vara något hinder mot att man prövar en ny ordning med standardiserat valmaterial enbart vid riksdagsvalen, om utredningen skulle finna att det stöter på svårigheter att tillhandahålla standardiserade valsedlar för samtliga val som förrättas samtidigt.

Det är inte uteslutet att införandet av maskinell teknik i valförfarandet kan kräva vissa ändringar i valorganisationen för att de nya tekniska metoderna skall ge fullt utbyte. Även sådana rationaliseringsfrågor som berör valorganisationen bör uppmärksammas av utredningen. I samband med en undersökning av möjligheterna att effektivisera valorganisationen bör utredningen pröva bl. a. i vad mån det kan vara lämpligt att flytta över administrativa uppgifter som nu ankommer på Kungl. Maj:t till den centrala valmyndighet som har föreslagits i proposition nr 27.

I proposition nr 27 har framhållits att gällande vallagar är bristfälliga i systematiskt och språkligt hänseende och att de snarast bör bli föremål för en fullständig lagteknisk översyn. Uppgiften att företa en sådan översyn bör anförtros åt valtekniska utredningen.

Valtekniska utredningen bör bedriva sitt

arbete med största möjliga skyndsamhet. Särskilt angeläget är att sådana reformer kommer till stånd att poströsterna kan ingå redan i den preliminära röstsammanräkningen. Det är en väsentlig brist i det nuvarande valsystemet att man med gällande regler om poströstning inte kan få fram tillförlitliga uppgifter om utgången av valen tillräckligt snabbt. Denna brist i systemet bör avhjälpas före 1970 års val. Riksdagsordningens bestämmelser om val till riksdagen har i proposition nr 27 utformats så att de förslag som valtekniska utredningen kan komma att framlägga kan genomföras utan ytterligare grundlagsändring.

2.1 Förslagets bakgrund och omfattning

Utöver det tidigare uppdraget har det ålagts utredningen att undersöka möjligheterna för en sådan omläggning av valtekniken att valmaterialet kan sorteras, räknas och registreras på maskinell väg och att lägga fram förslag till ett valförfarande där maskinell teknik kommer till användning. Liksom tidigare har därvid angetts som särskilt angeläget att poströsterna – dvs. röster som avgetts på postanstalt inom riket eller hos svensk utlandsmyndighet eller på svenskt fartyg utom riket – kan komma med i vad som nu benämns den preliminära sammanräkningen. Denna brist i det nuvarande valsystemet borde enligt direktiven avhjälpas till 1970 års val. I övrigt har utredningen haft att bedriva sitt arbete – vari även ingår att göra en fullständig lagteknisk översyn av gällande vallagar – med största möjliga skyndsamhet.

Utredningen, som fick uppdraget om en övergång till maskinell teknik i tilläggsdirektiv 1.3.1968, har arbetat med sikte på en fullständig reform av förfarandet vid riksdagsvalen till 1970 års val.

I betänkandet lägger utredningen fram förslag till helt nytt valtekniskt förfarande beträffande riksdagsvalen. Genomförs förslaget blir det möjligt att redan under valnatten lämna ett i princip definitivt valresultat såvitt gäller mandatens fördelning på partier. Detta åstadkomes i första hand

genom att poströstningsreglerna ändras och genom att sammanräkningen sker maskinellt i hålkortssorterare och/eller datorer.

Förslaget har formen av en ny lag om val till riksdagen.

Beträffande kommunalvalen har utredningsarbetet inte kunnat drivas lika långt. Utredningen har av tidsskäl sett sig nödsakad att begränsa sig till att få fram ett enhetligt system för röstningen vid de val som äger rum samtidigt för att därigenom göra röstavgivningen så enkel som möjligt för väljarna. Något maskinellt sammanräkningsförfarande föreslås inte infört vid de kommunala valen. Avsikten är att utredningen i en kommande utredningsetapp skall ta upp denna fråga.

Det ändrade förfarande som föreslås infört vid de kommunala val som förrättas samtidigt med riksdagsvalet redovisas i en särskild lag med vissa bestämmelser om val av landstingsmän och kommunfullmäktige. Denna lag ersätter alltså i vissa hänseenden den nuvarande kommunala vallagen (1930: 253). I fråga om de kommunala val som även i fortsättningen kommer att förrättas för sig kommer sistnämnda lag att gälla fullt ut.

2.2 Förslaget till nytt förfarande vid riksdagsvalen

Valen förrättas liksom hittills under en dag. Tredje söndagen i september behålls som

valdag. På valdagen pågår röstningen utan avbrott mellan klockan 8 och klockan 21.

De röster som avgetts i valdistrikt på valdagen räknas samman i särskilt inrättade räkningscentraler. I varje valkrets skall det finnas minst en räkningscentral. Räkningscentralen skall kunna nås från varje valdistrikt inom loppet av en viss kortare tid – ca två timmar. Detta kan göra det nödvändigt att inrätta mer än en räkningscentral i valkretsen. Om så skall ske bestämmer centrala valmyndigheten. Myndigheten bestämmer också – efter samråd med länsstyrelsen och valnämnderna i länet – var räkningscentralen eller -centralerna skall ligga och vilka valdistrikt som varje räkningscentral skall betjäna i de fall då valkrets har mer än en räkningscentral.

Poströsterna räknas samman i en för hela riket gemensam räkningscentral. Till denna förs de röster som avlämnats till röstmottagare oavsett om detta skett inom eller utom riket.

Valsedlarna standardiseras och får formen av hålkort. De framställs av statsverket och tillhandahålls partier o. a. efter beställning. Vid framställningen förses valsedlarna dels med tryck dels med markeringar för den maskinella behandlingen (*tryckta valsedlar*). Dessa markeringar – som t. v. utgörs av hålstansningar – anger parti, valkrets och listtyp (fraktion).

Väljarna skall även i fortsättningen ha möjlighet att framställa sina valsedlar själva liksom också att stryka och lägga till namn på de valsedlar som partierna tillhandahåller. Statsverket skall därför tillhandahålla väljarna blanka valsedelsblanketter (*ifyllningsvalsedlar*). Förändrar en väljare en »partivalsedel» innehåll t. ex. genom att stryka eller lägga till namn skall han samtidigt markera detta genom att trycka ut ett perforerat fält på valsedeln (*strykningsvalsedlar*).

Valsedlarna beställs valkretsvis hos centrala valmyndigheten. Parti med representation i riksdagen får kostnadsfritt valsedlar till ett högsta antal motsvarande fem gånger antalet röstberättigade i den valkrets beställningen avser. Vill ett parti ha ett större

antal valsedlar i någon valkrets, debiteras partiet kostnaden för framställningen av denna överupplaga. Görs beställning av annat parti än sådant som är representerat i riksdagen eller av annan än behörig företrädare för sådant parti, framställer statsverket valsedlarna om

1. beställaren i förskott ersätter statsverket för framställningskostnaden,
2. valsedel, som inte skall förses med registrerad partibeteckning, förses med partibeteckning som tydligt skiljer sig från registrerad.

Används valsedlar som tillhandahållits beställaren mot betalning i förskott i så hög grad att partiet blir representerat i riksdagen återbetalar statsverket vad beställaren erlagt. Återbetalningsbeloppet är dock maximalt till det belopp det skulle ha kostat att framställa valsedlar till ett antal motsvarande fem gånger antalet röstberättigade i varje valkrets där valsedlar beställts. Har registrerad partibeteckning utsatts på sådana valsedlar sker återbetalning till det parti som registrerat beteckningen. I detta fall beräknas återbetalningsbeloppet på skillnaden mellan det antal valsedlar som partiet beställt och det antal som partiet maximalt hade kunnat erhålla. Detta betyder att om ett parti s. a. s. självt utnyttjat hela sin kvot så blir det inte aktuellt med någon återbetalning till partiet för de valsedlar som en grupp inom partiet låtit framställa, även om en på dessa valsedlar upptagen kandidat får plats i riksdagen.

Poströstningsreglerna ändras så att detta slag av röstning förläggs till tiden före valet. Röstmottagning anordnas inom riket på postanstalt och utom riket hos svensk utlandsmyndighet och på svenskt fartyg. Röstningen – *förtidsröstningen* – börjar inom riket den 18:e dagen före valet och utom riket den 30:e dagen före valet och pågår i bägge fallen t. o. m. fredagen före valet. Även möjligheten att rösta med valsedelsförsändelse behålls. Vid denna röstning används ett särskilt kuvert.

Vid röstavgivningen – såväl den som sker i vallokal som den som äger rum inför röstmottagare inom riket – skall väljaren lägga

in sin valsedel i en kassett som tillhandahålls honom i röstningslokalen. Några kuvert skall alltså inte användas i fortsättningen. Det blir likgiltigt hur väljaren lägger in valsedeln i kassetten, eftersom det blir valförrättarens sak att se till att kassetten placeras rätt i den *valbox* som skall användas i stället för den nuvarande valurnan för att uppsamla valsedlarna. Vid förtidsröstning utom riket skall valsedeln läggas in i kuvert. Någon *valbox* används alltså inte där. Innan valsedeln uppsamlas i *valboxen* eller kuvertet tas emot skall vid förtidsröstning röstmottagaren ha kontrollerat att väljaren använt valsedel för den valkrets där han är uppförd i röstlängd. När väljaren avlämnar valsedel skall valförrättaren/röstmottagaren ta hand om hans röstkort.

När röstningen är avslutad förs *valboxarna* – öppnade – till den regionala räkningscentralen eller – när det gäller förtidsröster – till den för riket gemensamma centralen. *Valboxarna* öppnas där och valsedlarna tas ut för maskinell bearbetning. Sammanräkningen går i första hand ut på att få fram hur de avgivna rösterna fördelar sig på de partier som deltagit i valet (partifördelningen). Resultatet av denna fördelning meddelas genast till centrala valmyndigheten som sammanställer uppgifterna och räknar fram ett rikresultat som således omfattar även förtidsrösterna. När protokollen över förräntningarna i räkningscentralerna kommit in till centrala valmyndigheten och det kontrollerats att samme väljare inte avgett mer än en valsedel, fastställs om det först framräknade resultatet är riktigt. Någon ny sammanräkning sker emellertid inte hos myndigheten. När partifördelningen är klar i räkningscentralerna, sorteras valsedlarna inom varje parti efter fraktion. Även resultatet av denna fördelning meddelas centrala valmyndigheten, som på grundval av protokollen och det övriga material som översänts till myndigheten bestämmer vilka personer som skall gå in på de mandat som partiet i fråga erövrar.

Det maskinella förfarande som föreslås föranleder ändrade regler för valsedelns ogiltighet, vilka blir avsevärt enklare än de nu-

varande. Saknar valsedeln partibeteckning blir den ogiltig. Kravet att valsedel skall innehålla giltigt namn tas bort. Inte heller märkning blir kassationsanledning. Skulle valsedels hålmärkning för parti avvika från partibeteckningen i klartext, gäller den senare. Namnen på en sådan valsedel skall dock anses obefintliga. Har en väljare röstat både på postanstalt och i vallokal på valdagen beaktas inte den valsedel som avgetts före valet. För det fall att väljaren förtidsröstat mer än en gång läggs alla förtidsröster åt sidan.

Röstlängds- och röstkortsförfarandet ändras. Valnämnderna medverkar inte längre därvid. Röstkorten framställs inte förrän röstlängden upprättats.

2.3 Förslaget till nytt förfarande vid landstings- och kommunfullmäktigvalen

Ändringarna i det kommunala valförfarandet berör – om man bortser från vissa ändringar i röstlängdsförfarandet som ju är gemensamt för alla slag av val – endast de kommunala val som förrättas samtidigt med riksdagsvalen. Samma regler kommer i princip att gälla vid röstavgivningen vid alla de samtidiga valen.

Vid landstings- och kommunfullmäktigvalen skall användas valsedlar av hålkortsformat. Det har inte varit möjligt att redan till 1970 års val utforma valsedlarna för maskinell räkning. Blanketter till valsedlar skall tillhandahållas partier o. a. efter i princip samma regler som föreslås för riksdagsvalens del. Vid röstning inom riket kommer kassetter och *valboxar* att användas även vid ifrågavarande val. Även röstning utom riket kommer att ske på samma sätt som vid riksdagsvalen. Väljarna kommer alltså att få rösta på samma sätt vid alla de samtidiga valen.

Sammanräkningen av de kommunala valen skall verkställas av vederbörande länsstyrelse. De *valboxar* som använts vid röstning i valdistrikt skall öppnade föras till länsstyrelsen. De röster som avgetts före

valet (förtidsrösterna) skall före sammanräkningen ha sorterats på län. Denna sortering sker centralt för hela riket. Centrala valmyndigheten bör enligt förslaget undersöka möjligheterna att förse valsedlarna med hålmarkering för län så att den centrala sorteringen kan ske maskinellt.

Hos länsstyrelsen sker sammanräkningen manuellt.

Ogiltighetsreglerna blir i princip desamma vid alla de samtidiga valen.

3.1 Inledning

Hur valen till riksdagen skall genomföras regleras i lagen den 26 november 1920 om val till riksdagen (ValL). Motsvarande reglering för de kommunala valens del finns i kommunala vallagen den 6 juni 1930 (KVL). ValL och KVL har senast ändrats i samband med den partiella författningsreform som slutligt beslutades av 1969 års vårriksdag. Ändringarna är införda i SFS 1968: 182 och 183.

I allt väsentligt är den valtekniska regleringen densamma i de båda vallagarna. Framställningen i detta avsnitt har därför kunnat koncentreras till en av lagarna – ValL. KVL behandlas endast i den mån dess regler på någon mer väsentlig punkt avviker från ValL:s.

3.2 Förfarandet enligt ValL

3.2.1 Valkretsar och valdistrikt

Riksdagsval förrättas i valkretsar. Valkretsarna motsvarar i princip länen. Stockholms och Göteborgs städer utgör dock var sin valkrets. Malmö, Hälsingborgs, Lunds och Landskrona städer bildar tillsammans en valkrets (den s. k. fyrstadskretsen). Älvsborgs län är delat i två valkretsar. Valkretsarnas antal är alltså 28. Kandidaterna nomineras lokalt i valkretsarna. Något bostadsband – dvs. krav på att kandidaterna

skall vara bosatta i den valkrets där de ställer upp – finns dock inte numera.

Valkretsarna indelas i sin tur i valdistrikt. Valdistriktsindelningen är en valteknisk anordning för att underlätta väljarnas valdeltagande. Den har alltså inte någon som helst betydelse för mandatfördelningen och innebär inte att valdistriktet får någon representation. Inom varje valdistrikt finns ett valställe (vallokal), där väljarna avger sina röster.

I princip skall varje kommun utgöra ett valdistrikt. Är kommun indelad i valkretsar för val av fullmäktige utgör sådan valkrets valdistrikt vid riksdagsval. Ytterligare indelning kan ske om detta bedöms lämpligt.

3.2.2 Valmyndigheter

I varje kommun finns en valnämnd om fem personer och lika många ersättare. Av dessa utser länsstyrelsen ordföranden och dennes ersättare. De fyra ledamöterna och deras ersättare väljs av kommunens fullmäktige.

Valnämnden har ansvaret för valets genomförande i kommunen. Den tar del i framställandet av den allmänna röstlängden och ansvarar för att röstkort tillställs de röstberättigade. Valnämnden fungerar vidare enligt huvudregeln som valförrättare i kommunen. Är kommunen delad i valdistrikt förordnar valnämnden för varje valdistrikt ett antal personer – minst tre – att som nämndens deputerade vara valförrättare

i distriktet.

Länsstyrelsen är högsta valmyndighet i valkretsen och svarar för valadministrationen i stort. Länsstyrelsen räknar samman rösterna i valkretsen.

Enligt den ordning som skall tillämpas fr. o. m. 1970 års val är det centrala valmyndighetens sak att på grundval av protokollen över länsstyrelsernas sammanräkningsförrättningar fördela mandaten i riksdagen mellan partierna och fastställa vilka kandidater som skall besätta mandaten. Fullmakter för de valda utfärdas av centrala valmyndigheten.

Centrala valmyndigheten fastställer före valet antalet fasta valkretsmandat i varje valkrets.

3.2.3 Tid för valen

Ordinarie val hålls den tredje söndagen i september vart tredje år. Har det förordnats att nyval skall hållas sker valet den sön- eller helgdag, som Kungl. Maj:t bestämmer. Omval förrättas den sön- eller helgdag som länsstyrelsen bestämmer.

3.2.4 Röstlängder

Till efterrättelse vid val skall finnas röstlängd. Röstlängderna är av två slag, dels den allmänna röstlängden som upptar sådana röstberättigade som är mantalsskrivna här i landet, dels den särskilda röstlängden. I denna senare upptas röstberättigade utlandsvenskar, dvs. svenska medborgare som inte är mantalsskrivna i riket men som varit kyrkobokförda här någon gång de senaste fem åren före valet.

De allmänna röstlängderna görs upp valdistriktsvis, de särskilda valkretsvis. Båda lagen av röstlängder upprättas i två exemplar. Den *allmänna* röstlängden kommer till i samarbete mellan länsstyrelsen, lokala skattemyndigheten och valnämnden. Länsstyrelsen upprättar stommarna till röstlängden med ledning av sitt register över befolkningen i länet. Lokala skattemyndigheten granskar och justerar stommarna mot mantalslängden och enligt de underrättelser som

myndigheten får från pastorsämbetena. Prövningen av om en person skall antecknas som röstberättigad eller ej görs från förhållandena den 10 juni. När lokala skattemyndigheten gjort sin granskning är röstlängden upprättad. Den sänds därefter till valnämnden som lägger fram längden för granskning och underrättar var och en som antecknats som ej röstberättigad i längden. Den som menar att han oriktigt uteslutits från röst rätt eller att annan felaktigt upptagits som röstberättigad, får framställa anmärkning mot längden senast den 18 juli. Valnämnden prövar anmärkningarna vid ett särskilt sammanträde. Vid sammanträdet justeras röstlängden. Den gäller därefter till dess ny röstlängd kommer till stånd. Över valnämnds beslut i anmärkningsärende får klagan föras hos länsstyrelsen. Över länsstyrelsens beslut får klagan föras endast i samband med besvär över valförrättning där längden länt till efterrättelse. – Skulle någon på grund av ett uppenbart fel inte ha medtagits i längden men inte anmärkt mot detta förhållande i föreskriven ordning, kan han ändå efter egen ansökan eller ansökan från lokala skattemyndigheten få rättelse. Ansökan görs hos länsstyrelsen och skall ha inkommit senast den 1 september valåret.

För att bli upptagen i *särskild* röstlängd krävs ansökan. Ansökan skall göras senast den 30 april och ställas till centrala folkbokförings- och uppborädsnämnden (CFU). Samtidigt med ansökan skall sökanden inge intyg om att han innehar giltigt svenskt pass. CFU granskar ansökningarna och upprättar längden. När längden upprättats sänder CFU den till länsstyrelsen. Länsstyrelsen lägger ut längden för granskning och prövar vid särskilt sammanträde de anmärkningar som framställts mot längden. Över länsstyrelsens beslut i anmärkningsärende får talan inte föras. Vid anmärknings-sammanträdet justerar länsstyrelsen röstlängden. Därefter länder den till ovillkorlig efterrättelse. På valdagen skall den särskilda röstlängden vara utlagd i ett valdistrikt inom valkretsen.

3.2.5 Registrering av partibeteckning och anmälan av kandidater

Partibeteckning får registreras. Registreringen skyddar mot ett illojalt användande av beteckningen. Varje parti, som inte utgör underavdelning av politisk sammanslutning, har rätt att efter ansökan få sin partibeteckning registrerad i kommunikationsdepartementet, om partiet har minst 1 000 röstberättigade medlemmar. Partibegreppet definieras dock inte i VaL utan i RO (16 §). I departementet förs register över registrerade partibeteckningar.

Parti som fått sin beteckning registrerad skall anmäla ett ombud till registret. Ombudet eller den som ombudet förordnar är ensam berättigad att hos länsstyrelsen anmäla de kandidater som skall ställa upp för partiet i valet. Det parti som fått sin beteckning registrerad kan begära att få registreringen avförd ur registret. Sådan ansökan kan även göras av annat parti. För bifall till sådan ansökan krävs att det ansökande partiet visar att det första partiet upplöstes eller inte anmält kandidater i någon valkrets vid två på varandra följande val till riksdagen.

När val skall förrättas skall departementet i god tid före valet tillstålla varje länsstyrelse ett utdrag ur registret. I utdraget skall anges varje registrerad partibeteckning och det parti för vilket registreringen skett. Utdraget skall även innehålla uppgift om det ombud som partiet anmält. Har partiet anmält nytt ombud efter det registerutdraget översänts, skall departementet genast underrätta länsstyrelserna. Är det fråga om ordinarie val skall utdraget uppta partibeteckningar om vilkas registrering ansökan gjorts senast den 20 juli valåret. Är valet ett nyval skall utdraget uppta de partibeteckningar, om vilkas registrering ansökan gjorts senast den femte dagen efter det förordnandet om nyval gavs.

Parti, vars partibeteckning finns med i registerutdraget, får i varje valkrets anmäla minst 5 och högst 15 valbara personer som kandidater. Anmälan skall göras sist den 37:e dagen före valet och vara åtföljd av intyg som visar dels att varje anmäld kandidat

är röstberättigad enligt röstlängd och dels att kandidaten i fråga lämnat partiet tillstånd att anmäla honom.

Länsstyrelsen upprättar en lista över registrerade partibeteckningar och anger under varje partibeteckning de kandidater som partiet anmält.

Att observera är att valsedel som förses med registrerad partibeteckning måste som första namn ha namnet på någon för partiet anmäld kandidat. Är detta inte fallet anses alla namnen på valsedeln obefintliga men den röst som valsedeln representerar tillgodoräknas dock det parti som registrerat beteckningen.

3.2.6 Sätten för rösträttens utövande

Huvudregeln är att väljaren skall utöva sin rösträtt genom att på valdagen inställa sig i vallokalen för det valdistrikt där han är uppförd i röstlängden (24 § RO). RO öppnar emellertid möjlighet att i vallagen för särskilda fall bestämma att rösträtten får utövas i annan ordning.

Sådana undantagsbestämmelser har också meddelats. Sålunda får

1. väljare som kommer att vistas utom riket på valdagen eller som fullgör militärtjänst eller tillhör vissa angivna yrkesgrupper och som tjänstgör på valdagen rösta före valdagen på postanstalt inom riket.

Dessa väljare har möjlighet att avlämna valsedel fr. o. m. 30:e dagen före valdagen t. o. m. valdagen.

Vidare får

2. väljare som vistas utom riket och som därför eller på grund av tjänsteutövning »med skäl» kan antas vara förhindrad att rösta på valdagen här i landet, rösta före valet utom riket hos svensk utlandsmyndighet, som Kungl. Maj:t bestämmer.

3. Kommer svenskt fartyg att befinna sig utom riket under månaden före valet och har Kungl. Maj:t medgett att röstmottagning får anordnas på fartyget får ombordanställda och passagerare rösta på fartyget.

Utom riket pågår röstmottagning fr. o. m. 30:e dagen före valdagen och så länge att avgivna röster kan beräknas vara länsstyrelsen

i Stockholms län tillhanda senast den fjärde dagen efter valet.

4. Väljare som inte tillhör någon av de nämnda kategorierna men som på valdagen uppehåller sig på annan ort än hemorten får på valdagen rösta på postanstalt på den ort där han befinner sig.

5. Slutligen gäller att väljare som vårdas eller tjänstgör på sjukhus eller kriminalvårdsanstalt där postanstalt finns inrättad på valdagen får rösta på postanstalten även om denna ligger på väljarens hemort.

Den röstning som inte sker vid valförrättning på valdagen brukar benämnas »post-röstning».

ValL medger också att valsedel i vissa fall får inges genom bud (röstning med valsefelsförsändelse). Make kan sålunda avlämna valsedel för andra maken antingen i vallokalen på valdagen eller – om den make som avlämnar valsedeln själv poströstar – på postanstalt på eller före valdagen. Vidare kan den som på grund av sjukdom, lyte, vanförhet eller hög ålder är oförmögen att inställa sig vid valförrättningen i sitt eget valdistrikt avlämna valsedel genom anförvant eller vårdare. Att märka är att valsefelsförsändelse av det senare slaget endast får avlämnas i vallokal. Poströstning med sådan försändelse är alltså inte tillåten.

3.2.7 Röstkort

Då val skall förrättas skall varje röstberättigad erhålla ett röstkort. Valnämnden upprättar röstkorten och ansvarar för att de tillställs de röstberättigade. Röstkorten framställs med ledning av länsstyrelsernas personregister och innehåller bl. a. den röstberättigades namn, hans nummer i röstlängden, valdistrikt, valtider, vallokal och sammanräkningsmyndighet. Röstkorten skall ut-sändas senast 35:e dagen före valdagen. De kan i princip användas vid alla val som förrättas under den tid som röstlängden länder till efterrättelse.

En väljare behöver inte förete röstkortet för att få rösta vid valförrättning på valdagen. För att få poströsta måste väljaren där- emot kunna visa upp sitt röstkort. I princip

gäller röstkortskravet också vid röstning på fartyg. Den som är inskriven vid svenskt sjömanshus får dock i stället avlämna valsedel mot uppvisande av sjöfartsbok.

3.2.8 Valsedlar

Fr. o. m. 1970 års val kommer riksdagsval och val av landstingsmän och stads- eller kommunalfullmäktige att förrättas vid ett och samma tillfälle. För att underlätta för väljarna att hålla i sär materialet för de olika valen är föreskrivet att valsedlarna skall vara olikfärgade: gula för riksdagsval, blå för landstingsval och vita för fullmäktigval.

Valsedel skall innehålla partibeteckning och får förses med valbeteckning och valkrets-beteckning. Enligt lagen bör partibeteckningen sättas ovanför namnen. Valbeteckningen bör sättas överst och valkretsbe-teckningen nederst på valsedeln. Namnen på valsedeln får upptas antingen i en följd under varandra eller i två spalter (spaltad valsedel). I det förra fallet gäller namnen själva riksdagsvalet och – i den mån de inte därvid tas i anspråk – val av efterträdare till avgången riksdagsledamot. Används spaltad valsedel gäller namnen i vänstra spalten själva riksdagsvalet. Namnen i den högra spalten gäller efterträdarvalet.

Antalet namn på en valsedel får vara högst fyra utöver det antal riksdagsmän som skall utses i kretsen. Används spaltad valsedel får för varje kandidatnamn upptagas högst två efterträdarnamn.

Det nuvarande valsystemet bygger på principen om fri kandidatnominering. Någon obligatorisk registrering av partier och någon officiell kandidatur förekommer alltså inte här. På valsedeln kan väljaren föra upp vilken partibeteckning och vilka namn han vill. Av den nämnda principen följer också att väljaren har rätt att stryka namn på valsedel som politiskt parti framställt och tillhandahåller väljarna.

Några regler om hur en valsedel i övrigt skall se ut finns inte. Den får alltså i princip vara av vilken storlek eller framställd på papper av vilken kvalitet som helst. Fr. o. m.

1970 års val kommer staten att tillhandahålla de politiska partierna papper till valsedlar enligt de närmare bestämmelser som Kungl. Maj:t meddelar.

3.2.9 Valkuvert

För att en valsedel skall tas emot måste den vara innesluten i ett valkuvert. Valkuvertet har samma färg som valsedeln för valet i fråga. Kuvertet är försett med ändamålsbeteckning (valbeteckning). Vid poströstning läggs valkuvertet i sin tur in i ett särskilt ytterkuvert. Samma förfaringsätt är föreskrivet vid röstning med valsedelsförsändelse. Där lägger väljaren in sin valsedel i ett valkuvert som läggs in i ett ytterkuvert. Skall försändelse avlämnas till röstmottagare, läggs ytterkuvertet före avlämnandet in i ett sådant ytterkuvert som används vid poströstning.

Endast staten framställer och tillhandahåller väljarna de nödvändiga kuverten.

3.2.10 Röstavgivningen

3.2.10.1 I vallokal

Vid inträdet i vallokalen erhåller väljaren ett valkuvert. I avskildhet lägger han in sin valsedel i valkuvertet och överlämnar det tillslutna kuvertet till valförrättaren. Valförrättaren lägger ner kuvertet i valurnan, sedan han förvässat sig om att väljaren är upptagen som röstberättigad i röstlängden. I samband därmed prickas väljaren av i röstlängden. – Några föreskrifter om hur urnan ska se ut finns inte.

3.2.10.2 Poströstning

Med ledning av röstkortet fyller väljaren i de föreskrivna uppgifterna på ytterkuvertet. Detta kan väljaren ha klarat av innan besöket hos röstmottagaren. Väljaren visar upp sitt röstkort och det ifyllda ytterkuvertet samt legitimerar sig vid anfordran. Är ytterkuvertet rätt ifyllt får väljaren ett valkuvert. På avskild plats lägger han in valsedeln i kuvertet och går sedan på nytt till röstmottagaren. Denne lägger in valkuvertet i ytterku-

vertet, tillsluter detta och förser det med föreskrivna stämplor. När ytterkuvertet tagits emot förs väljarens namn upp på en särskild förteckning.

3.2.10.3 Röstning med valsedelsförsändelse

Väljare som är berättigad att rösta genom valsedelsförsändelse och som vill utnyttja denna möjlighet skall själv lägga in sin valsedel i ett särskilt innerkuvert. I närvaro av ett vittne lägger väljaren in innerkuvertet i det föreskrivna ytterkuvertet och tillsluter detta. På ytterkuvertet försäkrar väljaren att vid försändelsens anordnande tillgått på detta sätt och – i förekommande fall – att han på grund av sjukdom eller annat i lagen uppräknat skäl är förhindrad att inställa sig vid valförrättningen. Härefter intygar vittnet och, om försändelsen anordnats av sjuk eller därmed jämställd väljare även ingivaren, på ytterkuvertet att väljaren egenhändigt undertecknat försäkran.

Väljarens röstkort skall företes om försändelsen avlämnas till röstmottagare.

3.2.11 Poströsternas vidare behandling

Röstmottagare på postanstalt skall omedelbart översända de mottagna ytterkuverten till länsstyrelsen i det län, där väljaren enligt uppgiften på kuvertet hör hemma (sammanräkningsmyndigheten). När ytterkuverten kommer in till länsstyrelsen skall denna numrera kuverten och anteckna numren i ett särskilt protokoll. Några andra åtgärder får inte vidtas med ytterkuverten förrän den slutliga sammanräkningen börjar den åttonde dagen efter valdagen.

Utomlands mottagna ytterkuvert sänds till länsstyrelsen i Stockholms län, som vidarebefordrar dem till länsstyrelserna i hemorten. När dessa mottagit ytterkuvert från länsstyrelsen i Stockholms län förfar de på sätt som nyss beskrivits.

3.2.12 Den preliminära sammanräkningen

När röstningen i valdistrikten är slut räknas de där avgivna rösterna preliminärt. Denna

sammanräkning, som är offentlig, sker efter följande schema.

1. De avgivna valkuverten tas ut ur valurnan och ordnas i buntar.

2. Valkuverten räknas och antalet antecknas i protokollet. I detta antecknas också antalet röstande enligt avprickningarna i röstlängden. Eventuell avvikelse mellan antalet valkuvert och antalet röstande enligt längden antecknas i protokollet.

3. Valkuverten öppnas och valsedlarna tas ut. Tomma valkuvert läggs åt sidan. Finns annat eller mera än en valsedel i ett kuvert läggs det också åt sidan med innehållet återinlagt.

4. Bedöms en valsedel i valkuvertet vara ogiltig läggs sedeln åt sidan.

5. De valkuvert eller valsedlar som lagts åt sidan läggs i sin tur in i särskilda omslag.

6. Övriga valsedlar ordnas i grupper efter partibeteckning. Antalet sedlar i varje grupp räknas. De olika valsedelsgrupperna läggs in i särskilda omslag.

7. Centrala valmyndigheten underrättas genast om det antal röster som i valdistriktet tillfallit varje parti som deltagit i valet där.

På grundval av uppgifterna från valdistrikten fördelar sedan centrala valmyndigheten preliminärt mandaten i riksdagen. Detta preliminära resultat – som alltså inte omfattar poströsterna – offentliggörs omedelbart. Vid mandatfördelningen används den jämkade uddatalsmetoden med 1,4 som första divisor.

Som nämnts i det föregående har centrala valmyndigheten ännu inte fungerat vid något val. Det nu beskrivna förfarandet är alltså det som skall tillämpas fr. o. m. 1970 års riksdagsval.

3.2.13 Den slutliga sammanräkningen

Den slutliga sammanräkningen görs som nämnts av länsstyrelserna. Sammanräkningen sker vid offentlig förrättning. Förrättningen får inte börja tidigare än åttonde dagen efter valdagen. Vid förrättningen prövar länsstyrelsen valsedlarnas giltighet och bestämmer ordningen mellan namnen på valsedlarna för varje parti.

Sammanräkningen skall efter det nya valsystemets införande gå till på följande sätt:

1. De ytterkuvert som inkommit från röstmottagare granskas. Visar det sig att en och samma väljare avlämnat flera ytterkuvert eller röstat både inför röstmottagare och i vallokal läggs ytterkuverten eller kuvertet åt sidan. Detsamma är fallet om väljaren inte är upptagen i röstlängden för det valdistrikt eller – om väljaren är upptagen i särskild röstlängd – i den valkrets som angetts på ytterkuvertet.

2. Ytterkuverten bryts. Innehåller kuvertet en valsedelsförsändelse granskas försändelsens ytterkuvert. Är ytterkuvertet ifyllt på rätt sätt öppnas kuvertet och valkuvertet uttas och granskas. Godkända valkuvert läggs ner i en urna.

3. Protokoll och omslag som kommit in från valdistrikten granskas.

4. De valkuvert som lagts ner i urnan tas ut ur denna och öppnas. Samtliga valsedlar granskas och deras giltighet bedöms.

5. Valsedlarna ordnas efter partibeteckning och länsstyrelsen bestämmer »i erforderlig utsträckning» genom särskilda sammanräkningar för varje parti ordningen mellan namnen på partiets valsedlar.

6. Resultatet kungörs. Protokollet sänds genast till den centrala valmyndigheten, som på grundval av sammanräkningsprotokollen slutligt fördelar mandaten mellan partierna och fastställer vilka personer som skall er hålla mandaten.

7. Centrala valmyndigheten kungör valets utgång i Post- och Inrikes tidningar. Genom kungörandet är valet avslutat.

8. Centrala valmyndigheten utfärdar fullmakter för de valda.

När efterträdare till avgången riksdagsman skall utses är gången i princip densamma som den nu beskrivna.

3.2.14 Valsedels ogiltighet

Har väljaren vid riksdagsvalet använt papper av annan färg än gult till sin valsedel, är sedeln ogiltig. Denna regel modifieras dock så till vida att om valsedeln har den färg som föreskrivits för annat val som förrättats

samtidigt med riksdagsvalet så föranleder inte färgavvikelsen att sedeln blir ogiltig.

En valsedel är vidare ogiltig

1. om den är märkt;
2. om den saknar partibeteckning eller har mer än en sådan beteckning;
3. om den saknar giltigt namn.

Beträffande den sistnämnda ogiltighetsgrunden är dock att märka att om alla namnen på valsedel med registrerad partibeteckning skall anses obefintliga därför att sedeln inte som första namn har namnet på någon kandidat som partiet anmält, skall sedeln dock tillgodoräknas partiet i fråga.

Skulle en väljare ha lagt in mer än en valsedel i valkuvertet är alla valsedlarna ogiltiga. Innehåller kuvertet två eller tre valsedlar med samma partibeteckning, tillgodoräknas partiet dock en valsedel. Namnen anses obefintliga.

3.2.15 Besvär

Besvär över riksdagsval prövas av regeringsrätten. Den som vill besvära sig skall inom 10 dagar från den dag då kungörelsen om valets utgång varit införd i allmänna tidningarna ge in sina besvär till centrala valmyndigheten. Besvären skall vara ställda till Konungen. Myndigheten sänder avskrift av besvären till länsstyrelsen med begäran om yttrande, samt kungör – efter besvärstidens utgång – samtliga besvär. I kungörelsen anges den tid inom vilken förklaring kan ges in. Efter förklaringstidens utgång sänds samtliga besvär och inkomna förklaringar till regeringsrätten.

3.3 Förfarandet enligt KVL

KVL:s reglering av valförfarandet avviker som nämnts endast på några få punkter från ValL:s. Avvikelserna beror på att valsystemet vid kommunalvalen i vissa hänseenden är annorlunda utformat än vid riksdagsvalen. Sålunda är länsstyrelsen ensam sammanräkningsmyndighet vid såväl landstings- som fullmäktigvalen. Länsstyrelsen fördelar mandatet mellan de partier som deltar vid valen och fastställer vilka personer som skall

tillträda varje mandat.

KVL innehåller inte heller några regler om registrering av partibeteckning och om anmälan av kandidater. Vid kommunalvalen har alltså partibeteckning inte något legalt skydd.

4.1 Inledning

Enligt sina ursprungliga direktiv skulle utredningen bl. a. undersöka möjligheterna för en sådan reform att poströsterna kunde tas med i den preliminära sammanräkningen. I det förut nämnda betänkandet »Förtidsröstning och gemensamma tvådagarsval» (SOU 1967: 27) lade utredningen fram förslag till en sådan reform.

Förslaget remissbehandlades. Över förslaget yttrade sig regeringsrättens ledamöter, postverket, statskontoret, statistiska centralbyrån, dåvarande överståthållarämbetet (ÖÄ), samtliga länsstyrelser, grundlagberedningen, kommunalvalskommittén, Svenska landstingsförbundet, Svenska kommunförbundet och Svenska stadsförbundet. ÖÄ och åtskilliga länsstyrelser bifogade yttranden från olika kommunala organ.

4.2 Förslagets huvudpunkter

1967 års förslag byggde på det nuvarande manuella förfarandet och på en uppdelning av sammanräkningen i en preliminär och en definitiv.

Förslaget innebar att den röstning som inte skedde i vallokal skulle få pågå inom riket fr. o. m. den 18:e och utom riket fr. o. m. den 30:e dagen före valet t. o. m. torsdagen före valet. I anledning härav föreslog utredningen att detta slag av röstning skulle benämnas *förtidsröstning*. Samtidigt

föreslog utredningen att tiden för valet skulle utsträckas till *två* dagar och äga rum den tredje söndagen i september och den följande måndagen. Poströsterna skulle sändas från röstmottagarna till valnämnden i den kommun där väljaren var uppförd i röstlängden. Valnämnden skulle, om kommunen var indelad i valdistrikt, vidarebefordra poströsterna till deputerade i väljarens valdistrikt, där rösterna skulle granskas och räknas samman.

Poströstningens förläggande till tiden före valet föranledde utredningen att föreslå att kretsen av dem som skulle få rösta före valet skulle utvidgas väsentligt i förhållande till vad då gällde. En väljare skulle få förtidsrösta om han p. g. a. antingen

1. vistelse utom riket,
2. vistelse på annan ort inom riket,
3. vistelse på sjukhus, eller
4. yrkes- eller tjänsteutövning,

med skäl kunde antas vara förhindrad att rösta på valdagarna i det valdistrikt, där han var uppförd i röstlängd.

Utredningen hade inhämtat att man borde räkna med att det – om postbefordran användes och något annat befordrings sätt ansågs uteslutet – skulle ta två dygn innan alla poströster var framme hos valnämnden i den kommun där den preliminära sammanräkningen skulle ske. Ett viktigt skäl för utredningens förslag att utsträcka tiden för valen till två dagar var att den första valdagen då skulle kunna räknas in i den nödvän-

diga befordringstiden. Förtidsröstningens slutdag skulle därigenom kunna förläggas närmare in på valet vilket utredningen bedömde som en väsentlig fördel. Även andra skäl talade enligt utredningens mening för att tvådagarsval infördes. I ett valsystem där riksdags- och kommunalvalen förrättas samtidigt, kunde det antas att själva röstavgivningen skulle ta längre tid än enligt den då gällande ordningen. Risk fanns för att köbildning skulle uppstå och väljarna vållas tidsutdräkt. Genom att valen förrättades under två dagar kunde en bättre spridning av valdeltagandet förväntas och dessa konsekvenser undgås. Införandet av tvådagarsval kunde vidare förväntas dels minska väljarnas behov av att förtidsrösta, vilket utredningen ansåg vara väsentligt, dels också stimulera valdeltagandet. Slutligen menade utredningen att det preliminära valresultatet skulle kunna föreligga tidigare under dygnet i ett förfarande med tvådagarsval, eftersom röstningen kunde sluta tidigare på kvällen den andra dagen, utan att väljarnas möjligheter att rösta tidsmässigt begränsades.

Utredningen utgick från att en av valdagarna skulle vara en söndag och att valdagarna skulle ligga i omedelbar anslutning till varandra. Som »andra» valdag kunde då endast lördag eller måndag komma i fråga.

Utredningen framhöll att den var fullt medveten om att en ordning med två valdagar kunde ge upphov till praktiska problem. Dels kunde det bli svårare att rekrytera lämpliga och villiga valförrättare för tjänstgöring under två dagar. Dels kunde det på vissa orter bli svårt att skaffa fram lämpliga lokaler. En tredje praktisk svårighet kunde bli att anordna betryggande förvaring av urnorna under natten mellan den första och andra valdagen. Enligt utredningens bedömning skulle dessa svårigheter bli ungefär lika stora vilken av dagarna lördag – måndag som valdes som valdag vid sidan av söndagen. Utredningen ansåg att svårigheterna visserligen måste beaktas men inte att de var oöverkomliga. Fördelarna med ett tvådagarsval menade utredningen vara så stora att de praktiska betänkligheter som kunde anföras mot en sådan ordning borde vika.

Från bestämmelsen att val skall förrättas under två dagar skulle undantag inte få medges enligt utredningens förslag.

Utredningens överväganden ledde fram till slutsatsen att måndagen var att föredra framför lördagen som andra valdag. Utredningen fäste därvid avgörande vikt vid två av skälen för tvådagarsval. De befordringsmässiga vinsterna skulle då bättre framträda, eftersom postverkets hela transportorganisation fungerade denna dag och man därför kunde räkna med att alla röster skulle nå vederbörande valnämnd i tid för att komma med i sammanräkningen. Vidare räknade utredningen med att förtidsröstningsfrekvensen skulle kunna hållas på en lägre nivå om måndagen och inte lördagen gjordes till andra valdag.

Enligt utredningens förslag skulle förtidsröstning anordnas på postanstalt inom riket och på svensk beskickning eller svenskt konsulat eller svenskt fartyg utom riket. För att ge sådana väljare som oförmodat måste lämna hemorten efter det förtidsröstningen på postanstalt avslutats men före valet tillfälle att rösta, föreslog utredningen dessutom att röstmottagning skulle anordnas inför valnämnden i väljarens hemortskommun. Inför valnämnden skulle röstmottagning anordnas under torsdagen, fredagen och lördagen före valet. Att förtidsröstning skulle kunna ske även under torsdagen motiveras med önskemålet att så mycket som möjligt minska röstningsfrekvensen på postanstalterna denna dag som ju skulle bli postanstaltsröstningens sista.

Avslutningsvis bör anmärkas att utredningens förslag om tvådagarsval inte gällde alla allmänna val utan begränsades till de val som skulle komma att förrättas samtidigt, dvs. valen till riksdagen, landsting och stads- resp. kommunalfullmäktige. Kyrko- och municipalfullmäktigvalen skulle enligt förslaget liksom dittills förrättas under en dag. Valdeltagandet vid dessa val var så litet att det inte ansågs lämpligt eller nödvändigt att låta dem ske under mer än en dag.

4.3 Remissyttrandena

Förslaget att förlägga poströstningen till tiden före valet för att på så sätt få med dessa röster i den preliminära sammanräkningen fick ett övervägande positivt mottagande under remissbehandlingen. Endast ett par instanser var kritiska eller tveksamma till förslaget. Dessa ifrågasatte om inte borttagandet av möjligheten att på valdagen rösta inför röstmottagare innebar en allvarlig försämring.

Flertalet remissinstanser godtog i princip utredningens förslag att tiden för förrättande av valen till riksdagen och till landsting samt kommunal- och stadsfullmäktige utsträcktes till två dagar. *Statskontoret, länsstyrelserna i Jönköpings och Malmöhus län, valnämnderna i Ängelholm och Tidaholm, drätselkammaren i Ronneby* samt *Kopparbergs läns landsting förvaltningsutskott* konstaterade helt kort att valen på de skäl som utredningen redovisat borde förrättas under två dagar. *Länsstyrelserna i Uppsala och Östergötlands län* samt det stora flertalet av de lokala kommunala organen förklarade att de inte hade någonting att erinra mot utredningens förslag att tvådagarsval infördes. Flera remissinstanser – bl. a. *länsstyrelserna i Göteborgs och Bohus, Värmlands, Älvsborgs och Gävleborgs län* samt *valnämnden i Stockholm* – framhöll att redan den omständigheten att riksdags- och kommunalvalen skulle förrättas samtidigt motiverade införandet av tvådagarsval.

Även *postverket* stödde förslaget att utsträcka tiden för valen till två dagar. Enligt verkets uppfattning var tvådagarsval en förutsättning för att förtidsröstningsinstitutet skulle kunna införas. Verket pekade särskilt på angelägenheten av att väljarnas behov av att använda institutet minskades i förhållande till vad som är fallet med poströstningen i dess nuvarande form. Det skulle ställa sig förhållandevis svårare för postanstalterna att klara en stor tillströmning av väljare på en vardag, när den ordinarie verksamheten samtidigt skall skötas, än när postanstalterna hölls öppna enbart för röstmottagning.

Många väljare torde vänta med att förtidsrösta till den sista eller de sista dagarna. *Valnämnden i Lund* biträdde utredningens förslag om tvådagarsval men ifrågasatte om det anförda skälet att en sådan ordning skulle främja valdeltagandet var bärkraftigt. *Valnämnden i Malmö* menade å sin sida att införandet av tvådagarsval kunde tänkas främja valdeltagandet. Enligt *valnämndens i Örebro* mening var det tyngst vägande skälet för tvådagarsval att valförrättningarna kunde avslutas någon eller några timmar tidigare än vad nu i allmänhet skedde. *Drätselkammaren i Linköping* anförde att storleken av valdistrikten i städerna torde göra det mycket betungande med tre gemensamma val med endast en dags förrättning.

Åtskilliga av de remissinstanser som ställde sig positiva till tanken på tvådagarsval erinrade emellertid i sina yttranden om att tvådagarsval drog med sig vissa praktiska problem. Bl. a. *valnämnden i Stockholm* var tveksam inför möjligheterna att kunna rekrytera lämpliga valförrättare för tjänstgöring under två dagar. I andra yttranden uttalades farhågor för att det skulle bli svårt att anskaffa lämpliga lokaler. I några remissyttranden, bl. a. de från *länsstyrelserna i Stockholms och Västerbottens län*, påpekades också att svårigheter kunde uppstå att ordna betryggande förvaring av valurnorna under natten mellan den första och andra valdagen.

Några remissinstanser ifrågasatte om bestämelsen om tvådagarsval måste vara absolut. Sålunda framhöll *länsstyrelsen i Kopparbergs län* att även om avsikten var att man i så stor utsträckning som möjligt skulle undvika att skapa små valdistrikt, så kunde antalet röstberättigade i ett valdistrikt ändå vara så litet, att det inte var befogat att där hålla valet under mer än en dag. I glesbygderna borde man räkna med geografiskt stora men befolkningsmässigt små valdistrikt. En möjlighet att dispensera från tvådagarsregeln borde givetvis begagnas restriktivt, men det skulle vara värdefullt om en sådan möjlighet fanns, betonades det i yttrandet. Liknande synpunkter fördes fram i yttrandena från *länsstyrelsen i Norr-*

bottens län, Skaraborgs länsavdelning av Svenska kommunförbundet och valnämnderna i Rättvik och Kiruna.

Endast ett fåtal remissinstanser avstyrkte förslaget om tvådagarsval. De motiverade genomgående sitt ställningstagande med de praktiska svårigheter som var förbundna med tvådagarsval. *Länsstyrelsen i Västmanlands län* framhöll att man mycket väl valtekniskt skulle kunna genomföra de samtida valen på en dag genom lämpliga åtgärder. Utredningens samtidigt framlagda förslag om olikfärgade valsedlar och valkuvert vid de samtida valen var, menade denna länsstyrelse, ett exempel på en sådan åtgärd. Uppfattningen att även samtida riksdags- och kommunalval kunde och borde genomföras på en dag delades av *valnämnderna i Aneby, Mörbylånga och Karlskoga* samt *stadsfullmäktige i Jönköping och Jönköpings länsavdelning av Svenska kommunförbundet.*

Grundlagberedningen syntes i princip närmast vilja förorda att även de samtida valen förrättades under en dag. Beredningens överväganden mynnade dock inte ut i ett avstyrkande. Beredningen framhöll att utredningen som ett väsentligt skäl för sitt förslag åberopat att röstavgivningen för varje väljare kommer att ta längre tid i anspråk än f. n. och att man därför fick räkna med mera köbildning än nu. Till detta anförde beredningen.

Det väsentliga för att undvika köbildning är emellertid enligt beredningens mening hur snabb genomströmningen blir genom vallokalerna. Det beror i sin tur på hur röstavgivningen organiseras. En möjlighet att öka snabbheten vid valförrättningen vore att vid de gemensamma valen använda en enda röstlängd för alla valen. En annan möjlighet vore att hålla valen i skilda lokaler. Sker röstavgivningen för riksdagsvalet i en lokal och röstavgivningen för kommunalvalen i en annan lokal, torde genomströmningen inte bli avsevärt långsammare än nu. En sådan ordning har utredningen inte ansett möjlig att genomföra på grund av svårigheterna att få lokaler och att engagera lämpliga och villiga personer som valförrättare. I annat sammanhang har utredningen emellertid förordat att valdistriktsindelningen ses över och att valdistrikten i regel görs större än de nuvarande. Utredningen föreslår samtidigt vissa lagänd-

ringar som ger möjlighet därtill. Beredningen ansluter sig till utredningens förslag i fråga om valdistriktsindelningen. En ändrad distriktsindelning med färre och större valdistrikt än de nuvarande kan antas ge ett personaltillskott som är tillräckligt för att riksdags- och kommunalvalen skall kunna hållas skilda åt. Enligt beredningens mening bör möjligheterna att organisera valförrättningen på detta sätt övervägas ytterligare.

Beredningen konstaterade att om valen organiserades efter dessa riktlinjer så föll ett starkt skäl för tvådagarsval bort. Skälet för att utsträcka valförrättningen till två dagar skulle då huvudsakligen bli att stimulera valdeltagandet. Beredningen menade för sin del att det var tveksamt om mycket stod att vinna i detta avseende. Även *valnämnden i Varberg* menade att de olägenheter som är förbundna med den gemensamma valdagen i första hand borde undanröjas genom en reglering av valdistriktens storlek. Enligt *valnämndens* mening hade utredningen underskattat de praktiska svårigheter som är förbundna med tvådagarsval.

Utredningens förslag att valen till kyrko- och municipalfullmäktige även i fortsättningen skall äga rum under en dag föranledde inte någon erinran under remissbehandlingen. *Länsstyrelsen i Värmlands län* menade att man borde överväga frågan om inte kyrkofullmäktigvalen kunde förläggas till ett annat år än det då de samtida riksdags- och kommunalvalen förrättades.

En samlad bedömning av remissutfallet visar att en betydande majoritet av remissinstanserna godtog utredningens förslag om tvådagarsval. Däremot bröt sig meningarna starkt om lördagen eller måndagen skulle vara valdag vid sidan av söndagen. Flertalet av de remissinstanser som särskilt yttrat sig i denna fråga föredrog *lördagen* som »andra» valdag. Till förmån för lördagen uttalade sig bl. a. *regeringsrättens ledamöter, grundlagberedningen, statskontoret, länsstyrelserna i Jönköpings, Kalmar, Malmöhus, Västmanlands, Gävleborgs, Västernorrlands och Norrbottens län, stadsfullmäktige i Uppsala, valnämnderna i Kalmar, Sölvesborg, Malmö, Hälsingborg, Lund, Tidaholm, Väs-*

terås, Falun, Rättvik, Gävle och Boden. För måndagen som »andra» valdag uttalade sig bl. a. *postverket, länsstyrelserna i Stockholms, Södermanlands, Göteborgs och Bohus, Skaraborgs och Värmlands län, Jönköpings läns landstings förvaltningsutskott, valnämnderna i Stockholm och Jönköping.* Några instanser – bl. a. *länsstyrelsen i Blekinge* – tog inte bestämd ställning till vilken dag som borde vara valdag vid sidan av söndagen.

De flesta av de instanser som föredrog lördagen motiverade sitt ställningstagande med att de praktiska svårigheter som tvådagarsval ger upphov till skulle bli lättare att bemästra om denna dag valdes. Vad *länsstyrelsen i Malmöhus län* anförde är i detta sammanhang representativt. Länsstyrelsen konstaterade att de remissorgan som länsstyrelsen i sin tur hört förordat lördagen och då bl. a. anført att vissa valdistrikt använder sig av bank- eller kontorslokaler som vallokaler. Dessa står inte till förfogande på måndagen men väl på lördagen. Det skulle vidare bli svårare att rekrytera kvalificerade valförrättare bland stats- och kommunalanställda tjänstemän om måndagen gjordes till valdag. Länsstyrelsen fortsatte.

Länsstyrelsen finner för sin del, att de fördelar som kunna vinnas för vissa väljargrupper genom att måndagen användes som andra valdag väger mindre tungt än de rent praktiska nackdelar som följer med detta arrangemang. Vidare förringas värdet härav därigenom, att de flesta av de väljare man vill nå är upptagna av sitt arbete på måndagen och därför endast under kort tid på denna dag kan utnyttja sin rösträtt.

Regeringsrättens ledamöter ansåg att alternativet med val söndag – måndag inte visats vara gynnsammare från väljarnas synpunkt än det som innebär val lördag – söndag. Det torde enligt ledamöternas mening bli svårare att uppbringa fullt antal kompetenta valförrättare om valen skall hållas söndag – måndag.

Som förut nämnts var *grundlagberedningen* tveksam inför tanken på att införa tvådagarsval. I beredningens yttrande framhölls att förslaget härom kunde godtas en-

fast under förutsättning att valen hölls lördag och söndag. Beredningen menade att de skäl som utredningen anført som stöd för sitt förslag knappast kunde anses övertygande. Om måndagen alltjämt skall vara arbetsdag fanns risk, framhöll beredningen, för att stora skaror väljare väntade med att rösta till denna dag. Tillströmningen av väljare till vallokalerna skulle då bli särskilt markant under valets sista timmar, vilket skulle medföra olägenheter.

Enligt *postverkets* uppfattning borde måndagen väljas som andra valdag. I likhet med utredningen ansåg verket att man endast genom att utsträcka tiden för valens förrättande till att omfatta även måndagen, kunde minska behovet av förtidsröstning. Postverket fortsatte.

Utredningens förslag att söndag – måndag skall vara valdagar och inte lördag – söndag har också den fördelen att den tid som står till buds för att sända förtidsröster, som mottagits på torsdagen före valdagarna, från postanstalterna till valnämnderna blir längre. Även om flertalet av rösterna bör hinna fram före söndagen, bör man gardera sig mot felexpedieringar och andra förseningar, så att inte det preliminära valresultatet behöver förryckas av dessa skäl. Genom de inskränkningar i posttrafiken som förekommer på söndagarna är möjligheterna att då inhämta förseningar betydligt mindre än på en vardag. Det får även från denna synpunkt anses motiverat att måndagen väljes som valdag förutom söndagen.

Utredningens förslag till bestämning av kretsen förtidsröstningsberättigade föranledde endast ett fåtal uttalanden under remissbehandlingen. I den mån de remissinstanser som yttrat sig sade annat än att de godtog förslaget eller lämnade det utan erinran, nöjde man sig som regel med att konstatera att kretsen av de kategorier som får rösta före valet borde utvidgas.

Några remissinstanser behandlade emellertid förslaget något mera utförligt. Bland dessa fanns dels de som menade att den föreslagna kretsen var för vid, dels också de som ansåg att även andra kategorier väljare än de utredningen föreslagit borde få förtidsrösta. Till de förra hörde *länsstyrelsen i Värmlands län.* Denna remissinstans beto-

nade särskilt förtidsröstningens undantagskaraktär. Av det skälet borde kretsen av dem som får förtidsrösta begränsas i görligaste mån. Länsstyrelsen hade ingenting att erinra mot att de som nu får rösta före valet eller på postanstalt på valdagen fick förtidsrösta. Något behov att öka denna krets förelåg däremot inte enligt länsstyrelsens uppfattning. Utsträcktes tiden för valet till två dagar torde det knappast finnas någon väljare som har ett sådant yrke eller tjänst att han inte kan rösta vid valförrättningen någon av valdagarna. *Drätselkammaren i Kiruna* däremot förordade att kretsen utvidgades ytterligare. Det var önskvärt, menade drätselkammaren, att även de röstberättigade som hade svårigheter att ta sig till vallokalen fick rätt att förtidsrösta, även om de på valdagarna vistades inom det egna valdistriktet. Bl. a. för samerna skulle detta vara en fördel, eftersom vägar saknas inom vissa områden där de är bosatta. Det var inte alltid möjligt att till rimliga kostnader anordna valskjutsar för sådana röstberättigade.

En allmän uppfattning bland de remissinstanser som yttrat sig i denna fråga var att den föreslagna utvidgningen av kretsen förtidsröstningsberättigade inte skulle leda till missbruk. Uttalanden av denna innebörd återfanns i yttrandena från *Svenska landsförbundet*, *Svenska kommunförbundet* och *Svenska stadsförbundet*. Enda undantaget var *länsstyrelsen i Värmlands län*. Denna länsstyrelse anförde också risken för missbruk som stöd för sin uppfattning att kretsen förtidsröstningsberättigade inte borde utvidgas.

Den föreslagna lagtekniska utformningen av bestämmelserna föranledde några uttalanden under remissbehandlingen. *Regeringsrättens ledamöter* framhöll att uttrycket »med skäl kan antagas» gav sken av att det vid det förtida röstavlämnandet förekom någon slags prövning av uppgivna hinder för personlig inställelse. Detta var, betonade ledamöterna, knappast möjligt eller ens avsett. Den förklaring som väljaren avgav måste godtagas. Orden »med skäl» borde därför utgå.

Länsstyrelsen i Malmöhus län fann den valda metoden att föra samman de förtidsröstningsberättigade i olika kategorier lämplig, men ifrågasatte om inte grupperna »vistelse utom riket» och »vistelse på annan ort inom riket» lagtekniskt bort sammanföras till en enda, »vistelse å annat ort». Samma uppfattning hade *valnämnden i Hälsingborg*, medan däremot *stadskollegiet* i samma stad menade utredningens förslag var att föredra från systematisk synpunkt.

Utredningens förslag att förtidsröstning i vissa fall skulle ske inför valnämnd fick ett blandat mottagande under remissbehandlingen. Flertalet remissinstanser ifrågasatte såväl behovet som lämpligheten av denna röstningsmöjlighet. I denna riktning uttalade sig bl. a. *statskontoret* och *länsstyrelserna i Jönköpings och Gotlands län*. Några – bland dem *postverket* – var mer positiva till förslaget och menade att det innebar ett gott komplement till postanstaltsröstningen. Åter andra instanser var tveksamma till förslaget. Till dem hörde länsstyrelserna i *Södermanlands och Kalmar län*.

Utredningens förslag om de tider före valet då förtidsröstning skulle få ske godtogs – på ett undantag när – av remissinstanserna. *Postverket* framhöll att från dess synpunkt flera skäl talade för att den tid under vilken förtidsröstning får ske kortades av. Den nuvarande perioden om 30 dagar, som började vid en tidpunkt då många postanställda har semester, var så lång att det ibland visat sig svårt att hålla en tillfredsställande beredskap under hela perioden. Det hade dessutom visat sig vara förenat med större problem än väntat att röstningen vid de allmänna municipal- och kyrkofullmäktigvalen till viss del sammanföll med röstningen till de allmänna borgerliga kommunalvalen. Det var vidare ett starkt önskemål att förtidsröstningen koncentrerades i tiden så att röstmottagarnas kunskaper i ämnet kunde hållas aktuella och sammanblandning med övriga göromål undveks så mycket som möjligt.

Endast *länsstyrelsen i Gävleborgs län* motsatte sig att tiden för förtidsröstningen

inom riket begränsades. Länsstyrelsen menade att det från administrativ synpunkt inte var godtagbart med två tidsperioder för för-tidsröstningen.

Några remissinstanser tog upp frågan om valurnornas förvaring under natten mellan första och andra valdagen. Den allmänna uppfattningen var att det kunde stöta på svårigheter att anordna en från säkerhetssynpunkt betryggande förvaring. Enligt *valnämndens i Stockholm* mening borde man så långt möjligt försöka undvika att flytta valurnorna. I stället borde man sätta ut särskilda vakter i vallokalerna.

5.1 Bakgrund

En mångfald ändringar har gjorts i vallagarna under de år som gått sedan lagarna trädde i kraft. Ändringarna har främst siktat till att underlätta för väljarna att delta i valen. Införandet av möjligheten för vissa väljare att rösta inför särskilt förordnad röstmottagare (poströstning) är ett typexempel på det reformarbete som bedrivits.

Såväl röstning som sammanräkning sker i dag i manuella former. Den slutliga bearbetningen av valmaterialet sker som nämnts hos länsstyrelsen. Inte minst den omständigheten att poströsterna är helt obehandlade när de kommer in till länsstyrelsen gör länsstyrelsernas sammanräkningsarbete tids- och arbetskrävande, framför allt som poströstningen särskilt under senare tid fått en mycket stor omfattning.

Nuvarande sammanräkningsförfarande är alltså så konstruerat att det dröjer betydligt mer än en vecka efter valdagen innan det definitiva valresultatet är klart. Det har från flera håll framhållits att detta är otillfredsställande. Såväl allmänheten som de politiska partierna har ett starkt intresse att snabbt efter valet få besked om dess utgång. I den debatt som förts har man bl. a. hänvisat till förhållandena i andra med vårt land jämförbara länder, där valutgången är klar redan någon eller några dagar efter valet, ibland redan under valnatten. De olägenheter som är förbundna med det nu-

varande förfarandet blir, har det sagts, än mer framträdande när, som utvecklingen visar, antalet poströstande ökar. Då poströsterna f. n. ej ingår i de preliminära sammanräkningarna som görs i valdistrikten under valnatten, blir det allt svårare att förutsäga valutgången med ledning av resultatet från dessa.

I det nuvarande förfarandet är kraven på säkerhet och noggrannhet väl tillgodosedda. Förfarandet ger väljarna utomordentliga möjligheter att utöva sin rösträtt. Att förfarandet är långsamt i den meningen att det tar förhållandevis lång tid innan valresultatet föreligger är däremot obestridligt. Olika utredningar har också sysslat med frågan om inte förfarandet kunde göras snabbare. Bl. a. tog 1955 års valutredning upp denna fråga. I betänkandet »Vissa frågor rörande allmänna val» (SOU 1961: 20, s. 154 ff) diskuterade utredningen olika metoder för att göra sammanräkningarna snabbare och lätta sammanräkningsmyndigheternas arbetsbörda. Samtliga gick ut på lösningar inom det bestående manuella förfarandets ram. En metod innebar att poströsterna skulle räknas ute i valdistrikten och inte hos länsstyrelsen. Enligt en annan skulle sammanräkningen i dess helhet börja tidigare än den åttonde dagen efter valdagen. Den tredje av de diskuterade metoderna innebar att vissa förberedande åtgärder skulle få vidtas med poströsterna innan den egentliga sammanräkningen bör-

jade. Utredningen ansåg sig emellertid inte kunna förorda någon av metoderna. Den första ansågs inte lämplig eftersom den skulle innebära väsentliga ändringar av poströstningsreglerna. De två andra metoderna skulle enligt utredningens mening betyda att väsentliga avsteg gjordes från kraven på rättssäkerhet och noggrannhet i förfarandet.

Valtekniska utredningen föreslog i sitt betänkande »Förtidsröstning och gemensamma tvådagarsval» (SOU 1967: 27) att all poströstning skulle förläggas till tiden före valet och att poströsterna skulle granskas och räknas preliminärt i valdistrikten. Härigenom skulle den slutliga sammanräkningen kunna börja tidigare än f. n. och valresultatet föreligga betydligt snabbare än nu.

Även i utredningens förslag skulle röstning och sammanräkning ske i manuella former. I sitt yttrande över utredningens förslag uttalade grundlagberedningen att ett i huvudsak manuellt förfarande kunde godtas endast om en grundlig utredning visade att det var omöjligt att använda data-teknik eller annan modern kontorsteknik vid valen. Ett bibehållande av det manuella förfarandet i ett system med samtida riksdags- och kommunalval skulle ställa valförrättare och länsstyrelser inför stora svårigheter. I samma riktning uttalade sig också statskontoret.

Utredningens förslag ledde inte till lagstiftning. I stället utvidgades utredningens uppdrag i tilläggsdirektiv den 1 mars 1968 till att omfatta en sådan undersökning som bl. a. grundlagberedningen efterlyst.

5.2 *Uppläggnig*

Redan när utredningen fick det nu aktuella uppdraget stod det klart att den tid som utredningen hade till sitt förfogande var knapp. Direktiven ålägger utredningen att bedriva sitt arbete på en reform av valförfarandet från tekniska synpunkter med största möjliga skyndsamhet men anger ingen tid när förslag härom bör föreligga. Med hänsyn till att utredningen under alla förhållanden skall utarbeta förslag till en sådan

reform av poströstningsreglerna till 1970 års val, att poströsterna kan ingå i den preliminära sammanräkningen, har utredningen menat att arbetet som helhet borde bedrivas med sikte på att få fram en fullständig reform av valförfarandet till denna tidpunkt. Utredningen fann emellertid på ett tidigt stadium att det skulle bli svårt att hinna få fram förslag till ett nytt förfarande både vid riksdags- och kommunalvalen. Arbetet koncentrerades därför på riksdagsvalen. Under arbetets gång har riktigheten av denna bedömning bestyrkts. För att lösa de problem som uppkommer om maskinell teknik skall användas vid de kommunala valen krävs mer ingående undersökningar än de utredningen nu haft möjlighet att utföra. Denna eventualitet är f. ö. också förutsedd i direktiven.

De förslag som utredningen nu lägger fram innebär först och främst en genomgripande reform av förfarandet vid riksdagsvalen. M. h. t. den korta tid som har stått till utredningens förfogande har utredningsarbetet inte kunnat föras lika långt i fråga om kommunalvalen. Förslagen begränsar sig här till att åstadkomma en från väljarens synpunkt enhetligt förfarande vid röstningen i alla de val som äger rum samtidigt. Däremot framläggs inte nu någon motsvarighet för kommunalvalens del till det maskinella sammanräkningsförfarande som föreslås infört vid riksdagsvalen. Avsikten är att denna fråga skall tas upp under utredningens fortsatta arbete.

På den lagtekniska sidan återspeglas utredningens förslag i form av en ny lag om val till riksdagen. Den nuvarande lagen är som framhållits bl. a. i prop 1967: 27, bristfällig i både systematiskt och språkligt hänseende, och utarbetandet av en ny riksdagsvallag ingår i utredningens uppdrag. Utredningen räknade till att börja med att låta uppgiften att utarbeta en ny vallag anstå till nästa etapp i arbetet m. h. t. den tid som det skulle ta att utarbeta ett nytt valtekniskt system och den begränsade tid som stod till utredningens förfogande härför. Det visade sig emellertid snart omöjligt att bygga in den nya tekniken i ValL. Där-

för har utredningen utarbetat ett förslag till ny riksdagsvallag.

På kommunalvalssidan har utredningen mött liknande problem. Här har det emellertid inte varit möjligt att ersätta KVL med en ny lag, eftersom KVL reglerar inte bara de val som skall äga rum samtidigt med riksdagsvalen utan även valen till bl. a. kyrkofullmäktige. Härtill kommer att bestämmelserna i KVL kan beräknas bli påverkade av de resultat som framkommer av kommunalvalskommitténs och beredningens om stat och kyrka arbete. Det har dock visat sig svårt att bygga in det förfarande som utredningen föreslår för de samtidiga valen i KVL. Utredningen har därför valt den lösningen att för valen till landsting och kommunfullmäktige (se prop. 1969: 63) föreslå en lag med särskilda bestämmelser som ersätter vissa bestämmelser i KVL.

6.1 Riksdagsvalen

6.1.1 Inledning

På ett valförfarande ställs många krav. Först och främst får dess säkerhet inte ifrågasättas. Val måste alltid genomföras under fullt betryggande former. Men samtidigt bör förfarandet medge en snabb och enkel röstning. Vidare bör utgången bli känd mycket snart efter valet.

Det nuvarande förfarandet kan betecknas som säkert men omständligt och långsamt. Allt oftare under senare tid har också krav rests på en reform för att göra förfarandet enklare och effektivare.

Särskilt sammanräkningen kännetecknas av omständlighet och långsamhet. Skall förfarandet kunna bli enklare och snabbare måste i första hand röstsammanräkningen reformeras.

Utredningens undersökningar har visat att sammanräkningsförfarandet kan bli avsevärt enklare och effektivare om den nuvarande manuella behandlingen av valmaterial i sammanräkningsledet ersätts av en maskinell. Förfarandet som helhet måste då givetvis utformas under hänsynstagande till de speciella krav som en sådan behandlingsform ställer. Utredningen har emellertid gått ett steg längre i sina undersökningar och prövat om inte maskinell teknik kan utnyttjas även vid själva röstavgivningen så att de röster som väljarna avger registreras maskinellt. En sådan registreringsmetod är i och för sig tekniskt genomförbar. Metoden förutsätter emellertid en organisation som i dag inte är så utbyggd att maskinell röstregistrering kan användas över hela landet.

Utredningen har därför t. v. släppt tanken på en maskinell registrering av väljarnas röster. Det skall emellertid framhållas att det förslag till ett nytt valförfarande, som utredningen nu lägger fram, utformats så att det utan större ändringar kan anpassas till en mer avancerad teknik än den som det f. n. är praktiskt möjligt att använda.

Redan en reform som innebär övergång till en maskinell sammanräkning utgör från snabbhetssynpunkt en väsentlig förbättring i förhållande till nuläget. Den betyder att åtskilliga tids- och personalkrävande arbetsuppgifter som nu åvilar sammanräkningsmyndigheterna försvinner. Därigenom påskyndas sammanräkningen. Enligt utredningens mening bör emellertid en reform göras mer genomgripande än så. Målet bör vara att åstadkomma ett förfarande som gör det möjligt att i mycket nära anslutning till valet få ett tillförlitligt resultat. Helst bör ett sådant valresultat föreligga redan under valnatten. Den maskinella bearbetningen blir därvid bara ett – låt vara betydelsefullt – medel att nå detta mål. Även andra åtgärder måste till. Genomgripande ändringar i reglerna om poströstning blir sålunda ofrånkomliga.

Poströstningsreglerna har länge ansetts mindre ändamålsenliga. En sådan reform att poströsterna kan tas med i sammanräkningen under valnatten har ansetts önskvärd. Tidigare framlagda förslag med det syftet har emellertid, som nämnts, av flera skäl inte genomförts. Utredningen har nu på nytt tagit upp frågan och lägger fram förslag som innebär att poströsterna räknas samtidigt med de röster som avgetts i vallokal.

Särskilt arbetet på nya poströstningsregler har aktualiserat frågan om tiden för valen bör ändras. Även denna fråga behandlade utredningen i sitt förra betänkande. Departementsbehandlingen av detta resultat emellertid i att även denna fråga borde övervägas närmare och tas upp i samband med en undersökning av möjligheterna att förenkla och effektivisera hela det nuvarande förfarandet (se prop. 1967: 27 s. 116).

6.1.2 Förslagets huvudpunkter

Tidigare har framhållits att en reform av valförfarandet för att göra detta enklare och effektivare i första hand bör avse sammanräkningen. I detta avsnitt behandlas denna del av förslaget först. Detta är naturligt även därför att utformningen av sammanräkningen återverkar på valförfarandet i andra delar.

I det nuvarande valsystemet sker sammanräkningen i två etapper. Den första går ut på att fastställa hur de avgivna rösterna fördelar sig på de *partier* som deltar i valet. I den andra bestäms vilka *personer* inom varje parti som skall tillträda de mandat som partiet erövrat. Utan tvekan är det den första av dessa två etapper – partifördelningen – som tilldrar sig det största intresset bland allmänheten. I ett parlamentariskt styrelseskick som vårt är det fördelningen mellan partierna som är avgörande för regeringsfrågan. Den andra etappen – som för korthetens skull kan benämnas namnfördelningen – röner ett betydligt mindre utbrett intresse. Utredningen har tagit fasta på dessa förhållanden. Vad utredningen alltså primärt har velat åstadkomma är en ordning, där samtliga riksdagsmandats fördelning på partier blir känd så snart som möjligt efter det röstningen avslutats. Valförfarandet bör enligt utredningens mening vara så konstruerat att det redan under valnatten blir möjligt att på grundval av de röster som avgivits vid valet ge besked om vilken den slutliga partiställningen blir i den nya riksdagen.

I ett valförfarande som skall möjliggöra detta måste uppenbarligen redan en första genomgång av valmaterialet vara fullständig och kunna utföras snabbt. Den måste därutöver fylla högt ställda anspråk på säkerhet och noggrannhet. Utredningen har funnit att en maskinell bearbetning kan tillgodose dessa krav.

Utredningens förslag bygger sålunda på den allmänna principen att de avgivna rösternas fördelning på de partier, som deltar i valet, skall vara klar redan under valnatten.

6.1.3 Maskinell sammanräkning

Utredningen har funnit att en maskinell sammanräkning bör bygga på valsedlar i form av hålkort. I ett följande avsnitt (6.1.6.1) återkommer utredningen till frågan om hur valsedlarna bör vara utformade.

Behandlingen av valmaterialet kan tänkas utförd antingen i datorer eller i hålkorts-sorterare. Båda maskintyperna tillgodoser väl de uppställda kraven på snabbhet, säkerhet och noggrannhet. Problemet att snabbt genomföra sammanräkningen är alltså inte att finna lämpliga bearbetningsmaskiner utan är av ett annat slag. Vad det gäller blir att tillfredsställa lösa problemet hur valmaterialet snabbt skall kunna nå den maskin där bearbetningen skall ske. Redan av hänsyn till tillgången på lämpliga maskiner är det uteslutet att installera en sammanräkningsmaskin i var och en av landets ca 6 500 vallokaler. Sammanräkningen måste därför koncentreras till ett mera begränsat antal, på förhand bestämda ställen där maskinerna finns och dit valmaterialet förs. Detta innebär i sin tur att någon genomgång av valmaterialet inte bör ske ute på röstavgivningsställena. Hur snabbt en sammanräkning kan genomföras blir med det tänkta förfarings sättet väsentligen beroende på hur snabbt materialet kan transporteras *från* de olika röstavgivningsställena *till* sammanräkningsstället.

Vad nu anförts leder alltså till slutsatsen att ju kortare transporttid man behöver räkna med desto snabbare kan — med en given maskinkapacitet — sammanräkningen

slutföras. Detta förhållande påverkar valet av maskintyp för bearbetningen. I och för sig skulle det innebära flera fördelar om bearbetningen genomgående kunde ske i datorer. Dessa har bl. a. den fördelen att flera bearbetningar kan göras i en och samma process, något som inte är möjligt i hålkortssorteraren. Tillgången på datorer är emellertid begränsad särskilt i de delar av landet där transportproblemen är speciellt framträdande p. g. a. de stora avstånden. Med den tekniskt sett enklare hålkortssorteraren som bearbetningsmaskin kan en tätare sammanräkningsorganisation byggas upp. Hålkortssorterarna är lätta att flytta. De undersökningar utredningen gjort har också visat att tillgången på sorterare är sådan att varje uppkommande behov kan tillgodoses genom lån eller förhyrning eller genom förvärv av sorterare som utrangerats därför att deras arbetsuppgifter övertagits av andra maskiner. Utredningen har erfärut att sådana sorterare kan förvärfvas för relativt blygsamma belopp. Utredningen menar att sammanräkningsorganisationen bör bygga på hålkortssorterare som sammanräkningsmaskiner. Därmed är dock inte sagt att sammanräkningen undantagslöst måste ske i sådana maskiner. Om sammanräkningen förläggs till en ort där en dator finns att tillgå, bör denna användas, om detta bedöms lämpligare än att använda hålkortssorterare. Det kan dock framhållas att datorn i det sammanhang det här gäller inte är sorteraren nämnvärt överlägsen. Vissa nödvändiga manuella kontrollåtgärder underlättas nämligen vid utnyttjande av hålkortssorterare.

Vad utredningen anfört har främst avsett sammanräkningen av de röster som avgetts i vallokal. Motsvarande torde gälla i fråga om poströsterna om man finner att sammanräkningen av dem på liknande sätt bör spridas till ett större antal platser. Om man däremot som utredningen – på skäl som närmare redovisas i det följande – för sin del förordar koncentrerar sammanräkningen av poströsterna till en enda sammanräkningscentral, talar starka skäl för att sammanräkningen av dem sker i datorer.

6.1.4 Sammanräkningen av de i valdistrikt avgivna rösterna

De röster som avgetts vid valförrättning i vallokal skall enligt vad utredningen sålunda funnit räknas samman i särskilt inrättade räkningscentraler.

I en valkrets med måttlig geografisk utbredning kan det framstå som naturligt och lämpligt att valkretsen utgör räkningscentralens uppsamlingsområde. I flertalet fall torde det emellertid bli nödvändigt att dela in valkretsen i två eller flera sammanräkningsområden med en räkningscentral i varje. Utredningens förslag utgår som nämnts från att åtminstone den del av sammanräkningen som gäller partifördelningen skall vara avklarad under valnatten och då helst så tidigt som möjligt under denna. Ju längre tid det tar att transportera rösterna från vallokalerna ute i valdistrikten till räkningscentralerna, desto längre dröjer det – vid oförändrad maskinkapacitet – innan detta definitiva resultat kan föreligga.

Från dessa utgångspunkter har utredningen låtit göra en försöksindelning av riket i sammanräkningsområden. Denna försöksindelning redovisas i *bil. 1*. I bilagan anges också var räkningscentralerna kan förläggas.

Indelningen har gjorts efter dessa allmänna riktlinjer:

1. Räkningscentralen skall som regel kunna nås från *varje* vallokal inom dess uppsamlingsområde inom loppet av två timmar.
2. Antalet räkningscentraler skall inte vara fler än som är nödvändigt för att det vid 1 uppställda kravet skall kunna uppfyllas.
3. Valkretsgräns skall inte överskridas vid indelningen. Inte heller skall de valesdlar som avgetts i valdistrikt inom samma kommun eller kommunblock sammanräknas i skilda räkningscentraler.

När det gäller punkten 2 talar två skäl för den ståndpunkt som där redovisas. Dels tillgodoses den enskilda valesdelns anonymitet bättre när fler valesdlar samlas i samma central. Dels utnyttjas den maskinella utrustningen mer rationellt om det material

som skall bearbetas inte är alltför litet. Ställningstagandet vid punkten 3 har utredningen funnit motiverat med hänsyn till säkerheten i förfarandet.

6.1.5 Sammanräkningen av poströsterna

Skall det resultat som blir känt under valnatten kunna ge besked om partifördelningen i den nya riksdagen, måste det även omfatta poströsterna. Därvid blir det bl. a. av betydelse hur sammanräkningen av dessa röster organiseras. Utredningen har funnit att sammanräkningen kan organiseras på tre olika sätt.

Sammanräkningen kan tänkas ske

1. gemensamt för hela riket i en enda central eller
2. valkretsvis i en länscentral eller
3. i de särskilt inrättade regionala räkningscentralerna.

Det material som skall behandlas är heterogent i den meningen att det kan bestå av röster från alla landets 28 valkretsar. Detta medför att de röster det här gäller först måste sorteras på valkretsar innan den egentliga sammanräkningen kan börja, oavsett vilken lösning som än väljes.

Förläggs sammanräkningen till flera ställen i landet ökar riskerna för fel och missuppfattningar vid inrapporteringen på valnatten till centrala valmyndigheten. Detta förhållande talar för en för hela landet gemensam räkningscentral för poströsterna. Denna bör då förläggas till den ort där centrala valmyndigheten är belägen. Man kan utgå från att denna ort blir Stockholm. En koncentration av sammanräkningen till en central behöver därför ej heller – m. h. t. de goda postförbindelserna dit från landets olika delar – bli alltför ogynnsam för rösternas befordran till räkningscentralen.

Utredningen anser att man åtminstone t. v. – innan man vunnit närmare erfarenhet av den föreslagna tekniken – bör välja det system som är enklast och mest lätthanterligt från administrativ synpunkt. Utredningen föreslår därför att sammanräkningen av poströsterna skall ske i en enda för

hela landet gemensam central. Denna lösning har även fördelen att datorer kan användas, vilket bl. a. betyder att sortering på valkretsar och partier samt räkning av rösterna i princip kan utföras i ett sammanhang.

6.1.6 Valmaterialet

6.1.6.1 Valsedlar

En maskinell behandlingsteknik ställer självfallet bestämda krav på det material som skall bearbetas. Valsedlarna måste undantagslöst ha en utformning som är avpassad för den maskin i vilken bearbetningen skall ske. Valsedlarna måste m. a. o. vara standardiserade till format och material. Eftersom bearbetningen skall ske i hålkortssortrare/dator är valsedlarnas yttre utformning given. De skall ha formen av hålkortsblanketter.

I princip är det den enskilde väljarens sak att framställa sin egen valsedel. I praktiken används emellertid nära nog undantagslöst valsedlar som de politiska partierna tillhandahåller väljarna. Utredningen har baserat sina fortsatta överväganden på detta förhållande.

Vid bearbetningen skall valsedlarna sorteras på parti och inom varje parti efter sitt innehåll med avseende på namn. Valsedlarna måste alltså vara försedda med för bearbetningsmaskinen tydbar information. Denna information får maskinen genom hålmarkeringar på valsedeln.

En hålmarkering för *parti* är alltså nödvändig på valsedlar som skall bearbetas maskinellt. En andra markering bör ange *valkretsen*. Valsystemet är ju så konstruerat att ett parti för att få delta i fördelningen av mandaten i riksdagen måste få antingen minst fyra procent av rösterna i hela riket eller – och det är särskilt betydelsefullt just i detta sammanhang – minst tolv procent av rösterna i någon valkrets. Parti som klarar tolvprocentsspärren i någon krets utan att uppnå fyra procent av rösterna i riket får vara med och tävla om mandaten i

den kretsen. Av dessa regler följer att en avgiven valsedel måste räknas i den valkrets, där väljaren är uppförd i röstlängd. Valsedlar som avgetts vid röstning i valdistrikt kommer automatiskt att hänföras till den valkrets där väljaren är röstberättigad på grund av det sätt på vilket sammanräkningen föreslås organiserad. Någon sortering på valkretsar av dessa röster är alltså i och för sig inte behövlig. Annorlunda är förhållandet när det gäller poströsterna. Beträffande dessa finns inte något sådant automatiskt samband mellan röstavgivningsställe och valkrets, utan de måste efter avgivandet sorteras på valkretsar. Denna sortering bör givetvis göras maskinellt. Härför krävs en särskild hålmärkning på valsedeln. Om alltså hålmärkning för valkrets är nödvändig endast på de valsedlar som avges vid post-röstning, är det å andra sidan från flera synpunkter olämpligt att ha en särskild regel för hur de valsedlar skall se ut som skall användas vid poströstning. Utredningen förordar därför att samtliga valsedlar förses med hålmärkning för valkrets.

Utredningens förslag får inte rubba principen om den fria nomineringsrätten. Denna princip innebär bl. a. att partierna får gå fram med olika typer av valsedlar i en och samma valkrets. Vidare innebär den att en grupp inom ett parti som är missnöjd med partiets nominering av kandidater får gå fram med en egen lista under partiets beteckning («spränglista»). Uppenbart är att den del av sammanräkningen, som tidigare kallats namnfördelningen, skulle underlättas högst avsevärt om valsedlarna inom varje parti kan sorteras maskinellt efter de namn och den ordning i vilken namnen står upptagna på valsedeln. Det är också utredningens mening att så skall ske såvitt gäller sedlar som partierna tillhandahåller. Detta kräver emellertid en särskild hålmärkning. Utredningen förordar därför att valsedlarna förses med hålmärkning för listtyp (*fraktionsmärkning*).

Utredningens förslag till sammanräkningsförfarande innebär att rösterna från ett flertal valdistrikt kommer att räknas samman på samma ställe. Om inte särskilda åt-

gärder vidtas torde det med en sådan ordning inte bli möjligt att som nu redovisa valresultatet från varje valdistrikt för sig. En sortering av rösterna på valdistrikt möjliggör en bredare statistisk behandling av valmaterialet och kan underlätta de analyser av valutgången som vanligen görs. Den åtgärd som ligger närmast till hands är att förse valsedlarna med en hålmärkning för valdistrikt, så att de vid sammanräkningen eller i anslutning till denna kan sorteras maskinellt på valdistrikten. Utredningen har emellertid funnit att avgörande invändningar kan riktas mot en sådan lösning. Den leder nämligen till att både valsedelsframställning, röstavgivning och sammanräkning kompliceras. Antalet valdistrikt är f. n. ca 6 500. Somliga har ett par tusen röstberättigade, andra endast något hundratal eller tiotal. Vid framställningen av valsedlar måste för varje parti och för varje listtyp räknas fram hur många valsedlar som kan beräknas gå åt i vart och ett av dessa distrikt. Varje valdistrikt måste därefter särbehandlas så att valsedlarna får just den märkning som gäller för det aktuella valdistriktet. Vid röstavgivningen måste kontrolleras att väljaren avger en valsedel avsedd för det valdistrikt där han är uppförd i röstlängden. Utan en sådan kontroll kommer syftet med valdistriktsmärkingen att förfelas. Valsedlarna blir alltså bundna till valdistrikt på ett sätt som utan tvekan kommer att vålla även väljarna problem och leda till irritation och missnöje. Vid sammanräkningen måste varje distrikt behandlas för sig vilket förhindrar ett rationellt utnyttjande av den maskinella tekniken och försinkar sammanräkningen. Utredningen kan därför inte förorda att valsedlarna förses med hål- eller annan märkning för valdistrikt. En annan sak är att det är önskvärt att det maskinella förfarandet utformas så att man om möjligt kan få fram rösternas fördelning på valdistrikt. Förutsättningarna härför bör prövas närmare.

Utöver de hålmärkingar som alltså skall finnas på valsedlarna för maskinbearbetningen måste valsedeln givetvis också innehålla upplysningar i klartext till väljarens

ledning. Väljaren skall av valsekeln kunna se för vilket parti och vilken valkrets sedeln gäller liksom också vilka kandidater han stöder om han använder just den valsekeln.

Den fria nomineringsrätten kräver att väljaren skall ha möjlighet att stryka ett eller flera namn eller på andra sätt förändra en valsekel som tillhandahålls av ett parti. För vad här benämnts partifördelningen saknar det visserligen betydelse om väljaren förändrat en valsekels innehåll på detta sätt. Där emot kan t. ex. strykningar av namn på en valsekel få betydelse vid fastställandet av vilka personer som skall tillträda det eller de mandat ett parti erövrat. Avsikten är, som nämnts, att även denna del av sammanräkningen så långt möjligt skall ske maskinellt. För att en strykning skall kunna beaktas fordras därför att valsekeln förses med maskinläsbar information om att dess ursprungliga innehåll förändrats. En väljare, som strukit eller lagt till namn på en valsekel med hålmärkingar, bör dessutom trycka ut ett perforerat fält som finns på valsekeln innan han avlämnar denna. I annat fall bör strykningen eller tillägget inte beaktas vid sammanräkningen. I den mån en fortsatt sortering erfordras av sådana *strykningsvalseklar* sker den manuellt.

Som nämnts är det i princip väljarens sak att framställa sin egen valsekel. Även om denna rätt sällan utnyttjas måste möjlighet finnas för väljaren att begagna den. Utredningen föreslår därför att väljarna alltid skall ha tillgång till valsekelsblanketter – dvs. valseklar utan text och hålmärking – på vilka han får fylla i den partibeteckning och de namn han vill (*ifyllningsvalsekel*). Även dessa ifyllningsvalseklar bör ha formen av hålkort.

6.1.6.2 Kassetter och valboxar

Hur snabbt sammanräkningen i de föreslagna centralerna kan genomföras är inte bara beroende på sammanräkningsmaskinernas kapacitet. Av betydelse är även de åtgärder som måste vidtas innan själva maskinbearbetningen kan komma i gång. Skall valse-

klarna, liksom nu, vara inneslutna i kuvert när de kommer in till centralerna blir förberedelsearbetet omfattande. Skall detta bli enklare bör valseklarna vid ankomsten till centralerna i princip kunna placeras direkt i sammanräkningsmaskinen. Kuvertets ändamål är att skydda valhemligheten. Utredningen har inriktat sina undersökningar på att pröva om inte detta ändamål kan tillgodoses utan att kuvert behöver användas. Detta är också enligt utredningens mening möjligt. Utredningen föreslår att röstningen skall gå till på följande sätt. Väljare som inom riket inställer sig personligen för att rösta lägga in sin valsekel i en kassett som tillhandahålls honom i vallokalen. Denna kassett skjuts sedan in i en valbox som är så konstruerad att valsekeln matas in i boxen varefter kassetten tas ut ur boxen och kan användas på nytt. Härigenom säkras valhemligheten och valboxen kommer att innehålla valseklar i sådant skick att de omedelbart kan placeras i sammanräkningsmaskinen. I detalj kommer förfarandet att gestalta sig på följande sätt enligt utredningens förslag.

När väljaren kommer in i vallokalen erhåller han en kassett. I denna lägger han på en avskärmad plats i vallokalen in valsekeln. Kassetten är symmetrisk och det är därför likgiltigt hur väljaren stoppar in sin valsekel i den. Han går sedan fram till valförrättaren, till vilken han överlämnar kassetten. Kassetten är så konstruerad att en del av den däri inlagda valsekelns båda kortsidor är synliga. Det är självfallet att dessa synliga delar inte får innehålla något som kan avslöja *hur* väljaren röstat. Valförrättaren tar hand om kassetten och placerar denna i öppningen på den specialkonstruerade valboxen, som alltså skall ersätta den nuvarande valurnan. I samband därmed skall valförrättaren ha förvissat sig om att väljaren är upptagen som röstberättigad i valdistriktets röstlängd. Genom att tryck ner ett handtag sätter därefter valförrättaren i gång en mekanism som finns i boxen. Härigenom frigörs valsekeln ur kassetten och uppsamlas i boxens förvaringsutrymme. Valboxen är så konstruerad att den inte tar

emot kassetten, om denna innehåller mer än en valsedel. Kassetten återlämnas då till väljaren så att denne kan avlägsna den eller de övertaliga valsedlarna. Vidare blir det inte möjligt att – sedan valsedeln börjat frigöras ur kassetten – ta ut kassetten ur valboxen. Boxen anländer i förseglat skick till vallokalen och skall vara förseglad under hela den tid röstningen pågår. Det räkneverk som boxen är försedd med skall vara ställt på noll när röstningen börjar. Såväl försegling av boxen som nollställning av dess räkneverk görs före valet vid offentlig förrättning. När röstningen avslutats förs valboxen öppnad till räkningscentralen där boxen öppnas samt valsedlarna tas ut och placeras i räkningsmaskinen.

Denna redogörelse har avsett röstning i vallokal. Avsikten är emellertid att även röstningen på postanstalt i stort sett skall gå till på motsvarande sätt. Helt identiskt kan dock förfarandet inte bli. Röstmottagaren har inte tillgång till röstlängden. Någon kontroll mot denna kan alltså inte göras, utan kontrollen av att vederbörande är röstberättigad får ske på grundval av röstkortet som, liksom hittills, måste medföras vid poströstning. Vidare måste röstmottagaren kontrollera att väljaren använt en valsedel som är avsedd för den valkrets där han är uppförd i röstlängd. Den tidigare nämnda valkretsspärren gör detta nödvändigt. Kontrollen sker genom att röstmottagaren jämför valkretsbezeichnung på väljarens röstkort med motsvarande beteckning som skall finnas utsatt på en av valsedelns synliga delar. Dessutom skall röstmottagaren förse valsedeln och röstkortet med överensstämmande markeringar för att det skall bli möjligt att senare göra en extra kontroll av att väljaren är röstberättigad och att han inte röstat mer än en gång. (Ang. denna kontroll, se vidare följande avsnitt om kontrollsystemet.)

Vid röstning utom riket har utredningen emellertid inte ansett det lämpligt att förorda användandet av den nu beskrivna kasset- och valboxmetoden. Antalet röster som avges på varje röstmottagningsställe utom riket är – trots att vissa utlandssvenskar år

1967 fick möjlighet att delta i val – så litet att det knappast av praktiska skäl kan vara motiverat att använda metoden där. Vid 1964 års andrakammarval, det sista från vilket fullständiga siffror föreligger, avgavs totalt 2 559 röster på svenska beskickningar och konsulat utomlands och 304 röster vid svenska utlandsförband (Gaza- och Cypernbataljonerna och Koreasjukhuset). Statistiken visar att det i Finland avgavs 145 röster, i Danmark 153, i Norge 87, i Tyskland 236, i Storbritannien 200, i Frankrike 189, i Spanien 117, i Italien 157 och i USA 378. I hela Asien avgavs 194 röster och i Afrika 155. Antalet utom riket avgivna röster torde ha varit något större vid 1968 års val då utlandssvenskarna för första gången hade tillfälle att rösta. De särskilda röstlängderna över utlandssvenskarna upptog 1 903 röstberättigade. Av dessa röstade 1 540 (80,9 %) varav 77 inom riket. Vid 1964 års andrakammarval avgavs sammanlagt 1 868 röster ombord på svenska fartyg.

Utredningen anser för sin del att man vid röstning utom riket i princip bör använda den nuvarande metoden med kuvert men att man bör kunna nöja sig med *ett* kuvert. Dettas utformning bör göra det möjligt att utan att det öppnas kontrollera att väljaren använt valsedel med rätt valkretsbezeichnung. Vid röstavgivningen tas kuvertet om hand av röstmottagaren som sänder in det till centrala valmyndigheten. Där förfars på samma sätt som vid röstning inom riket. Kuvertet läggs i en kasset, öppnas på ena kortsidan genom att en perforerad remsa rivs av varefter kassetten placeras i en valbox. När boxens handtag trycks ner, tas valsedeln om hand och lagras i boxens förvaringsutrymme, medan kuvertet stannar kvar i kassetten. Det nu beskrivna förfaringsättet motiveras helt naturligt av hänsynen till valhemligheten. Valboxen eller -boxarna med utlandsröster räknas sedan maskinellt i den för riket gemensamma räkningscentralen.

På i princip samma sätt som vid röstning utom riket anser utredningen att röstning med valsedelsförsändelse bör gå till. Även där skall endast ett kuvert användas. När

ingivaren överlämnat försändelsen till valförrättaren/röstmottagaren och denne kontrollerat att försändelsen är i behörigt skick förfar han på samma sätt som man gör hos centrala valmyndigheten med från utlandet inkomna röster.

Avlämnas valedelsförsändelse utom riket behandlas den på samma sätt som övriga utlandsröster.

6.1.7 Tillhandahållande av valedlar

Säkerheten i ett sammanräkningsförfarande sådant som det här beskrivna är till väsentlig grad beroende av tillförlitligheten hos valedlarna som informationsbärare. För väljarna är den partibeteckning som finns angiven på valedeln avgörande för vilken valedel han beslutar sig för att använda. Vid sammanräkningen däremot blir det i princip valedelns hålmärkning som avgör vilket parti som rösten tillgodoräknas. Om partibeteckningen i klartext överensstämmer med den som hålmärkningen anger kan väljaren som regel inte utan vidare avgöra. Sådana avvikelser får därför inte förekomma. Samtidigt måste valedlarna ges en utformning som inte äventyrar valhemligheten. Det får sålunda inte inträffa att texten på valedeln placeras så att den kan uppfattas när valedeln placerats i kassetten. Framställningen av valedlarna måste därför ske med yttersta noggrannhet och exakthet.

Vad nu anförts har lett till slutsatsen att valedelsframställningen måste ske under officiell kontroll. Av denna anledning synes det lämpligt att ta steget fullt ut och låta statsverket svara för valedelsframställningen. Utredningen förordar därför att statsverket skall tillhandahålla samtliga de valedlar som skall användas vid ett val.

Redan nu har partierna rätt att under vissa villkor få ersättning för sina valedelskostnader liksom också att utan kostnad erhålla visst annat valmaterial. Denna ordning bör behållas och utvecklas i det nya förfarandet så att statsverket i princip helt svarar för valedelsframställningen. Härigenom fullföljs den redan inledda utvecklingen

att staten övertar ansvaret för de åtgärder som måste till när val skall förrättas.

Reglerna hur valedlarna skall tillhandahållas bör utformas så att i princip var och en skall kunna erhålla valedlar genom statsverkets försorg. Det kan å andra sidan vara varken rimligt eller lämpligt att göra tillhandahållandet av valedlar helt fritt. Det torde knappast vara ett demokratiskt intresse att varje enskild väljare eller varje grupp av väljare, hur liten eller hur löst sammanfogad den än är, skall kunna erhålla valedlar till hur stort antal som helst. Enligt utredningens mening råder ingen tvekan om att vissa begränsningar i rätten att erhålla valedlar måste göras. Risken för missbruk kan eljest inte uteslutas. Utredningen har ansett det lämpligt att utforma reglerna i principiell analogi med de nuvarande och föreslår att följande skall gälla.

Var och en har rätt att begära att statsverket skall framställa valedlar för hans räkning till det antal och med det innehåll han önskar (*tryckta valedlar*). Beställningarna skall göras valkretsvis. Är beställaren parti med representation i riksdagen och görs beställningen av behörig företrädare för partiet, skall i princip varje beställning utan vidare verkställas. Är beställaren däremot annan än parti med representation i riksdagen eller görs den av annan än behörig företrädare för parti, tillhandahåller statsverket valedlarna endast under förut-sättning att

1. beställaren förskottsvis ersätter statsverket för framställningskostnaden och
2. den partibeteckning som valedlarna skall förses med tydligt skiljer sig från registrerad partibeteckning.

Parti som är eller genom valet blir representerat i riksdagen, får utan kostnad valedlar upp till ett antal som motsvarar fem gånger antalet röstberättigade i valkretsen. Beställer parti som är representerat i riksdagen fler valedlar, debiteras partiet i efterhand kostnaden för framställning av det överskjutande antalet.

Har parti som är representerat i riksdagen registrerat sin partibeteckning bör det ombud som partiet anmält till registret vara

behörigt att beställa valsedlar för partiets räkning utan särskilt bemyndigande. Vem som är behörig att företräda annat än sådant parti får avgöras enligt vanliga regler.

Utfaller valet så att parti som betalat sina valsedlar i förskott blir representerat i riksdagen genom valet bör partiet få tillbaka vad det sålunda erlagt. I analogi med vad som föreslås skola gälla i fråga om storleken av den valsedelsupplaga som ett parti har rätt att erhålla utan kostnad, bör återbetalningsbeloppet maximeras till vad det skulle ha kostat att framställa valsedlar till ett antal motsvarande fem gånger antalet röstberättigade i den eller de valkretsar där beställning av valsedlar gjorts.

Återbetalning av förskott som erlagts vid beställning av valsedlar kan bli aktuell i två fall. Dels kan det vara fråga om beställning för ett parti som vinner inträde i riksdagen genom valet. Dels kan det röra sig om en beställning som gjorts av annan än behörig företrädare för ett parti, dvs. en spränglista. I det förra fallet kan det knappast råda några delade meningar om att återbetalningen bör ske till partiet. Även i det senare fallet synes det vara riktigast att låta återbetalningen gå till partiet. Principiellt borde frågan huruvida den som beställt en spränglista skall få sina kostnader ersatta vara beroende av hur spränglistan påverkat partiets resultat i valet, men denna fråga är omöjlig att avgöra. Enligt utredningens mening är därför den enda praktiska och sakligt rimliga lösningen att låta det ankomma på partiet självt att avgöra om beställaren av spränglistan bör få del av belopp som återbetalas till partiet.

Utredningen anser vidare att det belopp som skall återbetalas skall beräknas på skillnaden mellan det antal valsedlar ett parti kostnadsfritt erhållit och det antal det maximalt kunnat erhålla gratis. Har sålunda ett parti utnyttjat hela sin gratiskvot, blir det inte aktuellt med någon återbetalning för de valsedlar som betalats i förskott, även om en på dessa valsedlar upptagen kandidat får plats i riksdagen. Utan en sådan bestämmelse skulle kostnadsreglerna vid tillhandahållande av valsedlar lätt kunna kringgå.

Tidigare har konstaterats att väljaren bör ha tillfälle att framställa en egen valsedel och att han därför måste ha tillgång till ifyllningsvalsedlar. Sådana valsedlar skall statsverket – självfallet kostnadsfritt – tillhandahålla honom i de lokaler där röstning sker. Skulle något parti eller annan beställare vilja ha ifyllningsvalsedlar, skall detta givetvis också vara möjligt. Dessa valsedlar bör då tillhandahållas under samma villkor som gäller för tillhandahållandet av tryckta valsedlar. I den mån partiet har rätt att erhålla valsedlar utan kostnad, kommer alltså en beställning på ifyllningsvalsedlar att räknas in i den kvot som partiet har rätt att erhålla kostnadsfritt.

Vid tryckningen skall valsedlarna också förses med de hålmarkeringar som valsekeln enligt vad som sagts i det föregående skall innehålla. Såväl tryckning som hålstansning kan utföras i ett sammanhang i de pressar som avses komma till användning.

Valsedelsframställningen kräver en viss tid. Antalet tryckerier som kan framställa valsedlar är f. n. begränsat. Hur snabbt en given upplaga kan framställas är beroende på de tryckeritekniska resurser som då är för handen hos de tryckerier som kan komma i fråga. Det måste därför vid varje val anges en leveranstid efter vilken partierna får rätta sina beställningar. De förfrågningar som utredningen har gjort ger vid handen att kapaciteten f. n. är sådan att varje beställning på tryckta valsedlar bör kunna effektueras inom två månader. Med utnyttjande av extraordinära resurser – som t. ex. tryckning hos motsvarande tryckerier utomlands – kan denna tid pressas. Under alla förhållanden är det emellertid önskvärt att partierna blir klara med sin nominering redan under våren det år då ordinarie val skall förrättas och att beställning på valsedlar görs så tidigt som möjligt därefter.

6.1.8 Förtidsröstning och tiden för valen

En förutsättning för att det valresultat som blir känt under valnatten skall uppfylla önskvärda krav på tillförlitlighet är att det

omfattar även poströsterna, dvs. de röster som avges till röstmottagare och ej i vanlig ordning i vallokalen. Utredningen har nämligen utgått från att de möjligheter som hittills beretts väljare att rösta i annan ordning än i vallokalen inte skall inskränkas.

En reform av poströstningsförfarandet så att därvid avgivna röster kommer med i sammanräkningen på valnatten förutsätter att detta slag av röstning avslutas på sådan tid att avgivna röster hinner sändas från platsen för röstavgivningen till den plats där sammanräkningen skall ske. Till skillnad från 1967 års förslag har utredningen nu förordat (avsnitt 6.1.5) att poströsterna räknas maskinellt i en för hela riket gemensam central.

Utredningen har inte funnit anledning frånga sin i 1967 års betänkande intagna ståndpunkt att den röstning som inte sker i valdistrikten liksom hittills skall ske på postanstalt inom riket samt hos svensk utlandsmyndighet eller på svenskt fartyg utom riket. Vid bestämmandet av slutdagen för detta slag av röstning kan hänsyn endast tas till poströstning inom riket. Antalet röster som avges utom riket är så få att utredningen ansett det redan av det skälet orimligt att konstruera röstningsförfarandet med utgångspunkt från utlandsröstningen. Förhållandena inom riket bör i stället vara avgörande och utlandsröstningen anpassas därefter.

Utredningen har i detta sammanhang ånyo tagit upp frågan om den nuvarande ordningen med en valdag – söndagen – kan behållas även i det nya förfarandet eller om man bör gå över till en ordning med två valdagar, söndagen och den efterföljande måndagen eller söndagen och den föregående lördagen. I sitt år 1967 framlagda betänkande har utredningen förordat övergång till två valdagar – söndagen och måndagen. Förslaget skulle i huvudsak tillgodose två syften. Dels skulle den ökade belastningen på de lokala röstningslokalerna som sammanförandet av riksdags- och kommunalvalen innebar, mötas med att röstningen spreds ut över längre tid. Dels skulle man vid den omläggning av poströstningen på valdagen till

förtidsröstning, som utredningen samtidigt föreslog för att få med poströsterna i den preliminära sammanräkningen, få möjlighet att avsluta förtidsröstningen senare än eljest genom att den första valdagen då kunde ingå i befordringstiden för förtidsröster. Förslaget utgick – enligt de då gällande direktiven för utredningen – från den hittills tillämpade manuella tekniken.

Utredningens förslag om övergång till två valdagar accepterades på några undantag när av remissinstanserna. Dessa torde därvid ha delat den av utredningen framförda uppfattningen att de gemensamma valen och en poströstningsreform, som gav även resultatet av poströstningen på valnatten, förutsatte övergång till två valdagar. Däremot var meningarna delade om vilket av alternativen söndag–måndag eller lördag–söndag som var att föredra, och en viss övervikt kunde konstateras för det senare alternativet. Redan i 1967 års betänkande erinrade utredningen om att tvådagarsval kunde bli mer svårhanterligt från administrativ synpunkt. Även om remissinstanserna inte motsatte sig förslaget om två valdagar, pekade de på en rad mer eller mindre besvärliga komplikationer med en sådan ordning. Från flera håll framhöll man att det kunde bli svårt att skaffa fram personal och lokaler för två valdagar. Även andra praktiska svårigheter drogs fram. Bl. a. pekade man på problemen att ordna en tillfredsställande förvaring av valmateriet under natten mellan valdagarna.

Med den maskinella teknik för sortering och räkning av valesdlarna som utredningen nu föreslår ändras förutsättningarna för ställningstagandet till frågan om två valdagar. Denna teknik förbättrar på olika sätt möjligheterna att snabbt få fram ett valresultat, som omfattar även poströsterna. Därmed blir behovet av en andra valdag mindre framträdande, eftersom poströstningen ändå kan pågå nära inpå valdagen. Som närmare skall utvecklas längre fram blir det sålunda utan vidare möjligt att låta poströstningen pågå t. o. m. fredagen och ändå behålla söndagen som enda valdag. Med den nuvarande manuella tekniken

skulle det – som framgår av det förslag utredningen lade fram år 1967 – vara nödvändigt att avsluta poströstningen redan på onsdagen om söndagen blev den enda eller sista valdagen. Den maskinella tekniken för sortering och räkning av valmaterialet torde emellertid också återverka gynnsamt på takt i röstavgivningen. Enligt utredningens mening bör man – även om det första gången val hålls är fråga om en ny teknik – kunna räkna med att röstavgivningen går något fortare än vid nuvarande manuella system. Två moment i väljarens handlande, nämligen vikningen av valedeln och klistringen av valkuvertet, saknar motsvarighet i det nya systemet. Däremot torde tidsåtgången vid valbordet, då valförrättaren kontrollerar att väljaren är röstberättigad och tar om hand valedeln, inte skilja sig i de båda systemen.

Mot denna bakgrund har utredningen kommit till slutsatsen att det med den nya valtekniken bör vara möjligt att genomföra de samtidiga riksdags- och kommunalvalen på en valdag om denna utnyttjas maximalt för röstningen. F. n. öppnas vallokalerna kl. 8 och stängs kl. 21. Avbrott i förrättningen skall alltid ske mellan kl. 11 och 13. Dessutom tillåter lagen att uppehåll görs även vid vissa andra tider. Ett maximalt utnyttjande av valdagen bör först och främst innebära att de sistnämnda uppehållen slopas. Mera tveksamt är om även det obligatoriska uppehållet mellan kl. 11 och 13 kan tas bort. Regeln har kommit till av hänsyn till gudstjänsten. Å andra sidan äger numera gudstjänster i många församlingar rum på andra tider. I många frikyrkliga församlingar är det vanligt att man håller gudstjänst eller annan sammankomst under annan tid än 11–13. Av än större betydelse är kanske att man genom att låta valförrättningen pågå under gudstjänsttid inte hindrar den som vill delta i gudstjänsten från att göra detta. Utredningen kan därför inte finna att vare sig pietet mot människors trosuppfattning eller andra skäl talar för att behålla det obligatoriska avbrottet mellan kl. 11–13.

Med ett sammanhängande öppethållande

av vallokalerna från kl. 8 till kl. 21 kommer röstningen där att kunna pågå i tretton timmar. Enligt utredningens erfarenhet är i allmänhet tillströmningen av röstande relativt begränsad under den första och sista timmen av öppethållandet. Röstningen måste därför i stort sett kunna klaras av under 11 timmar. Enligt utredningens bedömning bör tre samtidiga val i valdistrikt med i varje fall upp till 1500 röstberättigade inte vålla några svårigheter. En minskning av antalet röstberättigade i vissa valdistrikt kan således visa sig motiverad i det nya systemet. En begränsad justering av valdistriktsindelningen är emellertid enligt utredningens mening klart att föredra framför en ordning med val under två dagar.

Ett sammanhängande öppethållande av vallokalerna innebär givetvis i och för sig en ökad belastning på valorganisationen. Emellertid är förutsättningarna för ett sådant öppethållande gynnsammare med det nu föreslagna systemet än i det gällande, därför att detta i stort sett befriar den lokala valorganisationen från allt efterarbete efter vallokalernas stängning. Sålunda skall det inte äga rum någon rösträkning i vallokalerna, vilket skulle ha ställt sig mycket betungande vid tre samtidiga val. Protokollsformalitetserna blir därigenom förenklade för valförrättarna och besväret att slå in, försegla och sända i väg valmaterialet till länsstyrelsen får ej full motsvarighet.

Vad sedan beträffar utformningen av poströstningen är först och främst att beakta att postverket bör svara för transporten av de valboxar som använts ute på postanstalterna. Utredningen har varit i förbindelse med postverket för att få besked om med vilka befordringstider man bör räkna och när alltså röstningen på postanstalterna bör sluta för att rösterna med säkerhet skall kunna vara räknade på valnatten. Därvid har det framkommit att fredagen är att föredra som slutdag framför lördagen. Närmare 95 % av de valboxar som använts vid poströstningen kommer då att vara framme i räkningscentralen på lördag morgon. Återstående boxar – dvs. i huvudsak boxar från postanstalter i glesbygder, på öar och lik-

nande platser – när centralen på lördag eftermiddag eller, i sämsta fall, tidigt på söndag morgon. Tillåts poströstningen pågå t. o. m. lördagen kommer visserligen flertalet boxar att vara framme där på söndagen. Ett inte ringa antal kommer emellertid inte dit förrän under måndagen. Detta hänger samman med att postverkets sorterings- och transportorganisation inte fungerar på samma sätt under lördags- och söndagsdygnen som under veckans andra dygn. Måndag-fredag uppsamlas försändelserna regionalt på ett 80-tal uppsamlingsorter där sortering sker. Under veckosluten reduceras antalet uppsamlingsorter till omkring hälften. Uppsamlingsområdena blir då alltså större och försändelserna går något andra vägar än under veckans övriga dygn. Antalet postförande förbindelser är också mindre under veckosluten. En följd av den reducerade organisationen under veckosluten är vidare att möjligheterna att under söndagen fånga upp försändelser som kommit på avvägar är sämre än under lördagen. På flera håll i landet finns ingen avgående lägenhet på söndagen. Slutar poströstningen på fredagen gäller det tidigare omnämnda tidsschemat även om ett antal valboxar skulle ha kommit på avvägar.

Utredningens förslag innebär att någon röstning utom valdistriktet inte skall kunna ske på valdagen. I detta hänseende överensstämmer förslaget med det som utredningen lade fram år 1967. Utredningen menade då att detta förhållande måste medföra att kretsen av dem som får rätt att rösta före valet utvidgas. I annat fall skulle väljarnas möjligheter att delta i val väsentligt inskränkas. Denna utredningens uppfattning delades – på något undantag när – av remissinstanserna. Utredningen ansåg att kretsen förtidsröstningsberättigade borde bestämmas genom att lagen genom en uppräknings angav i vilka fall en väljare skulle få rösta före valet. Någon prövning av om det hinder som väljaren uppgav också verkligen förelåg skulle dock inte göras. Utredningen menade att det var berättigat anta att väljarna skulle vara lojala och inte förtidsrösta i andra fall än när hinder verk-

ligen förelåg att rösta på valdagen. Någon risk för att väljarna skulle missbruka institutet ansåg utredningen alltså inte föreligga. Denna uppfattning delades av flertalet remissinstanser.

Även om man skulle uppställa krav på prövning, är möjligheterna till verklig kontroll ytterst begränsade i varje förtidsröstningssystem. Man är därför under alla förhållanden i stort sett hänvisad till väljarnas lojalitet.

Även det föreliggande förslaget utgår därför från att om väljaren bedömer att han kommer att vara förhindrad att rösta på valdagen i det valdistrikt, där han är uppförd i röstlängd så skall han inte vägras att förtidsrösta. Rätten till förtidsröstning bör alltså enligt utredningens mening inte låsas till vissa konkret angivna situationer vilkas förhandenvaro den som mottar väljarens röst som regel inte har möjlighet att pröva.

Vad slutligen gäller frågan när förtidsröstningen skall börja, har utredningen inte funnit skäl att frånga sitt tidigare förslag att förtidsröstning inom riket skall inledas den 18:e och utom riket den 30:e dagen före valdagen. Med något undantag när godtog också remissinstanserna utredningens förslag i denna del.

6.1.9 Valsedelens ogiltighet

En valsedel kan enligt gällande rätt förklaras ogiltig av flera anledningar. Ogiltighetsgrunderna finns upptagna i 79 § ValL. Denna paragraf korresponderar med 59 § som ger regler för vad en valsedel skall och får innehålla. Reglerna innebär att en valsedel blir ogiltig enligt 79 § *såväl* om den saknar något som den enligt bestämmelserna i 59 § skall innehålla *som* om på den finns upptaget något som inte är uttryckligen tillåtet enligt 59 §.

Enligt 79 § är en valsedel ogiltig om den

1. är framställd av papper av annan färg än gult,
2. saknar partibeteckning,
3. är märkt (»försedd med kännetecken som uppenbarligen blivit med avsikt där anbragt»),

4. saknar giltigt namn.

Kravet på att valsedel skall vara av gult papper modifieras dock på det sättet att om väljaren använt valsedel av den färg som är föreskriven för annat val som förrättas samtidigt så skall enbart den omständigheten att valsedeln har fel färg inte leda till dess kassation.

79 § innehåller dessutom särskilda regler för de fall att väljaren avgett mer än en valsedel.

Reglerna om valsedels utformning har allmänt sett två syften. Dels skall valsedeln på ett klart och tydligt sätt ge uttryck för väljarens mening. Dels skall reglerna säkerställa att valsedeln får ett sådant utseende att valhemligheten inte röjs. Reglerna följs upp av bestämmelsen att valsedel som inte utformats på detta sätt skall kasseras. Å andra sidan är det ett allmänt intresse att antalet kassationer blir så litet som möjligt. Frågan är nu vilka krav på valsedels utformning som måste ställas för att de angivna syftena skall tillgodoses i det nya förfarandet.

Kassation på grund av att valsedel saknar *partibeteckning* är f. n. sällsynt och torde förbli så även i fortsättningen. Vid 1964 års riksdagsval, det senaste från vilket fullständiga siffror föreligger, ogiltigförklarades 189 valsedlar på denna grund. Motsvarande antal var 206 vid 1966 års kommunalval. En liknande kassationsregel måste självfallet behållas även i det nya förfarandet. Några komplikationer från sammanräkningssynpunkt torde regeln emellertid inte ge upphov till. Endast i de fall då väljaren själv framställt sin valsedel – avgett en ifyllningsvalsedel – är risken för att valsedel skall sakna partibeteckning mer än teoretisk.

I det nuvarande sammanräkningsförfarandet granskas och bedöms varje valsedel för sig. I detta förhållande ligger en av orsakerna till den nuvarande sammanräkningsprocedurens långsamhet. För att öka snabbheten i förfarandet förordar utredningen att den nuvarande manuella sammanräkningen skall ersättas av en maskinell. Den tidsvinst som kan uppnås med en

sådan teknik skulle emellertid i praktiken gå förlorad om andra hänsyn anses göra en individuell granskning av varje avgiven valsedel nödvändig. Skulle sålunda förbudet mot *märkning* av valsedlar upprätthållas även i fortsättningen kommer man uppenbarligen inte ifrån att granska valsedlarna var för sig.

Den nuvarande regeln om förbud mot märkning av valsedlar motiveras av hänsyn till valhemligheten. När granskningen sker i ofta ganska små valdistrikt finns det en viss risk för att en märkning kan hänföras till en bestämd väljare. I det nya förfarandet däremot skall valsedlarna från ett större antal valdistrikt samlas för sammanräkning i regionala centraler. I en sådan central får den enskilda valsedeln en helt annan anonymitet än om räkningen skulle ske lokalt. Enligt utredningens mening innebär redan den förordade sammanräkningsorganisationen ett sådant skydd för valhemligheten, att en bestämmelse om att märkta sedlar skall kasseras inte är motiverad.

Det kan för övrigt framhållas att det skydd för valhemligheten som bestämmelsen i dag ger inte är speciellt starkt. En väljare kan genom att stryka eller lägga till ett namn, t. ex. sitt eget, uppnå samma resultat som med en märkning utan att riskera att valsedeln ogiltigförklaras. Vidare bör beaktas att märkningsförbudet f. n. visserligen medför att en valsedel inte tas med i sammanräkningen, men det utesluter i och för sig inte att det kan avslöjas hur en person som märkt sin valsedel röstat, eftersom valsedeln måste tas ut ur sitt kuvert och granskas innan den kan kasseras.

Mot bakgrund av vad nu sagts om att en bestämmelse som innebär förbud mot märkning inte kan anses erforderlig i ett maskinellt sammanräkningsförfarande, föreslår utredningen att märkning av valsedel skall utgå som kassationsanledning.

Regeln att valsedel för att godtas skall innehålla *giltigt namn* har tidigare lett till ett inte obetydligt antal kassationer. Vid 1964 års val ogiltigförklarades 3 762 valsedlar av denna anledning. I flertalet av dessa fall torde väljaren ha använt valsedel

från annan valkrets än den där han var röstberättigad. I och med att bostadsbandet nu tagits bort bör kassation av denna anledning bli mera sällsynt.

Emellertid kan det även i fortsättningen förekomma fall där valsedel saknar giltigt namn. Man kan tänka sig att en väljare som framställer en egen valsedel glömmar att ta upp något namn eller uppftar namn på ej valbara personer. Det kan också tänkas att en väljare stryker alla namn på en valsedel som ett parti tillhandahåller. Frågan är om det numera finns några mera vägande skäl för att behålla kravet på giltigt namn på valsedlarna. Härvid är först att märka att valets karaktär av i första hand partival fastslagits genom de nya mandatfördelningsregler som antagits i samband med enkammarreformen. Att många väljare också uppfattar valet på detta sätt är otvetydigt, varmed dock inte är sagt att det saknar betydelse vilka kandidater de olika partierna för upp på sina valsedlar. Givetvis har även personvalet en mycket stor betydelse, men det finns därför inte anledning att ogiltigförklara röster från en väljare som nöjer sig med att uttrycka sin anslutning till ett parti. Vidare har man inte anledning att räkna med att det i det föreslagna systemet kan uppstå den situationen att det inte finns någon kandidat som kan tillträda mandat ett parti erövrar. Röstningen kommer regelmässigt att äga rum med partivalsedlar (tryckta valsedlar), och partierna kommer säkerligen att noga se till att dessa blir försedda med tillräckligt antal giltiga namn. Härvid är att beakta att det inte skall finnas något bostadsband i den nya riksdagen och att riskerna för att valsedlarna kommer att uppta kandidater, som inte är valbara, därigenom minskar betydligt. Härtill kommer att det kan vara praktiskt för en väljare som röstar utomlands och därvid använder en ifyllningsvalsedel, att på valsedeln endast behöva ange partinamnet. Utredningen har därför kommit till slutsatsen att kravet på att valsedel skall innehålla giltigt namn bör slopas.

Tidigare har framhållits att valsedel som avges vid förtidsröstning måste vara för-

sedd med *valkretsbezeichnung* för den valkrets där väljaren är uppförd i röstlängd. Utredningen föreslår att röstmottagaren skall kontrollera att så är fallet och vägra mottaga valsedel med oriktig sådan beteckning eller sedel utan valkretsbezeichnung. Skulle trots detta en valsedel utan beteckning tas emot bör den kasseras. I praktiken torde det endast bli ifyllningsvalsedlar som kan komma att uppvisa en sådan brist. Det sätt varpå de tryckta valsedlarna skall framställas innebär enligt utredningens mening betryggande garantier för att en sådan valsedel alltid kommer att innehålla valkretsbezeichnung. Bestämmelsen bör därför inte vålla några problem vid sammanräkningen, eftersom ifyllningsvalsedlarna under alla förhållanden kommer att behandlas manuellt.

6.1.10 Kontrollförfarandet

Endast den som är upptagen som röstberättigad i gällande röstlängd får delta i val. Varje väljare har en röst. Dessa principer för rösträtten är fastlagda i grundlag. Enligt gällande ordning kontrolleras innan väljare får avlämna valsedel i vallokal i röstlängden att väljaren finns upptagen i denna. När en väljare avlämnar valsedel sker nämligen anteckning i röstlängden. Röstmottagare på postanstalt, hos svensk utlandsmyndighet eller på fartyg har inte tillgång till röstlängden. Kontrollen att väljaren har den rösträtt han hävdar och att han inte röstar mer än en gång sker därför f. n. först vid sammanräkningen. Den poströstande väljaren måste visserligen förete ett röstkort för att få avlämna sin valsedel. Ingenting hindrar att väljaren utnyttjar sitt röstkort för att avlämna valsedel till mer än en röstmottagare eller att han röstar både inför röstmottagare och vid valförrättning (*dubbelröstning*). Väljaren får nämligen behålla sitt röstkort när han poströstar.

Det nuvarande poströstningsförfarandet medger således i och för sig att en inte röstberättigad person får avlämna valsedel och att samme väljare avlämnar mer än en valsedel vid valet. Däremot är det uteslutet att

en inte röstberättigad person får sin valsedel godkänd och att en väljare kan påverka valutgången med mer än en valsedel. Detta åstadkoms genom att den valsedel som en poströstande väljare avger kan härledas till honom till dess kontrollen mot röstlängden gjorts vid sammanräkningen hos länsstyrelsen. Som tidigare nämnts ligger valkuvertet inneslutet i ett ytterkuvert på vilket bl. a. väljarens namn finns angivet. Detta ytterkuvert bryts först när kontrollen mot röstlängden skett. Visar kontrollen att väljaren inte har rösträtt eller att han avlämnat mer än en valsedel läggs kuvertet eller kuverten obrutna åt sidan.

Utredningen föreslår nu helt nya röstavgivningsregler. Några kuvert skall sålunda som regel inte användas längre. I stället skall valsedlarna uppsamlas i en valbox med hjälp av en kassett. Utredningen har utgått från att denna röstavgivningsmetod skall användas inte bara vid valförrättningarna utan även vid förtidsröstning inom riket.

Kassett- och valboxmetoden medger inte att rösträtts- och dubbelröstningskontrollen sker på samma sätt som nu när fråga är om förtidsrösterna. Det är visserligen i och för sig tänkbart att inte använda metoden vid förtidsröstningen utan låta röstningen ske i samma former som nu. Utredningen har emellertid ansett att flera skäl talar emot att så sker. Det avgörande skälet för utredningen har varit att målet att redan tidigt under valnatten få fram ett i princip definitivt valresultat då måste uppges. Utan att närmare gå in på hur kontrollen i så fall tekniskt skulle kunna ordnas, torde kunna slås fast att förtidsrösterna, oavsett hur sammanräkningen av dem organiseras, inte kan vara kontrollerade och räknade så tidigt som under valnatten. Ett annat skäl som talar mot att behålla de nuvarande röstavgivningsreglerna vid förtidsröstningen är att regelsystemet då skulle bli oenhetligt. För både väljare och valmyndigheter skulle detta vara en väsentlig nackdel. Enligt utredningens mening bör kontrollproblemet lösas med utgångspunkt från att kassett- och valboxmetoden skall användas vid all

röstning inom riket och kontrollen tekniskt anpassas därefter.

Med de nuvarande reglerna om röstkortets upprättande och utsändande kan det, som erfarenheten också visar, inträffa att även inte röstberättigade tillställs röstkort. Det är önskvärt och bör också enligt utredningens mening vara möjligt att skapa sådan säkerhet i detta hänseende att röstkortet faktiskt om än inte formellt kan få ställning av rösträttsbevis. I kombination med en noggrann legitimationskontroll skulle detta högst väsentligt minska risken för att en inte röstberättigad får delta i val. En sådan reform bör enligt utredningens mening genomföras oberoende av hur kontrollproblemet i stort löses. Alla åtgärder som kan öka säkerheten bör vidtas. Efter ingående överväganden har utredningen kommit fram till att den önskvärda säkerheten endast kan uppnås om röstkortet upprättas och distribueras först sedan röstlängden upprättats. Framställs röstkortet på detta sätt bör enligt utredningens mening valnämndens befattning med röstkortet kunna avvaras. Bortsett från att den genomgång av röstkortsupplagan som valnämnden gör blir mindre betydelsefull när röstkortet framställs först sedan längden upprättats, uppnås den vinsten att nämndernas stora arbetsbörda inför valen minskar.

Utredningen har emellertid menat att man bör gå ett steg längre och även befria valnämnderna från deras nuvarande uppgifter i röstlängdsförfarandet. Det föreslagna röstkortsförfarandet torde för övrigt inte tidsmässigt ge utrymme för nämndens medverkan i detta sammanhang. Valnämndens uppgifter bör kunna övertas av lokala skattemyndigheten, som ju redan nu har ansvaret för att röstlängd upprättas. Utredningen övervägde i ett tidigare skede av sitt arbete om inte även lokala skattemyndighetens medverkan i röstlängdsförfarandet kunde avvaras. Efter samråd med expertis från CFU övergav dock utredningen denna tanke. Lokala skattemyndighetens medverkan torde vara nödvändig från säkerhetsynpunkt.

Utredningen förordar att röstlängds- och röstkortsförfarandet anordnas enligt nedanstående schema. Det är därvid att märka att förslaget endast tar sikte på den allmänna röstlängden och röstkort för däri upptagna personer. För upprättandet av den särskilda röstlängden och röstkort för däri upptagna gäller andra regler, som redan nu ger den säkerhet som utredningen vill uppnå för den allmänna röstlängdens del.

1. Länsstyrelsen kopierar från sitt personband uppgifter över personer i röstberättigad ålder på ett särskilt band (*röstlängdsbandet*).

2. Från röstlängdsbandet framställer länsstyrelsen stommarna till röstlängd. På stommarna markeras om rösträttshinder föreligger. Beträffande den som fyller 19 år under kalenderåret anmärks att han får rösträtt först nästa år. Stommarna tillställs lokala skattemyndigheten.

3. Lokala skattemyndigheten granskar stommarna mot mantalslängden. Därvid kontrolleras att någon person inte utelämnats och att hindersmarkeringarna är riktigt gjorda. Vidare gör myndigheten de ändringar och tillägg som föranleds av de underrättelser som myndigheten får in från pastorsämbetena. Med myndighetens granskning är röstlängden upprättad.

4. Lokala skattemyndigheten underrättar länsstyrelsen om de ändringar och tillägg som myndigheten gjort i stommarna. Länsstyrelsen justerar sitt röstlängdsband enligt underrättelserna. Därvid markerar länsstyrelsen särskilt de personer som först följande kalenderår är ålderskvalificerade för rösträtt. När detta skett trycker länsstyrelsen upp röstkortsupplagan och översänder korten till vederbörande lokala skattemyndighet, som kontrollerar röstkortet mot röstlängden. – Lokala skattemyndigheten underrättar de personer som i röstlängden antecknats som inte röstberättigade om detta förhållande.

5. Anmärkningar mot röstlängden provas av länsstyrelsen. Godkänns en anmärkning rättar länsstyrelsen röstlängden i enlighet därmed. Länsstyrelsen underrättar lokala skattemyndigheten om de rättelser som för-

anletts av prövningen.

6. När lokala skattemyndigheten justerat röstkortsupplagan i enlighet med underrättelserna från länsstyrelsen, översänder myndigheten röstkortet till de röstberättigade.

Detta förfarande bör enligt utredningens mening ge betryggande garantier för att röstkort endast kommer att upprättas för och tillställas personer som är röstberättigade enligt gällande röstlängd.

En väljare som i dag vill poströsta måste kunna förete sitt röstkort. Utredningen föreslår inte någon ändring härvidlag. Röstkortskravet skall gälla även vid förtidsröstning enligt utredningens förslag. I samband med röstningen bör väljarens röstkort tas om hand. Bortsett från att detta minskar riskerna för dubbelröstning, blir ett omhändertagande nödvändigt av kontrollskäl. Till kontrollen återkommer utredningen i det följande.

I detta sammanhang kan anmärkas att utredningen även övervägt om inte röstkortskravet borde gälla generellt, alltså även vid röstning i valdistrikt. Ett allmänt röstkortsobligatorium skulle innebära flera fördelar inte minst av teknisk art. Risken för dubbelröstning skulle om inte elimineras, så dock väsentligen minska. Dessutom skulle, enligt vad utredningen inhämtat, röstlängdsförfarandet kunna förenklas högst avsevärt. Någon röstlängd i nuvarande mening skulle inte behöva framställas. Utan att gå in närmare på den tekniska sidan av en sådan ordning kan konstateras att det därigenom blir möjligt att betydligt närmare inpå valet än nu få fram en förteckning – rösträtsregister – över röstberättigade personer. Detta register skulle alltså bli betydligt aktuellare än den nuvarande röstlängden genom att kyrkobokföringen och inte mantalslängden skulle läggas till grund för rösträttshandlingen. Genom den bindning som i dag finns mellan mantalslängd och röstlängd, kommer röstlängden i princip att baseras på förhållandena den 1 november året före längdens upprättande.

Utredningen har emellertid funnit att införandet av ett röstkortsobligatorium inte kan ske med mindre än att 14 § RO ändras,

redan därför att det innebär införandet av ett nytt rösträttsvillkor. Den nödvändiga ändringen i RO kan under alla förhållanden inte genomföras till 1970 års val då utredningens förslag till nytt valförfarande är avsett att träda i tillämpning. Utredningen har emellertid menat att ett obligatorium skulle erbjuda så många väsentliga fördelar att tanken därpå bör prövas ytterligare med sikte på en reform till 1973 års val.

Det kan här inskjutas att erfarenheten visar att väljarna i mycket stor utsträckning redan nu har med sig sina röstkort när de kommer för att rösta i vallokal. Utredningen undersökte vid 1968 års val hur många väljare som saknade röstkort när de inställde sig för att rösta. Undersökningen omfattade 284 valdistrikt med sammanlagt 268 187 röstande. 166 av distrikten låg i städer och 117 i landskommuner. Sammanlagt hade 5 901 väljare (2,20 %) inte med sig sina röstkort vid röstningen. Antalet röstande utan röstkort var emellertid procentuellt högre på landet än i städerna. Medan 7,57 % av landsbygdsväljarna saknade röstkort inställde sig endast 0,97 % av stadsväljarna utan sådant kort. Särskilt landsbygdssiffran bör kunna förbättras väsentligt till 1970 års val genom att väljarna i massmedia och på annat lämpligt sätt uppmanas att ta med sig sina röstkort när de går och röstar på valdagen.

Erfarenheten visar också att många väljare förlägger eller blir av med sina röstkort. Ibland händer det också att röstkortet inte når adressaten. Utredningen har ansett det självklart att en sådan väljare skall kunna få ett nytt röstkort (*dupletröstkort*). Detta innebär i sin tur att risken för dubbelröstning ökar. En väljare kan t. ex. ta ut ett dupletröstkort trots att han har det ordinarie kortet i behåll, och sedan rösta med användande av båda korten.

Det är från dessa förutsättningar som kontrollproblemet i det nya förfarandet måste angripas. Utredningen har ingående prövat olika modeller till lösningar. Den lösning som utredningen slutligt stannat för är i sina huvuddrag denna.

1. Vid förtidsröstning numreras såväl val-

sedeln som väljarens röstkort med samma nummer i löpande följd innan valedeln uppsamlas i valboxen. Numreringen bör utföras med en stämpel och anbringas på den del av valedeln som är synlig när valedeln är inlagd i kassetten.

2. Röstmottagaren tar hand om väljarens röstkort. Röstkortet sänds in till centrala valmyndigheten som ser till att röstkortens uppgifter förs över på band med hjälp av s. k. optiska läsare. På bandet ordnas uppgifterna i kameral ordning, dvs. valdistriktvis efter fastighetsbeteckning och personnummer. Hos centrala valmyndigheten kontrolleras om samme väljare förekommer mer än en gång på bandet. Skulle detta vara fallet skall samtliga de förtidsröster som väljaren avlämnat kasseras. Röstkort och valedlar från dem som röstat på detta sätt plockas fram med hjälp av nummerbeteckningen.

3. Bandets uppgifter överförs till valkretsvisa förteckningar.

4. Förteckningarna översänds därefter omgående till vederbörande länsstyrelse, där förteckningarna granskas mot röstlängderna. Skulle denna granskning visa att en väljare röstat både före valet och vid valförfarandet, plockas röstkortet från vallokalen fram för att verifiera att anteckningen i röstlängden är riktig, varefter centrala valmyndigheten genast underrättas om detta förhållande. Med ledning av röstkortsnumret kan den valedel som avgetts vid förtidsröstningen tas fram och kasseras. Förfarandet blir detsamma om det skulle visa sig att den förtidsröstande över huvud taget inte är röstberättigad.

5. De röstkort som inte plockats fram förstörs omedelbart efter kontrollgenomgången.

Visar det sig vid kontrollen att en väljare röstat utan att vara röstberättigad eller att han avgivit mer än en röst, kommer alltså *förtidsrösten* att kasseras. Vallokalsrösten påverkas inte och sammanräkningen i de regionala räkningscentralerna kan alltså genomföras utan att hänsyn behöver tas till eventuellt oriktigt avgivna röster. Utredningen menar inte heller att sammanräkningen i den för hela riket gemensamma räknings-

centralen skall anstå till dess kontrollen är klar. Även där bör räkningen påbörjas i omedelbar anslutning till förtidsröstningens slut och resultatet inrapporteras till centrala valmyndigheten. Denna sammanställer uppgifterna till ett riksresultat som genast offentliggörs. Detta offentliggörande sker då givetvis med reservation förutom för de eventuella fel som kan ha uppkommit vid inrapporteringen även för de justeringar av förtidsröstningsresultatet som kan föränlidas av den efterföljande kontrollen. Även vad tidigare benämnts namnfördelningen bör kunna påbörjas utan hinder av att kontrollen inte slutförts.

Det nu föreslagna kontrollsystemet kan enligt utredningens mening inte anses inkräkta på valhemligheten. Endast de röstkort plockas fram, där det finns anledning att misstänka dubbelröstning, medan de övriga röstkortet från förtidsröstningen förstörs utan att de blivit föremål för någon granskning efter avlämnandet. Utsorteringen av röstkort skall föränlada utsortering av motsvarande valsedlar endast om det klart framgår att dubbelröstning eller obehörig röstning förekommit. I dessa fall framkommer visserligen röstinnehållet, men där föreligger enligt utredningens mening inte heller något beaktansvärt intresse att skydda valhemligheten. Ifrågavarande personer bör dessutom, som utredningen framhåller i det följande, utsättas för straffrättslig sanktion för sitt handlande.

Självfallet bör det i första hand tillses att det valresultat som offentliggörs på valnatten i allmänhet inte behöver korrigeras. Genom det föreslagna röstkortsförfarandet har utredningen, som nämnts, skapat förutsättningar för att endast röstberättigade personer tillställs röstkort vilket bör öka säkerheten högst väsentligt.

Dubbelröstning bör enligt utredningens mening också förebyggas på det sättet att väljare som förtidsröstare eller som röstar vid valförrättning under sådana omständigheter att dubbelröstning inte kan uteslutas, avkrävs en försäkran på heder och samvete att han inte röstat mer än en gång. En sådan försäkran kan lämpligen tecknas

på röstkortet. För väljare som inställer sig vid valförrättning utan att medföra röstkort bör ett särskilt röstkort upprättas på vilket försäkran kan tecknas. Vägrar väljaren att lämna en sådan försäkran skall valsedeln inte tas emot. Väljaren bör då uppmanas att i avskildhet avlägsna valsedeln ur kassetten och återställa denna till valförrättaren. Skulle den efterföljande kontrollen visa att dubbelröstning ändå skett, torde ansvar för osann försäkran kunna komma i fråga (15:10 BrB). Enligt detta lagrum skall den dömas för osann försäkran »som i skriftlig utsaga, som jämlikt lag eller författning avges under edlig förpliktelse eller på heder och samvete eller under annan sådan försäkran lämnar osann uppgift eller förtiger sanningen». I kommentaren till bestämmelsen framhålls visserligen att en förbindelse att handla på ett visst sätt eller att inte företa en viss handling inte som sådan faller under paragrafen om löftet skulle brytas. Det påpekas emellertid att förhållandena kan vara sådana att förbindelsen inte bara innehåller ett löfte om ett framtida handlingssätt utan också en utsaga om löftesgivarens avsikter och i detta hänseende är osann. I så fall inträder straffansvar (se NJA II 1953: 577).

Genom dessa åtgärder anser utredningen att effektiva spärrar skapats mot att någon väljare oriktigt skall kunna delta i val. Att det valresultat som blir känt i anslutning till röstningens slut – när det gäller partifördelningen redan under valnatten – skall behöva korrigeras på grund av utfallet av den efterföljande kontrollen torde man inte behöva räkna med. I praktiken kommer detta resultat att bli liktydigt med det definitiva.

6.2 Kommunalvalen

6.2.1 Inledning

Som tidigare framhållits har utredningen av tidsskäl inte ansett det möjligt att i denna etapp pröva förutsättningarna för en övergång till en maskinell teknik av det

slag som föreslås för riksdagsvalens del även vid de kommunala valen. Detta betyder dock inte att förfarandet vid de kommunala valen bör lämnas helt orubbat. Det är otvivelaktigt lämpligt att vissa moment i riksdagsvalsreformen följs upp på kommunalvalssidan i varje fall beträffande de kommunalval som skall förrättas samtidigt med riksdagsvalet. Utredningen har emellertid menat att man bör försöka gå ett steg längre och pröva om det inte är möjligt att redan nu åstadkomma en sådan teknisk samordning mellan de samtida riksdags- och kommunalvalen att förfarandet från väljarnas synpunkt blir detsamma.

Utredningen vill redan nu konstatera att de förslag som läggs fram i det följande inte tar sikte på municipal- och kyrkofullmäktigvalen. Utredningen har inte ansett det möjligt eller nödvändigt att föreslå nya regler för förfarandet vid dessa val, som ju alltjämt skall förrättas för sig.

6.2.2 De föreslagna ändringarna i det kommunala förfarandet

En följd av regeln om gemensam valdag för riksdags- och landstings- samt stads- och kommunalfullmäktigval (kommunfullmäktigval) bör bli att samma regler om *när* och *i vilka former* röstning får ske gäller vid dessa val.

Det är vidare från flera synpunkter önskvärt – om än inte direkt nödvändigt – att röstavgivningen kan ske i samma former vid de samtida valen. Härigenom underlättas röstavgivningen och därmed kan röstningen genomföras snabbare.

Röstavgivningen vid riksdagsvalet skall enligt utredningens förslag ske i helt andra former än f. n. Några kuvert skall – om man undantar den röstning som sker utom riket och röstning med valsefelsförändelse – inte användas längre. I stället skall väljaren lägga in sin valsefel i en kassett med vars hjälp sedeln sedan uppsamlas i en specialkonstruerad valbox. Kassetten och valboxen utformas för standardiserade valseflar i form av hålkort.

En första förutsättning för att den nu skisserade metoden skall kunna användas vid de kommunala valen är alltså att även de kommunala valseflarna får hålkortsformat. Något hinder häremot finns enligt utredningens mening inte.

På varje röstningsmetod måste de grundläggande kraven ställas att metoden skall möjliggöra kontroll dels av att väljaren är röstberättigad vid valet dels att den valsefel han avger är avsedd för valet i den valkrets där han är uppförd i röstlängd. Att använda kassett- och valboxmetoden vid den kommunala röstning som äger rum i vallokal på valdagen vållar – lika litet som vid riksdagsvalet – några svårigheter. Valförrättarna har tillgång till röstlängden – som f. ö. är gemensam för riksdags- och kommunalval – och kan av denna se om väljaren är röstberättigad eller inte. Den nödvändiga styrningen av de avgivna valseflarna till rätt valkrets sker vid vallokalsröstning automatiskt.

Det kan i detta sammanhang erinras om att det från valbarhetssynpunkt i princip är likgiltigt om valsefeln räknas i väljarens valkrets eller i någon annan eftersom valbarheten inte är inskränkt till valkrets. Denna regel har f. ö. medfört att det i inte ringa utsträckning används valseflar som är gemensamma för hela kommunen. Är valsefeln försedd med valkretsbezeichnung men är denna felaktig föranleder detta inte f. n. att sedeln kasseras.

När det gäller väljare som röstar på postanstalt skall den nödvändiga styrningen till rätt valkrets enligt utredningens förslag till nytt förfarande vid riksdagsvalen åstadkommas genom att röstmottagaren med hjälp av röstkortet kontrollerar att väljaren använt valsefel för rätt valkrets. Både valseflarna och röstkortet skall alltså vara försedda med valkretsbezeichnung. För att kassett- och valboxmetoden skall kunna användas vid förtidsröstning även vid de kommunala valen står enligt vad utredningen kunnat finna inte någon annan möjlighet öppen än att åstadkomma styrningen till rätt valkrets på motsvarande sätt. Såväl valseflarna som röstkortet – vilket bör bli gemen-

samt för alla de samtidiga valen – bör alltså förse med valkretsbezeichnung för resp. kommunalval. Innan röstmottagaren tar emot kassetten med den däri inneslutna valedeln bör han ha förvissat sig om att beteckningarna på valedel och röstkort är överensstämmande.

Av avgörande betydelse för säkerheten i ett förfarande som genomgående bygger på kasset- och valboxmetoden blir det sätt varpå röstmottagarna utför sin kontrolluppgift. Det bör emellertid i detta sammanhang framhållas att röstmottagarna redan i dag har att kontrollera inte bara att väljaren rätt fört över röstkortets uppgift om valkrets till ytterkuvertet utan även ett flertal andra uppgifter av betydelse i sammanhanget. Kvantitativt är röstmottagarnas kontrolluppgift mer omfattande i dag än vad den skulle bli i ett förfarande sådant som det nu skisserade. Att märka är dock att om röstmottagaren i dag gör ett misstag vid kontrollen så får detta inte helt samma konsekvenser som det skulle få i det nya systemet.

I ett förfarande som bygger på kasset- och valboxmetoden blir det av vikt att röstkortet utformas så att kontrollen underlättas. Utredningen har genom sin tekniska expertis utarbetat ett förslag till ny utformning av röstkortet (*bil. 3*). Vid de kontakter som utredningen haft med postverket i frågan har det framkommit att den föreslagna utformningen av röstkortet är ägnad att väsentligt underlätta kontrollen för röstmottagarna och göra denna mer tillförlitlig än den som de har att utföra i dag.

Sker förtidsröstningen även vid de kommunala valen enligt kasset- och valboxmetoden är det enligt utredningens uppfattning mest ändamålsenligt att sorteringen av de därvid avgivna valedlarna på valkretsar sker centralt för hela riket. Denna sortering kan givetvis ske manuellt med ledning av de beteckningar som enligt vad nyss anförts måste finnas utsatta på valedlarna. Utredningen har emellertid ifrågasatt om inte denna centrala sortering skulle kunna ske maskinellt. Om valedlarna försees med en hålmarkering för *län*, skulle sorterings-

arbetet underlättas högst avsevärt. Några praktiska svårigheter att förse valedlarna med en sådan markering torde inte föreligga. Självfallet kommer framställningskostnaden då att bli högre. Enligt vad utredningen inhämtat torde dock kostnadsfördyringen bli obetydlig.

Den nuvarande sammanräkningsordningen bör, som närmare utvecklas i det följande, behållas. När sorteringen är klar översänds valedlarna till den länsstyrelse som skall räkna samman valet. Innan den egentliga sammanräkningen kan börja blir det nödvändigt att sortera de inkomna valedlarna på valkretsar. Denna sortering måste då ske med ledning av de markeringar som finns upptagna på valedlarna.

I detta sammanhang bör framhållas att utredningen utgått från att statsverket i princip skall anskaffa och tillhandahålla partier och väljare *blanketter till valedlar*. Däremot har utredningen av praktiska skäl inte ansett det genomförbart att statsverket åläggs förse blanketterna med det önska trycket. Denna del av valedelsframställningen bör enligt utredningens mening partierna själva svara för. Det är dock möjligt att statsverket här kan lämna viss service.

Självfallet måste det även vid de kommunala valen kunna kontrolleras såväl att den väljare som förtidsröstat verkligen också varit röstberättigad som att en väljare inte avgett mer än en valedel vid samma val. Såvitt utredningen kunnat finna erbjuder det inte några svårigheter att låta denna kontroll ske på samma sätt som motsvarande kontroll vid riksdagsvalen. Det för riksdagsvalen förordade kontrollförfarandet förutsätter att valedeln innan den uppsamlas i valboxen försees med en särskild markering, vilken också åsätts röstkortet. Eftersom röstkortet bör bli gemensamt för de samtidiga valen blir det alltså fråga om samma markering vid alla de samtidiga valen. Används ett gemensamt röstkort för dessa val innebär denna kontrollmetod att väljaren måste rösta samtidigt vid alla de val som han avser att delta i. I annat fall kan följden bli att kontrollen visar dubbelröstning där sådan faktiskt inte föreligger. Det

kan alltså inte tillåtas att en väljare t. ex. förtidsröstar vid riksdagsvalet vid ett tillfälle och vid något eller båda kommunalvalen vid ett senare. Röstare väljaren inte i alla de samtidiga valen måste detta antecknas på röstkortet, t. ex. så att röstmot-tagaren anger det val vid vilket väljaren inte röstat. Det förslag till röstkort som utredningen låtit utarbeta har utformats i överensstämmelse härmed.

Alternativet till det här skisserade för-farandet är att låta förtidsröstningen vid de kommunala valen ske på i princip samma sätt som f. n. Väljaren skulle alltså lägga in sin valsedel i ett kuvert på vilket han överför röstkortets uppgifter. Röstmottagaren skulle därefter kontrollera att detta skett riktigt, varefter kuvertet skulle tillställas den länsstyrelse som har att räkna samman valet för den valkrets i vilken väljaren är uppförd i röstlängden.

Vid sin bedömning av vilken av de två här beskrivna metoderna – kassett- och valboxmetoden resp. kuvertmetoden – som bör användas vid förtidsröstning vid de kommunala valen har utredningen stannat för den förra. Utredningen har därvid fäst avgörande vikt vid det förhållandet att denna metod innebär för väljaren helt uniforma regler för röstavgivningen. Utformas röstkortet enligt de riktlinjer utredningen dragit upp bör den kontroll från röstmottagarens sida som metoden förutsätter kunna genomföras utan risk för att säkerheten i för-farandet äventyras. Som redan tidigare framhållits kräver kuvertmetoden för att fungera helt säkert en mer omfattande kontroll från röstmottagarens sida än som blir nödvändig med den förordade metoden. Denna innebär visserligen att sammanräknings- och kontrollförfarandet blir något mer komplicerat än med kuvertmetoden. Denna nackdel väger emellertid enligt utredningens mening lätt mot det förhållandet att ett enhetligt röstavgivningsförfarande kan erbjudas väljarna.

Detta utredningens ställningstagande innebär självfallet också att förtidsröstning med valsedelsförsändelse bör ske enligt samma regler som gäller för sådan röstning vid

riksdagsvalen.

Beträffande förfarandet i övrigt vid de kommunala valen är utredningen av den uppfattningen att sammanräkningen i yttre mening bör kunna förenklas. Någon räkning av rösterna bör inte – i analogi med vad som föreslås för riksdagsvalens vidkommande – ske ute i valdistrikten. De valboxar som använts där bör vid röstningens slut öppnade föras till länsstyrelsen där sammanräkning sedan sker. Det torde inte behöva påpekas att denna sammanräkning – åtminstone t. v. – kommer att få ske i manuella former. Som skall framgå av det följande torde en koncentration av sammanräkningen till länsstyrelsen vara en förutsättning för att den reform av kassationsbestämmelserna som föreslås för riksdagsvalens del skall kunna genomföras även beträffande de kommunala valen. Vid bedömningen av förslaget att länsstyrelsen skall räkna samman kommunalvalen utan att någon preliminär räkning dessförinnan skett bör beaktas att den sammanräkningsordning som föreslås för riksdagsvalen innebär att länsstyrelserna befrias från uppgiften att räkna samman detta val.

Utredningens förslag betyder vidare att sammanräkningen hos länsstyrelsen inte kan börja förrän alla de i valdistrikten använda valboxarna och röstlängderna kommit in till länsstyrelsen. Något preliminärt valresultat skall inte heller lämnas. Dessa konsekvenser av förslaget behöver enligt utredningens mening inte inge några allvarigare betänkligheter. Resultatet av riksdagsvalet kommer i fortsättningen att föreligga redan under valnatten. Med ledning av detta bör man kunna få en tillräckligt säker uppfattning även om utgången i kommunalvalen. Det kan på goda grunder antas att tendensen i riksdagsvalet går igen i kommunalvalen. Det bör också framhållas att det här beskrivna förfarandet vid kommunalvalen endast torde komma att behöva tillämpas under en övergångstid. Utredningen kommer att fortsätta sina undersökningar i syfte att pröva förutsättningarna för ett maskinellt förfarande även på den kommunala sidan. Visar sig ett sådant vara möjligt att

införa bör en reform kunna vara genomförd till 1973 års val.

Mot bakgrund av den uppmjukning av kassationsbestämmelserna som nyligen skett bör – förutsatt att länsstyrelsen ensam skall svara för sammanräkningen – föreskriften att valsedel som är märkt skall kasseras kunna slopas även i fråga om valsedlar som avgetts vid de kommunala val det här gäller. Hos länsstyrelsen kommer valsedlarna att räknas av personer för vilka de enskilda väljarna som regel är helt obekanta.

I likhet med vad som föreslagits för riksdagsvalens vidkommande förordrar utredningen att kravet på att en valsedel för att godkännas skall vara försedd med giltigt namn slopas även vid ifrågavarande kommunala val. Trots de åtgärder som vidtagits för att hjälpa väljarna att använda giltig valsedel är detta en vanlig kassationsgrund. Vid 1966 års landstingsval ogiltigförklarades sålunda 3 644 valsedlar av denna anledning. Totalt kasserades vid detta val 26 893 valsedlar. Saknar valsedel giltigt namn bör valsedeln ändå tillgodoräknas det parti vars partibeteckning utsatts på valsedeln.

6.3 Sammanfattande synpunkter på det nya förfarandet

När det nuvarande förfarandet karakteriseras som långsamt och omständligt är det ett omdöme som inte torde kunna bestridas. Det har emellertid ibland sagts att vad man i dag förlorar i snabbhet och enkelhet det vinner man i säkerhet och tillförlitlighet. Det förslag till ett nytt valförfarande som utredningen nu lägger fram är emellertid inte bara snabbare och enklare än det nuvarande utan uppfyller även i lika hög grad som det nuvarande kraven på säkerhet och tillförlitlighet.

Det nya förfarandet bygger på en maskinell sammanräkningsteknik. Eftersom man med en sådan teknik kan nöja sig med en enda sammanräkning blir det möjligt att redan under valnatten redovisa ett resultat beträffande partifördelningen som endast i sällsynta undantagsfall nämnvärt kommer

att avvika från det slutliga. Beskedet om vilka kandidater som blivit valda kommer även det att kunna lämnas betydligt tidigare än vad som är möjligt enligt nuvarande ordning.

I det nya förfarandet befrias valförrättarna från uppgiften att efter röstningens slut räkna samman valet i valdistriktet. Med nuvarande ordning skulle de då ha att gå igenom materialet från – i flertalet fall – tre val. Inte överallt torde en så omfattande räkning kunna genomföras under valnatten. Det torde vara realistiskt att räkna med att sammanräkningen av åtminstone något val måste uppskjutas till följande dag. I det nya förfarandet däremot upphör i princip valförrättarnas arbete i och med röstningen. Detta förhållande bör också göra det lättare att rekrytera valförrättare.

Inte bara sammanräkningen blir snabbare och enklare i det nya förfarandet. Även själva röstningsproceduren kommer att kunna genomföras snabbare och i enklare former än f. n. Enligt gällande regler skulle flertalet väljare få hålla reda på och lägga in sina valsedlar i tre olika kuvert. Risken för fel och misstag vid röstningen är därför uppenbar. I det nya förfarandet får väljaren i stället tre kassetter i vilka han lägger in sina valsedlar utan att behöva bekymra sig om att valsedeln därvid placeras rätt. Det blir valförrättarens sak att se till att valsedlarna hänförs till rätt val. Dessa nya röstningsregler i förening med införandet av förtidsröstning gör det enligt utredningens bedömning möjligt att genomföra valet på en dag. Att endagsval kan behållas även i fortsättningen måste anses vara en väsentlig fördel. I ett manuellt förfarande torde detta inte ha varit möjligt.

Det nya förfarandets överlägsenhet från säkerhetssynpunkt ligger framför allt däri att valsedlarna under hela den tid röstningen varar kommer att ligga inneslutna i valboxen utan möjlighet för någon att komma åt dem. Först vid sammanräkningen öppnas boxen då valsedlarna flyttas till sammanräkningsmaskinen. Systemet blir m. a. o. slutet på ett helt annat sätt än det nuvarande.

De nuvarande, även efter 1969 års re-

form tämligen detaljrika kassationsbestämmelserna blir i princip överflödiga i det nya förfarandet. Dessa bestämmelser är främst avsedda att skydda valhemligheten. I det nya förfarandet tillgodoses kravet på valhemlighet redan därigenom att valsedlarna i princip inte skall granskas individuellt vare sig i valdistrikten eller i de särskilt inrättade räkningscentralerna. En bestämmelse enligt vilken märkta valsedlar skall kasseras fyller i ett sådant system inte någon praktisk funktion. Samtidigt förordar utredningen att kravet på att valsedel för att godtas skall innehålla giltigt namn slopas. Detta har framstått som motiverat bl. a. med hänsyn till att valet numera mera uppfattas som ett val mellan partier och mindre som ett val mellan personer. Endast för det fall att en valsedel saknar partibeteckning kommer i fortsättningen kassation att behöva tillgripas. Reglerna om hur valsedlarna skall framställas och tillhandahållas partierna innebär garantier för att flertalet valsedlar aldrig kommer att sakna partibeteckning. Endast när det gäller valsedlar som väljaren framställt torde risk föreligga för att partibeteckningen saknas.

6.4 Information om det nya förfarandet

Utredningens förslag innebär att väljarna redan vid 1970 års val kommer att få rösta på ett helt nytt sätt. Det nya röstningsförfarandet är visserligen i och för sig enkelt – enligt utredningens mening är det enklare än det nuvarande – men trots detta bör man räkna med att en hel del väljare kommer att känna osäkerhet och tveksamhet inför det nya förfarandet. För att förbereda väljarna på de nyheter som de kommer att ställas inför och på så sätt bidra till att valen kan genomföras snabbt och friktionsfritt redan första gången förfarandet tillämpas, har utredningen utgått från att det skall lämnas en fyllig och slagkraftig information om hur röstningen kommer att gå till och hur det nya förfarandet i stort fungerar. Behovet av en sådan information har också uppmärksamrats bl. a. i riksdagen (KU 1969: 22).

7.1 Lagen om val till riksdagen

Gällande lag om val till riksdagen har varit i kraft i nära 50 år. En mångfald ändringar har vid skilda tidpunkter gjorts i lagtexten. Lagen har på grund härav blivit en från formella och systematiska synpunkter bristfällig produkt. En fullständig lagteknisk översyn har länge ansetts nödvändig (se prop. 1967: 145 s 56 och 1968: 27 s 208–209).

Den valtekniska reform som utredningen nu föreslår är synnerligen genomgripande. Att kodifiera det nya förfarandet inom ramen för den nuvarande lagens disposition har utredningen inte ansett möjligt utan lägger nu fram sina förslag i form av en helt ny lag om val till riksdagen.

I utredningens förslag är lagen indelad i fyra huvudavsnitt (avdelningar). I den *första avdelningen* presenteras först det nya förfarandet i grova drag. Därefter följer en redogörelse för den fasta valorganisationen, dvs. den organisation som skall finnas oberoende av om det är aktuellt med val eller inte. – Den *andra avdelningen* behandlar de förberedande åtgärder som skall vidtagas när ett val är förestående. – Lagens *tredje avdelning* behandlar själva röstningen, medan den *fjärde* innehåller bestämmelserna om rösträkning, mandatfördelning, valets avslutande och besvär över valet.

I den allmänna motiveringen (6.1) har utredningen redogjort för huvuddragen i det

nya förfarandet och de bedömningar som förslagen grundas på. I detta avsnitt tar utredningen därför endast upp de delar av förslaget som inte tidigare berörts och som är av den beskaffenheten att de kräver en närmare kommentar.

Första avdelningen

1 kap.

1 §

Paragrafen innehåller bestämmelserna om valdag och motsvaras i gällande ValL av 55 §.

55 § skiljer mellan ordinarie val, nyval och annat val till riksdagen. Lagen själv ger besked om när ordinarie val skall hållas. Nyval förrättas den dag som Kungl. Maj:t bestämmer. Dagen för annat val (dvs. omval) bestäms av länsstyrelsen.

Redan det nya valsysteemets konstruktion gör det enligt utredningens mening motiverat att Kungl. Maj:t alltid bestämmer valdag. Utredningen förordar därför att valdag vid annat val till riksdagen än ordinarie alltid skall bestämmas av Kungl. Maj:t.

Enligt utredningens förslag skall vad som nu benämns poströstning alltid äga rum före valdagen. För att reglerna om när förtidsröstningen skall börja resp. sluta skall bli enkla och enhetliga är det önskvärt att valet alltid sker på samma veckodag. Enligt gällande ValL är det möjligt att hålla nyval

och omval på annan helgdag än söndag. Det torde emellertid aldrig ha inträffat i modern tid att val förrättats någon annan dag än söndag. Utredningen har inte heller kunnat finna att det i fortsättningen skulle finnas något behov av att hålla val på någon annan helgdag och föreslår att söndag alltid skall vara valdag oavsett vilket slag av val det är fråga om. Detta förslag överensstämmer med det utredningen lade fram i sitt förra betänkande (SOU 1967: 26). Förslaget föranledde inte något uttalande under remissbehandlingen.

4 §

År 1968 fattades principbeslut om att en central valmyndighet skulle inrättas. Kungl. Maj:t får bestämma vilken myndighet som skall vara central valmyndighet. Enligt ValL är myndighetens uppgifter två. Dels skall centrala valmyndigheten med ledning av antalet röstberättigade i varje valkrets räkna fram hur många av de fasta valkretsmandaten som varje valkrets skall tilldelas. Dels skall myndigheten fördela mandaten i riksdagen mellan partierna och fastställa vilka personer som skall besätta mandaten.

Utredningens förslag innebär att centrala valmyndigheten kommer att få väsentligt utvidgade arbetsuppgifter i förhållande till vad som är förutsatt i gällande ValL. Principen har varit att centrala valmyndigheten skall ansvara för valorganisation och valledning både på förberedelsestadiet och därefter. Centrala valmyndigheten måste alltså enligt utredningens förslag ges en tämligen omfattande organisation. Preliminära undersökningar har visat att myndigheten bör ha 15-20 tjänstemän i handläggande ställning samt biträdespersonal till ett antal som efter hand får anpassas till behovet. Organisationen får förutsättas fungera fullt ut under ett år räknat fr. o. m. oktober månad året före det då ordinarie val skall förrättas t. o. m. oktober månad valåret. Dessutom krävs viss permanent beredskap under tiden mellan de ordinarie valen med hänsyn till möjligheten av nyval. Utredningen har för sin del kommit fram till att centrala folkbokförings- och uppborädsnämnden (CFU) bör vara cen-

tral valmyndighet. Flera av de uppgifter som centrala valmyndigheten kommer att få har ett nära samband med CFU:s vanliga arbetsuppgifter.

I detta sammanhang bör tilläggas att utredningen utgått från att den för hela riket gemensamma räkningscentralen kommer att organisatoriskt stå centrala valmyndigheten mycket nära. Utredningen menar att denna räkningscentral närmast bör organiseras som en fristående funktion inom centrala valmyndigheten.

5 §

Utredningen har ansett det önskvärt att det även av riksdagsvallagen framgår att riksdags- och landstings- samt kommunfullmäktigvalen förrättas samtidigt. En erinran härom har tagits in i denna paragraf.

2 kap.

1 §

Paragrafen motsvarar 30 § 1 mom. i gällande ValL.

Paragrafen har översetts formellt och redaktionellt. Vid utformningen av denna och följande paragrafer har utredningen beaktat det förslag till enhetlig kommunbeteckning som Kungl. Maj:t nyligen förelagt riksdagen (prop. 1969: 63).

4 §

I sak motsvarar denna paragraf 32 § i gällande ValL.

De nuvarande bestämmelserna utgår från att det i princip är den enskilde kommunmedlemmen som har att ta initiativet till kommuns indelning i valdistrikt. Det torde emellertid vara ytterligt sällsynt att en valdistriktsindelning kommer till stånd på detta sätt. Regelmässigt torde det vara vederbörande kommunala myndigheter och då i första hand valnämnden som agerar i denna fråga. Utredningen har beaktat dessa förhållanden vid utformandet av paragrafen.

Den nya utformningen av paragrafen betyder emellertid inte någon inskränkning i den enskilda initiativrätten. Denna torde följa av allmänna förvaltningsrättsliga reg-

ler. Något krav på att den som väcker förslag i en indelningsfråga skall vara röstberättigad i kommunen torde inte behöva uppställas.

Att valdistriktsindelningen vid riksdagsval skall anpassas till indelningen i valkretsar vid fullmäktigval följer redan av bestämmelsen i 3 § första stycket. Den nuvarande regeln i 32 § 1 mom. andra stycket andra punkten fyller därför inte någon praktisk funktion och bör utgå.

3 kap.

Kapitlet motsvarar 33–36 §§ i nuvarande ValL.

De ändringar som föreslås är i allt väsentligt av redaktionell natur och torde inte fordra någon kommentar utöver den nya regeln i 2 §. Denna föreskriver att antalet deputerade skall vara minst fyra. Den ökning av minimiantalet som regeln innebär menar utredningen vara motiverad med hänsyn till att valet i fortsättningen skall pågå utan avbrott mellan klockan 8 och 21 på valdagen. Även i de minsta valdistrikten bör antalet deputerade vara så stort att avlösning för bl. a. måltider kan ske under förrättningens gång.

4 kap.

I detta kapitel regleras röstlängdsförfarandet. Kapitlets motsvarighet i gällande ValL är 37–53 j §§

2 §

F. n. är föreskrivet att den som uppfyller rösträttsvillkoren i röstlängden skall antecknas som röstberättigad. I praktiken torde dock regeln tillämpas så att anteckning om rösträttshinder görs vid de personers namn som befunnits inte röstberättigade. Utredningen anser att detta förfaringssätt är det klart lämpligaste och förordar att paragrafen utformas i enlighet härmed.

3 §

Eftersom röstkortet inte skall tryckas upp förrän röstlängden upprättats men utsändas till de röstberättigade senast den 35:e dagen före valdagen, är det önskvärt att länssty-

relsen och lokala skattemyndigheten får något längre tid på sig för sina resp. uppgifter i samband därmed än f. n. Utredningen har inhämtat att den tidpunkt då röstlängden senast skall vara upprättad utan olägenhet kan tidigareläggas något. Förslaget innebär att röstlängden skall vara upprättad senast den 25 juni, dvs. fem dagar tidigare än nu. Övriga tidsfrister bör ändras i motsvarande mån (4, 6 och 11 §§).

Motsvarande ändringar föreslås genomförda även beträffande den särskilda röstlängden.

Av allmänna tryckfrihetsrättsliga regler följer att var och en har rätt att ta del av röstlängden som är en offentlig handling. Någon uttrycklig bestämmelse härom torde inte behöva upptas i lagen.

4 §

Regeln att röstlängden skall vara framlagd för granskning under en viss bestämd tidsperiod har föranlett vissa tolkningsproblem. Somliga valnämnder har haft längden framlagd för granskning även under lördag och söndag som infaller under perioden, andra inte. Vissa praktiska problem är onekligen förbundna med att ha längden framlagd för granskning dessa dagar. Erfarenheten visar också att ett ytterst ringa antal personer begagnar sig av möjligheten att ta del av längden. Utredningen anser för sin del att det knappast kan anses motiverat att lokala skattemyndigheten, under vars överinseende granskningen enligt förslaget skall ske, skall åläggas att se till att granskning kan ske även under veckosluten. Utredningen förordar därför att längden skall vara tillgänglig för granskning under tiden måndag–fredag, eller under lokala skattemyndighetens vanliga arbetsvecka. Skulle emellertid granskningens slutdag infalla på en lördag eller söndag bör granskningstiden utsträckas t. o. m. följande måndag.

Motsvarande regel bör gälla även beträffande den särskilda röstlängden.

6 §

Enligt nuvarande ordning prövar valnämnden anmärkningar mot röstlängden. Denna

valnämndens uppgift skall enligt utredningens förslag övertas av länsstyrelsen. Vid denna prövning måste länsstyrelsen självfallet ha tillgång till röstlängden för det valdistrikt som berörs av anmärkning. Vid den föreslagna tidpunkten för anmärknings-sammanträdet har emellertid lokala skattemyndigheten röstlängderna om hand. Länsstyrelsen bör alltså införskaffa den eller de röstlängder som berörs av anmärkning. Övriga röstlängder kan däremot ligga kvar hos lokala skattemyndigheten. När länsstyrelsen prövat anmärkningarna och, om anmärkning godkänts, rättat röstlängden skriver länsstyrelsen under den. De röstlängder mot vilka några anmärkningar inte riktats förses av lokala skattemyndigheten med intyg om detta förhållande. Intyget bör dateras samma dag som anmärknings-sammanträdet hålls. I och med att längden förses med länsstyrelsens underskrift eller lokala skattemyndighetens intyg är längden justerad och skall alltså lända till ovillkorlig efter rättelse till dess ny röstlängd kommer till stånd, om inte rättelse i extraordinär väg därefter sker.

10 §

Besvär över länsstyrelsens beslut i anmärkningsärendet kan endast föras i samband med besvär över den valförrättning vid vilken beslutet länt till efterrättelse. Konstateras därvid att röstlängden i något avseende varit felaktig skall självfallet röstlängden rättas, oavsett om besvärerna över valet lett till att detta upphävts eller ej. Någon uttrycklig bestämmelse härom torde inte vara behövlig.

12 §

Av bestämmelsen att centrala valmyndigheten skall meddela föreskrifter för tillämpningen av reglerna om röstlängd följer bl. a. att myndigheten skall fastställa formulär till blanketter och övriga handlingar som behövs. Detta betyder i sin tur att någon särskilt röstlängdskungörelse (1968: 20) inte blir behövlig. Vad nu sagts gäller även i fråga om motsvarande bestämmelser beträffande den särskilda röstlängden.

14 §

Att röstberättigad som är upptagen i särskild röstlängd får rösta i valdistrikt på valdagen, framgår i gällande ValL endast indirekt. I 53 h § föreskrivs nämligen att länsstyrelsen vid anmärknings-sammanträdet skall bestämma i vilket valdistrikt den särskilda röstlängden för valkretsen skall vara tillgänglig på valdagen. Utredningen menar att det tydligare bör framgå att den som är upptagen i särskild röstlängd kan rösta i valdistrikt på valdagen och föreslår att det i denna paragraf tas in en bestämmelse som utsäger att sådan röstlängd skall hänföras till ett bestämt valdistrikt i valkretsen. Den röstberättigade kan då sägas vara uppförd i röstlängd för det valdistriktet.

Andra avdelningen

5 kap.

I detta kapitel, som motsvarar 54 och 56 §§ i gällande ValL ges bestämmelser om registrering av partibeteckning och anmälan av kandidater.

1 §

Mellan reglerna om registrering av partibeteckning och anmälan av kandidater samt bestämmelserna om tillhandahållande av valsedlar (7 kap.) råder ett nära samband. Enligt utredningens förslag skall centrala valmyndigheten ombesörja att valsedlar framställs och tillhandahålls partier och andra som önskar sådana. Det har bl. a. av det skälet synts utredningen naturligt att centrala valmyndigheten också skall vara registreringsmyndighet och den som tar emot anmälan av kandidater. Centrala valmyndighetens ställning av högsta valmyndighet gör det också naturligt att den tar hand om registreringsärendena.

4 §

Enligt utredningens mening bör statsverket svara för kungörelsekostnaden när partibeteckning registrerats eller när registrerad partibeteckning avförts ur registret.

6 §

Det är givetvis från flera synpunkter önskvärt att kandidatanmälningarna görs så tidigt som möjligt. Det kan inträffa att den röstlängd som skall gälla vid valet ännu inte är upprättad när anmälan görs. Om en kandidat är valbar får i så fall avgöras med ledning av den röstlängd som gäller vid tidpunkten för anmälan. Det torde emellertid vara uteslutet att något parti skulle anmäla en kandidat som är eller kan miss-tänkas vara inte valbar.

6 kap.

I den allmänna motiveringen har utredningen utförligt redogjort för hur valedlarna i det nya förfarandet skall vara utformade. I detta sammanhang torde därför endast en paragraf behöva kommenteras närmare.

3 §

Utredningen har utgått från att valedel även i fortsättningen skall kunna innehålla särskilda efterträdarnamn. M. h. t. det antal kandidatnamn som en valedel får innehålla och det utrymme som står till buds på hålkortet har utredningen förutsatt att efterträdarnamnen skall få upptagas på valedelns baksida. För att efterträdarna skall kunna hänföras till en viss bestämd kandidat bör såväl kandidat- som efterträdarnamnen förseas med samma nummer. Ordningen mellan efterträdarna markeras genom att bokstaven a) sätts före den förste efterträdarens namn och bokstaven b) framför den andres, i båda fallen efter nummerbeteckningen. Ingenting bör emellertid hindra att valedeln görs spaltad så att kandidatnamnen sätts till vänster och efterträdarnamnen till höger på sedeln, om antalet namn inte är fler än att detta är möjligt av utrymmesskäl.

I detta sammanhang kan erinras om att utredningen föreslår att valedlarna – till väljarnas och valförrättarnas/röstmottagarnas ledning – skall vara av olika färg. Väljarna kan lägga in valedlarna i kassetterna utan att behöva bekymra sig om för vilket val den enskilda sedeln är avsedd. Utred-

ningen har inhämtat att hålkort standardmässigt tillverkas i flera olika färger.

Det bör vara centrala valmyndighetens sak att ge närmare anvisningar i de hänseenden som nu berörs.

7 kap.

5 §

Reglerna om tillhandahållande av valedlar är så utformade att parti, som är representerat i riksdagen, i princip kan beställa obegränsat antal valedlar. Bestämmelsen i denna paragraf förutsätter emellertid att beställningen gäller ett i sammanhanget rimligt antal valedlar. Skulle beställningen vara av den storleken att dess utförande skulle ta en så stor del av produktionskapaciteten i anspråk att andra beställningar skulle komma att eftersättas, har utredningen förutsatt att centrala valmyndigheten skall kunna bestämma att i en första omgång endast så många valedlar skall framställas som är lämpligt med hänsyn till andra föreliggande beställningar. Den i 2 § upptagna regeln om hur många valedlar som parti kan få utan kostnad bör kunna tjäna som riktpunkt i detta sammanhang.

9 kap.

Detta kapitel innehåller vissa bestämmelser om röstkort. Det motsvaras i gällande VaL av 56 §.

I den allmänna motiveringen har utredningen närmare belyst hur röstkorten skall upprättas och distribueras i det nya förfarandet. Utredningen menar att bestämmelserna härom – liksom hittills – bör utfärdas i särskild ordning och då av centrala valmyndigheten. I lagen bör därför endast ges vissa formella regler om vad röstkort skall innehålla, om vilka myndigheter som skall upprätta röstkort och om hur en väljare skall kunna få ett förkommet röstkort ersatt.

Som benämning på det röstkort som ersätter ett tidigare upprättat föreslår utredningen *dupletteröstkort*.

Vissa särskilda regler kommer av kontrollskäl att gälla bl. a. när en väljare vid röstning i vallokal företer ett dupletteröst-

kort (11 kap. 4 § sista stycket). För tillämpningen av dessa regler måste valförrätaren av röstkortet kunna se att det är fråga om ett duplettröstkort. Detta ord bör alltså finnas tryckt på kortet. Dessutom bör duplettröstkortet ha en annan färg än det ordinarie röstkortet. Att närmare bestämma duplettröstkortets utformning bör vara en uppgift för centrala valmyndigheten.

Tredje avdelningen

10 kap.

Detta kapitel innehåller allmänna bestämmelser om röstning.

1-4 §§

I dessa paragrafer omtalas *var* röstning sker och *hur* röstningen i stora drag går till. Av den allmänna motiveringen framgår att utredningen inte anser det lämpligt att föreslå användandet av kassett- och valboxmetoden vid röstning utom riket. I stället skall väljare som röstar utomlands lägga in sin valsedel i ett kuvert som öppnat sänds till centrala valmyndigheten. Denna ombesörjer att valsedeln tas ur kuvertet och uppsamlas i en valbox.

Som framgår av vad utredningen anført i avsnittet om de kommunala valen (6.2) måste det fordras att väljarna röstar vid alla de samtidiga valen vid ett och samma tillfälle.

5 §

Hur valboxar och kassetter skall förvaras mellan valen om vem som skall iordningsställa boxarna före val bör det ankomma på centrala valmyndigheten att bestämma. Såvitt utredningen kan bedöma torde det vara lämpligt att de boxar som används i valdistrikten omhänderhas av länsstyrelsen medan de boxar som används vid förtidsröstning omhänderhas av centrala valmyndigheten.

8 §

Enligt gällande ValL (57 § 2 mom.) har valförrättaren rätt att inskrida mot handlingar som kan verka störande på valförrättningen. Utformningen av bestämmelsen har emellertid gett upphov till viss tvekan om hur långt denna valförrättarens ordningsmakt sträcker sig. Genom de tillägg som utredningen föreslår i andra och tredje styckena av denna paragraf har utredningen sökt åstadkomma en önskvärd precisering i detta hänseende.

Enligt utredningens mening bör röstmottagare på postanstalt osv. ha samma befogenhet som valförrättare att inskrida mot handlingar som är ägnade att störa valförrättningen där.

11 kap.

4 §

Den försäkran som väljaren enligt denna paragraf skall avge bör även gälla att han inte har röstat vid något tidigare tillfälle vid något annat val som förrättas samtidigt. Av motsvarande innebörd bör den försäkran vara som avges enligt 12 eller 13 kap.

5 §

I den allmänna motiveringen har utredningen redogjort för de skäl som ligger bakom bestämmelsen i denna paragraf och den motsvarande bestämmelsen i 12 kap. 11 §. Det särskilda röstkortet behöver – utöver försäkran – i princip endast innehålla väljarens namn och personnummer. Det bör ankomma på centrala valmyndigheten att fastställa utformningen av detta slag av röstkort.

7 §

När röstningen slutar skall valboxen transporteras till den bestämda regionala räkningssentralen. Hur denna transport i detalj skall ordnas kan av naturliga skäl inte anges generellt. De lokala förhållandena spelar här en avgörande roll. I god tid före valet

bör centrala valmyndigheten efter samråd med länsstyrelserna och vederbörande valnämnder utarbeta en transportplan som gör det möjligt att på snabbast möjliga sätt få in boxarna till räkningscentralerna.

Det förhållandet att kontrollen av om en väljare avgett mer än en valsedel vid valet enligt utredningens förslag bör ske i samarbete mellan centrala valmyndigheten och länsstyrelsen (17 kap.) förutsätter, som kontrollförfarandet avses utformat, att länsstyrelsen har tillgång till de vid valförrättningarna i valkretsen använda röstlängderna. Dessa bör därför tillställas länsstyrelsen så snart som möjligt efter förrättningarnas slut. De närmare föreskrifterna om hur detta skall ske bör det ankomma på centrala valmyndigheten att meddela. Samtidigt bör myndigheten föreskriva hur det skall förfaras med protokoll och kassetter när röstningen slutat.

8 §

Enligt gällande Vall (61 § sista stycket) har väljare som p. g. a. »kroppsligt fel är oförmögen att i föreskriven ordning» avge sin röst rätt att anlita biträde som han själv utser. Även om det främst är rörelsehindrade eller på annat sätt handikappade som har behov av hjälp för att genomföra röstningen, visar erfarenheten att även andra väljare – både äldre och yngre – många gånger vänder sig till valförrättarna för att få råd och hjälp i olika hänseenden. Man kan räkna med att det nya förfarandet kommer att öka väljarnas behov av råd och hjälp åtminstone under en övergångstid. Det är av flera skäl inte lämpligt att valförrättarnas tid upptas av sådana frågor. Uppgiften att hjälpa väljarna till rätta bör enligt utredningens mening i stället anförtros en eller flera särskilt förordnade valfunktionärer (valbiträden), som under tystnadsplikt tillhandagår väljarna. Förebilden till detta förslag har utredningen närmast hämtat från Finland där man enligt vad utredningen inhämtat har mycket goda erfarenheter av systemet med valbiträde.

Den omständigheten att utredningen nu föreslår att ett »officiellt» valbiträde skall

finnas i vallokalen betyder emellertid inte att utredningen menar att den väljare som anser sig vara i behov av hjälp måste vända sig till detta biträde. Liksom hittills bör väljaren få anlita eget biträde för vilket han har förtroende.

12 kap.

2 §.

Förtidsröstning skall i princip kunna ske på varje postanstalt. Utredningen anser emellertid att möjlighet bör finnas att – på sådana orter där det finns flera postanstalter – förlägga förtidsröstningen på den orten till någon eller några av postanstalterna. Förslaget överensstämmer med det utredningen lade fram i sitt förra betänkande vilket godtogs av remissinstanserna. Utredningen utgår emellertid från att möjligheten begagnas restriktivt och under beaktande av att väljarnas möjligheter att delta i val inte eftersätts.

3 §

Som regel skall förtidsröstning på postanstalt kunna ske under den tid som postanstalten är öppen för allmänheten. Endast några få postanstalter är f. n. öppna på söndagar. Någon anledning att medge förtidsröstning på dessa under söndagar finns enligt utredningens mening inte och utredningen föreslår därför att förtidsröstning endast skall få ske på vardagar. Där den beräknade förtidsröstningsfrekvensen gör detta motiverat bör röstmottagningen kunna få begränsas till någon eller några timmar under postanstaltens öppethållande. Den minimiregeln bör dock uppställas att förtidsröstning alltid skall kunna ske under minst en timme varje dag. Centrala valmyndigheten bör besluta i sådana frågor efter förslag av postverket.

Flera skäl talar för att postanstalter för röstmottagning inrättas på så många vårdinrättningar och vårdanstalter som möjligt. Den föreslagna lydelsen av tredje stycket öppnar möjlighet att inrätta sådana postanstalter på betydligt fler ställen än f. n.

Från postverket har utredningen inhämtat att verket kan åta sig att anordna röstmottagning på flertalet av de uppräknade inrättningarna och anstalterna under förutsättning att röstmottagningen får ske under någon eller några dagar under den gällande förtidsröstningsperioden och att förtidsröstningens tyngdpunkt förläggs till söndagen före valet. Utredningen har för sin del inte funnit att några avgörande invändningar kan riktas mot att förtidsröstningen på de nämnda inrättningarna och anstalterna anordnas enligt postverkets förslag. De nackdelar som kan vara förenade med att förtidsröstningen där som regel får ske på söndagen före valet uppvägs väl av de fördelar som det innebär att dessa väljare får tillgång till en röstningsform som från säkerhetssynpunkt måste anses valsedelsförsändelseinstitutet avgjort överlägsen. Det kan tilläggas att utredningens förslag i betänkandet SOU 1967: 27 hade i princip samma innebörd. Någon kritik däremot förekom inte under remissbehandlingen.

När det gäller dessa särskilt inrättade postanstalter menar utredningen att postverket ensamt bör få bestämma när röstmottagning skall få ske där. Med en sådan regel får man ett smidigt och flexibelt system som lätt kan anpassas till växlande lokala förhållanden beträffande personal och lokaler.

6 §

Skulle valsedeln vara kraftigt deformerad – t. ex. en bit vara bortriven – när den överlämnas till valförrättaren (eller röstmottagaren) bör den givetvis inte mottagas. Detta följer redan av bestämmelsen i 6 kap. 1 § som föreskriver att valsedlarna skall vara lika.

11 §

Väljaren skall enligt förslaget inte lämna några uppgifter om sin person på det kuvert som han lämnar till röstmottagaren. Utredningen menar att förfarandet från väljarens synpunkt inte bör tyngas av formaliteter, vilkas syfte kan tillgodoses utan att väljaren behöver vara verksam. Mellan väljaren och det kuvert han avger måste emel-

lertid finnas den bindningen att valsedeln inte får uppsamlas i valboxen förrän både valsedeln och röstkortet försetts med överensstämmande markeringar (13 §). Denna bindning kan emellertid åstadkommas på det enkla sättet röstmottagaren fäster samman kuvertet och röstkortet med ett gem eller liknande. I detta hopfästade skick går kuvertet och röstkortet in till centrala valmyndigheten. När vederbörande funktionär där skall överföra valsedeln till valboxen, har han alltså samtidigt tillgång till valsedel och röstkort och kan förse dem båda med överensstämmande markeringar.

12 §

Även röstmottagare utom riket måste självfallet kunna kontrollera att väljaren använt en valsedel som gäller valet i den valkrets där han är uppförd i röstlängden. För detta ändamål kommer det som antytts i den allmänna motiveringen kuvert som skall användas vid utlandsröstningen – liksom f. ö. även vid valsedelsförsändelse – att förse med hål på kortsidan och inom den del av kuvertet som senare skall rivs av. Detta hål placeras så att valkretsbeteckningen på valsedeln kan ses genom detta när kuvertet är tillslutet.

13 §

Som framhållits i den allmänna motivering- en är valboxen så konstruerad att om kassetten skulle innehålla mer än en valsedel så blockeras mottagningsdelen. Röstningen kan då inte genomföras. Innehåller ett kuvert som avlämnats till röstmottagare utom riket mer än valsedel blir valfunktionären inte uppmärksam på detta förhållande förrän kuvertet öppnats och proceduren fortskridit så långt att kassetten placerats i boxens mottagningsdel. Utredningen har menat att det skulle vara önskvärt om det i ett tidigare skede kunde konstateras om ett kuvert innehåller mer än en valsedel. I annat fall måste särskilda åtgärder vidtas för att skydda valhemligheten. Teknisk expertis som utredningen konsulterat har framhållit att ett enkelt och billigt instrument (en s. k. tolk) som gör det möjligt att

innan kuvertet öppnas kontrollera att detta endast innehåller en valedel lätt kan konstrueras. Utredningen har tagit fasta på detta och förordar att detta kontrollmoment utförs innan kuvertet öppnas.

15 §

För att bereda i första hand de ombordanställda tillfälle att delta i val, har utredningen utgått från att förtidsröstning, liksom hittills, skall anordnas på svenska fartyg. I sak överensstämmer utredningens förslag med gällande bestämmelser på detta område. Den ändringen föreslås dock att centrala valmyndigheten skall bestämma på vilka fartyg som förtidsröstning skall anordnas.

För att förtidsröstning skall få ske på fartyg menar utredningen att det bör krävas att fartyget inte trafikerar enbart svenska hamnar under den tid då röstning är möjlig inom landet. Det bör fordras att fartyget under denna tid åtminstone någon gång kommer att lämna svenskt territorialvatten för inte alltför kort tid. Däremot bör det inte enligt utredningens mening fordras att fartyget skall eller kan antas komma att befinna sig utom riket under hela röstningsperioden.

13 kap.

2 §

F.n. behöver inte den som avlämnar valedelsförsändelse för annan vid valförrättning på valdagen förete väljarens röstkort. Det föreslagna valförfarandet kräver ändring i detta hänseende. I det föregående har nämnts att den som röstar under sådana förhållanden att dubbelröstning inte kan uteslutas – dvs. med företeende av dupletteröstkort eller utan något röstkort alls – skall lämna försäkran på heder och samvete att han inte tidigare utövat sin rösträtt. Denna försäkran skall lämnas på dupletteröstkortet eller på det särskilda röstkort som skall upprättas, om väljaren inställer sig utan röstkort vid valförrättningen. Självfallet kan inte ingivaren av valedelsförsändelsen lämna denna försäkran på väljarens vägnar. Problemet kan endast lösas

genom att den som inger försändelse från annan alltid skall förete dennes röstkort. Något hinder mot att uppställa ett sådant krav föreligger enligt utredningens mening inte. Kravet innebär inte uppställandet av något rösträttsvillkor utan betyder endast att rätten att på ett visst sätt få utöva rösträtten blir beroende på om röstkortet kan företes. Grundlagen förbjuder inte att den rösträttsutövning som inte sker vid personlig inställelse vid valförrättning görs villkorad (jfr röstning inför röstmottagare).

Fjärde avdelningen

14 kap.

Utredningens förslag till ett nytt valförfarande bygger på principen om en centraliserad sammanräkning av de vid val avgivna rösterna. För detta ändamål skall inrättas dels regionala räkningscentraler där de röster som avgetts vid valförrättningarna i valdistrikten skall räknas, dels en för hela riket gemensam räkningscentral för räkning av förtidsrösterna. I bil. 1 redovisar utredningen ett förslag till var de regionala räkningscentralerna kan inrättas och omfattningen av centralernas uppsamlingsområden.

Utredningen menar att det av flera skäl är lämpligt att centrala valmyndigheten bestämmer var de regionala räkningscentralerna skall inrättas. Inte minst den omständigheten att anskaffandet av den maskinella utrustningen fordrar en riksomfattande överblick över disponibel maskinpark talar härför. Att centrala valmyndigheten måste samarbeta intimt med myndigheterna på det lokala planet i dessa frågor är å andra sidan självklart. Räkningscentralerna måste ju förläggas så att de som regel kan nås från varje vallokal inom dess uppsamlingsområde inom en viss kortare tid (ca två timmar). Detta kräver ingående kännedom om lämpliga transportvägar och om tillgängliga transportmedel. En sådan kännedom besitter länsstyrelserna och framför allt valnämnderna.

Utredningen förutsätter att den nödvän-

diga personalen skall så långt möjligt rekryteras lokalt. Cheferna bör i första hand kunna utses bland länsstyrelsernas personal. Ytterst bör centrala valmyndigheten bära ansvaret för personalrekryteringen. Även i denna fråga blir det givetvis nödvändigt med samråd med i första hand länsstyrelserna.

15 kap.

I detta kapitel ges regler om hur rösträkningen i räkningssentralerna – både de regionala och den för hela riket gemensamma – skall gå till. I bil. 2 redovisas hur räkningen steg för steg tekniskt kan genomföras.

1 §

I de *regionala* centralerna skall räkningen börja så snart valboxarna börjar komma in från valdistrikten. De första boxarna kan beräknas anlända mycket snart efter röstningens slut där.

När det gäller förtidsrösterna kan man – som framgår av vad tidigare anförts – räkna med att flertalet av de boxar som använts ute på postanstalterna är framme i den *gemensamma* räkningssentralen under lördagens lopp. Räkningen av dessa röster bör få börja redan samma dag. Något resultat från denna sammanräkning – vare sig del- eller slutresultat – bör dock inte offentliggöras före klockan 21 valdagen eller den tidpunkt när röstningen i valdistrikten slutar.

2 §

Vid räkningen skall valsedlarna först fördelas på partier och därefter ordnas i grupper inom varje parti så att valsedlar som är helt likalydande bildar en grupp. I den gemensamma räkningssentralen tillkommer en fördelning av valsedlarna på valkretsar. Vid maskingenomgången sorteras valsedlarna med ledning av de hålmarkeringar som finns på de tryckta valsedlarna. Valsedlar som saknar sådana hålmarkeringar sorteras därvid för sig. Dessa valsedlar måste sedan gås igenom manuellt för fördelning på parti

och inom varje parti på grupper efter deras innehåll.

I det protokoll som skall föras över för rättningen antecknas *dels* hur många röster som tillfallit varje parti *dels* också antalet valsedlar inom varje grupp av valsedlar med samma partibeteckning. På grundval av protokollen från de olika räkningssentralerna fastställer sedan centrala valmyndigheten det slutliga valresultatet för hela riket.

4 §

När ett parti anmäler kandidater skall anmälan vara åtföljd av bl. a. intyg som utvisar att varje kandidat är valbar till riksdagen. Det torde på goda grunder kunna antas att partierna inte heller i övrigt för fram inte valbara kandidater. Härtill kommer att valbarhetsvillkoret förlorat i betydelse när något bostadsband inte längre gäller. Dessa omständigheter gör det praktiskt sett uteslutet att en tryckt valsedel skall innehålla namn på en inte valbar person.

Att en ifyllningsvalsedel kommer att sakna valbart namn är emellertid om inte sannolikt så dock inte uteslutet.

F. ö. torde det utan större svårighet kunna kontrolleras hos lokala skattemyndigheten om en på en valsedel upptagen person är valbar om en sådan kontroll skulle befinnas nödvändig.

5 §

Skulle uppgifterna i klartext på en tryckt valsedel och hålmarkeringarna inte överensstämma bör självfallet de uppgifter som varit avgörande för väljaren – dvs. uppgifterna i klartext – gälla.

6 §

Det sätt på vilket de tryckta valsedlarna kommer att framställas och tillhandahållas partierna garanterar att en sådan sedel aldrig kommer att sakna parti- eller valkrets-beteckning. Däremot kan det – som erfarenheten också visar – inträffa att en väljare som själv framställer sin valsedel glömmor bort att ange partibeteckningen. Det är hel-

ler inte uteslutet att röstmotagare förbiser att en sådan valse del saknar valkrets beteckning. I dessa båda hänseenden bristfälliga ifyllningsvalsedlar måste självfallet kasseras.

16 kap.

Detta kapitel innehåller bestämmelser om förfarandet hos centrala valmyndigheten vid fördelningen av mandaten och utseendet av riksdagsmän. Bestämmelserna har kunnat förenklas bl. a. som en följd av den nya sammanräkningstekniken. I detta sammanhang torde 6 § första stycket behöva kommenteras närmare.

I 21 § RO föreskrivs att om riksdagsman vill avsäga sig sitt uppdrag så kan han göra detta antingen vid valtillfället eller senare hos länsstyrelsen, om riksdagssession då inte pågår. Enligt 29 § RO får riksdagsman inte avsäga sig sitt uppdrag under pågående session med mindre han kan visa sådant hinder som riksdagen godkänner. Uppkommer ledighet under tid då riksdagen är samlad skall talmannen anmäla detta till Kungl. Maj:t. Detsamma gäller om ledighet skall fyllas före nästa riksdag. Kungl. Maj:t uppdrar åt vederbörande länsstyrelse att tillse att riksdagsmän utses i den eller de avgångnas ställe. Uppkommer ledighet under tid då riksdagen inte är samlad, skall länsstyrelsen se till att efterträdare utses. I 87-88 §§ ValL ges de närmare reglerna för hur efterträdarvalet skall genomföras. Länsstyrelsen verkställer ny sammanräkning inom det parti som den avgångne representerade och tillställer centrala valmyndigheten ett protokoll över sammanräkningen. Centrala valmyndigheten utser på grundval av detta protokoll den avgångnes efterträdare.

I det nya förfarandet kommer länsstyrelserna inte att ta någon befattning alls med själva sammanräkningen. Det logiska hade då varit att ta bort länsstyrelsens medverkan även vid utseendet av efterträdare. Detta låter sig emellertid inte göras utan grundlagsändring. Den ordningen måste alltså t. v. behållas att länsstyrelsen skall underrättas om och föranstalta att det utses

efterträdare till avgången riksdagsman. Praktiskt bör detta ordnas så att när länsstyrelsen får kännedom om att efterträdare skall utses så underrättar länsstyrelsen utan vidare åtgärd i sin tur centrala valmyndigheten som med ledning av protokollet från räkningscentralerna utser efterträdaren.

Utredningen vill emellertid i detta sammanhang för sin del förorda att sådana ändringar görs i RO att centrala valmyndigheten direkt och utan medverkan av länsstyrelsen får utse efterträdare till avgången riksdagsman.

17 kap.

1 §

I den allmänna motiveringen har utredningen i stora drag redogjort för hur röst-rätts- och dubbelröstningskontrollen bör anordnas i det nya förfarandet. Utredningen har inte ansett det lämpligt att i lagen i detalj beskriva hur kontrollen skall genomföras. Enligt utredningens mening är det tillräckligt att det i lagen utsägs att en kontroll i de nämnda hänseendena skall ske. Att ge de närmare tekniska reglerna härför bör vara centrala valmyndighetens sak. De tekniska förutsättningarna för att genomföra kontrollen kan snabbt komma att ändras. Det är därför angeläget att centrala valmyndigheten utan större omgång kan anpassa kontrollrutinerna till de vid varje tillfälle rådande förhållandena.

18 kap.

Detta kapitel innehåller regler om besvär. Bestämmelserna härom är i sak identiska med dem som i dag återfinns i 92 § ValL.

7.2 Kommunalvalen

7.2.1 Ändringarna i KVL

På den kommunala sidan har utredningen på skäl som tidigare redovisats begränsat sina förslag till ändringar av förfarandet vid kommunalvalen till att gälla de av dessa val som förrättas samtidigt med valen

till riksdagen i det uttalande syftet att åstadkomma ett för väljaren enhetligt röstningsförfarande vid de samtidiga valen. Lagtekniskt har detta lösts så att utredningen lägger fram förslag till en särskild lag med vissa bestämmelser för valen till landsting och kommunfullmäktige. Dessa bestämmelser ersätter för dessa vals del KVL:s reglering i angivna delar. Vid övriga kommunala val – dvs. municipal- och kyrkofullmäktigvalen – kommer det nuvarande förfarandet enligt KVL att gälla oförändrat.

Tekniken är inte ny. Den har använts tidigare i situationer när man i avvaktan på en definitiv lösning velat provisoriskt reglera ett visst valrättsligt område (se t. ex. lag med vissa bestämmelser för kommunalval för perioden 1955–1958 m. m.). Avsikten är att även den reglering som utredningen nu föreslår skall tillämpas temporärt i avbidan på en fullständig reform av det kommunala förfarandet.

Den särskilda lagen berör inte KVL:s sammanräkningsregler i egentlig mening. Bestämmelserna i KVL om hur mandaten i de kommunala församlingarna skall fördelas och de personer utses som skall besätta dessa kommer alltså att gälla för *alla* kommunala val.

Vid sidan av sammanräkningsreglerna innehåller emellertid KVL i 2, 3 och 5 kap. bestämmelser som är och kommer att förbli gemensamma för alla kommunala val. Bestämmelserna gäller valdistriktsindelning, valförrättare, röstlängd, röstkort och valens kungörande. I dessa hänseenden råder nu överensstämmelse mellan VaL och KVL. Utredningens förslag till ny lag om val till riksdagen innebär vissa justeringar även i dessa delar. Motsvarande ändringar bör därför också göras i KVL.

Dessa ändringar är inte av det slaget att de torde behöva kommenteras närmare.

7.2.2 Lag med vissa bestämmelser om val av landstingsmän och kommunfullmäktige.

Genom denna lag samordnas förfarandet vid riksdagsvalet och de val som äger rum samtidigt med detta i de delar som rör

röstavgivningen och vad därmed sammanhänger. Lagtekniskt betyder detta att utredningen i den särskilda lagen i stor utsträckning kunnat hänvisa till bestämmelserna i den föreslagna lagen om val till riksdagen.

I fråga om motiveringarna till de föreslagna bestämmelserna i denna lag kan utredningen i huvudsak nöja sig med att hänvisa till det tidigare anförda. Endast några av paragraferna i lagen torde i detta sammanhang behöva kommenteras närmare.

2 §

Vid kommunalvalen gäller andra regler än vid riksdagsvalet om hur många namn valsedel får innehålla. Härtill kommer att valsedel för landstingsval får innehålla särskilda suppleantnamn (Kommunalrättskommittén har f. ö. i sitt nyligen framlagda betänkande XII »Fullmäktige och suppleanter i kommunerna» – stencil K 1969: 5 – föreslagit införandet av en suppleantinstitution även i de direktvalda kommunala församlingarna). Dessa förhållanden har medfört att bestämmelserna i den föreslagna riksdagsvallagen om valedels utformning i detta hänseende icke kunna överföras till denna lag.

3 §

De valedlar som avgetts vid landstings- och fullmäktigvalen skall i princip liksom hittills räknas manuellt. I den allmänna motiveringen har utredningen framhållit att det bör övervägas om inte dessa valedlar bör förses med hålmärkning för län för att möjliggöra maskinell sortering av förtidsrösterna. Det är vidare inte uteslutet att maskinell teknik kan användas även i andra sammanhang vid de kommunala valen. Enligt utredningens mening bör lagen ge centrala valmyndigheten möjlighet att på sätt den finner lämpligt anpassa systemet till den tekniska utvecklingen. Bestämmelsen i tredje stycket av denna paragraf öppnar möjlighet härtill.

Av hänvisningen till första stycket första punkten lagen om val till riksdagen följer att kassett- och valboxmetoden skall användas vid valen till landsting och kommunfullmäktige. Detta är huvudregeln. Utredningen har emellertid ansett att det i de fall då val förrättas i någon eller några enskilda kommuner – t.ex. omval efter det val undanröjts – skulle vara en fördel om förtidsröstningen kunde ske i administrativt enklare former än vad ett användande av kassett- och valboxmetoden på alla rikets postanstalter, av vilka flertalet inte kommer att få ta emot en enda röst, skulle innebära. Det ligger nära till hands att tänka sig att i så fall använda det för förtidsröstning utom riket föreskrivna förfaringssättet. Enligt utredningens mening bör lagen ge möjlighet härtill. Det bör alltså läggas i centrala valmyndighetens hand att avgöra på vilket sätt förtidsröstningen vid dessa val skall genomföras.

Bilaga 1 Försöksindelning av riket i sammanräkningsområden

1.1 Inledning

Vid ett maskinellt sammanräkningsförfarande där hålkort utnyttjas som valsedlar kommer den maskinella bearbetningen att ske i regionala centraler. Varje central kommer att betjäna ett antal valdistrikt belägna omkring centralen (sammanräkningsområden).

Vid indelningen i sammanräkningsområden måste hänsyn tas till

- antal tillgängliga maskiner för maskinell sammanräkning, deras kapacitet och - i viss utsträckning - även belägenhet.
- önskemål om hur snabbt valresultatet skall föreligga.

I den försöksindelning som redovisas i det följande har utgångspunkten varit att centralerna skall kunna lämna besked om rösternas fördelning på partier så snabbt som möjligt efter röstningens slut till den centrala valmyndigheten. Indelningen bygger på en enkät rörande innehav av hålkortssorterare som utredningen företog under april d.å. Enkäten avsåg att utröna möjligheterna att redan vid 1970 års riksdagsval få utnyttja - ev. i samband med en förflyttning av maskinerna - de hålkortssorterare som finns ute på marknaden. Indelningen är i hög grad beroende av maskintillgången. Detta betyder att indelningen kan behövas justeras vid varje valtillfälle.

1.2 Principer vid indelningen

Följande principer har varit vägledande

- Indelningen får inte göras så att valkrets-

gräns överskrides.

- Valdistrikt inom samma kommun (storkommun) skall räknas i samma regionala central.
- Befordringstiden från valdistrikt till centralen får inte vara längre än att valsedlarna som regel skall vara färdigbearbetade 4 timmar efter röstningens slut.
- Den regionala centralen bör vara placerad i områdets mest tätbefolkade del.

1.3 Beräkning av bearbetningskapacitet

1.3.1 Maskinkapacitet

Vid bearbetning i hålkortsmaskiner förekommer sorterare med *nominella* hastigheter på ungefär 40 000 (alt. A), 60 000 (alt. B) och 120 000 (alt. C) kort/timmen. Den *verkliga* sorteringshastigheten är beroende av bl. a. manuella operationer i samband med sortering, antal hålkort vid varje körningsomgång och antal sorteringskolumner. Det är vanligt att som sorteringshastighet betrakta halva den nominella sorteringshastigheten. Vid partisammanräkning torde dock den verkliga hastigheten ligga något högre.

1.3.2 Tidskapacitet

Röstande som befinner sig i vallokalen eller i utrymme därintill när röstningen skall sluta skall ha rätt att utöva sin rösträtt. Vidare skall valboxar läsas, transporteras till den regionala centralen och där mottagas. Valsedlarna skall förberedas för maskinell

bearbetning. Det torde inte vara möjligt att starta den maskinella bearbetningen förrän tidigast en halv timme efter röstningens slut. Eftersom en av principerna vid indelningen har varit att centralen bör vara placerad i områdets mest befolkningstäta område, är det rimligt att antaga att hålkortsorteraren (-sorterarna) därefter inte kör med tomgång förrän vid bearbetningens senare del.

Sorteringsmaskinerna kan inte behandla skadade hålkort utan dessa måste räknas manuellt. Vidare måste ifyllningsvalsedlarna bearbetas manuellt. De manuella momenten försiggår parallellt med de maskinella. Någon tidsförskjutning torde dock uppstå.

1.3.3 Erforderliga bearbetningar

Under valnatten skall partifördelningen vara klar.

Vid partifördelningen sker följande maskinella moment.

– sortering på partier

– antalsräkning av valsedlar för varje parti
Varje valsedel måste alltså köras två gånger i hålkortsorteraren för att fördelningen av valsedlar på partier skall erhållas.

1.3.4 Kapacitetsberäkning

Antal maskingenomgångar: 2

Skattad verklig sorteringshastighet:

alt. A: 62,5 % 25 000 kort/timme

alt. B: 62,5 % 40 000 kort/timme

alt. C: 50 % 60 000 kort/timme

Antal bearbetade valsedlar:

Alternativ A: 12 500 valsedlar/timme

Alternativ B: 20 000 valsedlar/timme

Alternativ C: 30 000 valsedlar/timme

Vid valet till riksdagens andra kammare år 1968 var antalet röstande vid vallokal inte i något fall högre än 90 % av antalet röstberättigade personer. Vid kapacitetsberäkningen bör därför antalet röstberättigade reduceras med 10 %.

Förslag till indelning i sammanräkningsområden m. m.

Område nr	Central ort	Antal röstberättigade i tusen ¹	Ingående storkommuner ²	Beräknat antal sorteringsmaskiner ³
01	Stockholm	566 (510)	Stockholms stad	10
02	Norrtälje	79 (71)	Hallstavik Märsta Norrtälje Rimbo Roslags-Näsby Vallentuna Åkersberga Östhammar	2
03	Solna	165 (149)	Danderyd Jakobsberg Lidingö Sollentuna Solna/Sundbyberg Träkvista/Tappström Upplands-Väsby Vaxholm	3

¹ Siffrorna inom parentes anger antalet röstande vid ett 90 %-igt valdeltagande.

² Om någon storkommun ingår i flera valkretsar (län) delas den upp på dessa.

³ Vid beräkningen av antal erforderliga sorteringsmaskiner har endast ingått sådana med en nominell hastighet av 60 000 kort/timme. Såväl hålkortssorterare med andra hastigheter som datorer kan dock utnyttjas för sammanräkning.

Område nr	Centralort	Antal röstberättigade i tusen ¹	Ingående stor-kommuner ²	Beräknat antal sorterings-maskiner ³
04	Södertälje	156 (140)	Bollmora Gustavsberg Handen Huddinge Nacka Nynäshamn Södertälje Tumba	3
05	Uppsala	132 (119)	Hela Uppsala län	3
06	Eskilstuna	103 (93)	Eskilstuna Strängnäs Katrineholm Vingåker	2
07	Oxelösund	51 (46)	Flen Nyköping Oxelösund	1
08	Norrköping	110 (99)	Finspång Norrköping Söderköping Valdemarsvik	2
09	Linköping	111 (100)	Boxholm Kisa Mjölby Österbymo	2
10	Motala	37 (33)	Motala Ödeshög	1
11	Huskvarna	101 (91)	Aneby Jönköping Tranås	2
12	Nässjö	64 (58)	Eksjö Nässjö Sävsjö	1
13	Värnamo	51 (46)	Vetlanda Gislaved Gnosjö Hyltebruk Vaggeryd/Skillingaryd Värnamo	1
14	Växjö	111 (100)	Hela Kronobergs län	2
15	Västervik	76 (68)	Hultsfred/Virserum Oskarshamn Vimmerby Västervik	1
16	Kalmar	93 (84)	Borgholm Högsby Kalmar Mönsterås Mörbylånga Nybro Torsås	2
17	Visby	35 (32)	Hela Gotlands län	1
18	Ronneby	105 (95)	Hela Blekinge län	2
19	Kristianstad	18 (73)	Bromölla Kristianstad Simrishamn Tomelilla	2
20	Hässleholm	111 (100)	Broby Båstad Hässleholm Klippan Osby Perstorp	2

Område nr	Centralort	Antal röstberättigade i tusen ¹	Ingående stor-kommuner ²	Beräknat antal sorteringsmaskiner ³
21	Malmö	178 (160)	Åstorp	
22	Hälsingborg	116 (104)	Ängelholm	
			Örkelljunga	3
			Malmö stad	3
			Hälsingborg stad	
			Landskrona stad	
			Lund stad	
23	Malmö	185 (167)	Hela Malmöhuslän utom 4-stadskretsen	4
24	Halmstad	129	Falkenberg	2
			Halmstad	
			Laholm	
25	Varberg	40 (36)	Kungsbacka	1
			Varberg	
26	Göteborg	310 (279)	Göteborgs stad	6
27	Kungälv	84 (76)	Göteborg utom staden	2
			Kungälv	
			Mölnådal	
			Mölnlycke	
			Partille	
			Stenungssund	
			Tjörn	
			Öckerö	
28	Uddevalla	51 (46)	Gravarne	1
			Lysekil	
			Munked	
			Orust	
			Strömstad	
			Tanumshede	
			Uddevalla	
29	Trollhättan	105 (95)	Bengtfors	2
			Färgelanda	
			Lilla Edet	
			Mellerud	
			Surte	
			Trollhättan	
			Vänersborg	
			Åmål	
30	Alingsås	40 (36)	Alingsås	1
			Herrljunga	
			Lerum	
			Värgårda	
31	Borås	122 (110)	Hela Älvsborgs läns södra del	3
32	Skara	177 (159)	Hela Skaraborgs län	3
33	Karlstad	104 (94)	Forshaga	2
			Grums	
			Karlstad	
			Kil	
			Kristinehamn	
			Munkfors	
			Skoghäll	
			Storfors	
34	Arvika	49 (44)	Arvika	1
			Säffle	
			Åmotfors	
35	Hagfors	51 (46)	Årjäng	1
			Filipstad	
			Hagfors	
			Kyrkheden	
			Sunne	
			Sysslebäck	
			Torsby	

Område nr	Centralort	Antal röstberättigade i tusen ¹	Ingående stor-kommuner ³	Beräknat antal sorterings-maskiner ³
36	Örebro	192 (173)	Hela Örebro län	4
37	Västerås	162 (146)	Hela Västmanlands län	3
38	Ludvika	136 (122)	Avesta Borlänge Falun Hedemora Leksand Ludvika Mockfjärd Rättvik Smedjebacken Säter Vansbro	3
39	Mora	58 (52)	Malung Mora Orsa	1
40	Gävle	103 (93)	Älvdalen Gävle Hofors Ockelbo	2
41	Hudiksvall	56 (50)	Sandviken Bergsjö Hudiksvall	1
42	Ljusdal	47 (42)	Söderhamn Bollnäs Edsbyn	1
43	Sundsvall	104 (94)	Ljusdal Härnösand Matfors Sundsvall Timrå	2
44	Örnsköldsvik	64 (58)	Ånge Kramfors	2
45	Sollefteå	26 (23)	Örnsköldsvik Ramsele	1
46	Sveg	10 (9)	Sollefteå Sveg	1
47	Östersund	74 (67)	Bräcke Hammarstrand Järpen Krokom Lit utom Hammerdal Svenstavik Östersund	2
48	Strömsund	10 (9)	Strömsund	1
49	Umeå	70 (63)	Hammerdal Nordmaling Robertsfors Umeå Vindeln Vännäs	1
50	Skellefteå	50 (45)	Skellefteå	1
51	Lycksele	20 (18)	Lycksele Norsjö	1
52	Vilhelmina	10 (9)	Dorotea utom Åsele Vilhelmina	1
53	Storuman	10 (9)	Åsele Sorsele	1
54	Luleå	83 (75)	Storuman Boden Luleå Piteå Älvsbyn	2

Område nr	Centralort	Antal röstberättigade i tusen ¹	Ingående storkommuner ²	Beräknat antal sorteringsmaskiner ³
55	Haparanda	28 (25)	Haparanda Kalix Överkalix Övertorneå	1
56	Arvidsjaur	10 (9)	Arjeplog	1
57	Gällivare	30 (27)	Gällivare Jokkmokk Pajala	1
58	Kiruna	18 (16)	Kiruna	1

Bilaga 2 Maskinell sammanräkning i räkningcentral

2.1 Inledning

Vid röstning inom riket uppsamlas valseدلarna i särskilt konstruerade valboxar. Kuvert skall inte användas. Någon räkning av rösterna sker inte i valdistrikten.

2.1.1 Röster avgivna i valdistrikt

Omedelbart efter röstningens slut sänds valboxarna från de olika valdistrikten till den regionala räkningcentralen. Vid sammanräkningen där torde i första hand hålkortssorterare användas. Även datorer kan utnyttjas där sådana finns tillgängliga. Vid en sammanräkning med hålkortssorterare fördelas först valseدلarna på deltagande partier. Centrala valmyndigheten underrättas genast om utfallet av denna fördelning. Därefter fortsätter bearbetningen med fördelningen av valseدلarna på partifraktioner.

2.1.2 Röster avgivna på postanstalt inom riket

Poströstningen avslutas före valet (förtidsröstning), poströsterna sänds till en för hela riket gemensam räkningcentral belägen i Stockholm. Vid sammanräkning av poströsterna, vid vilken datorer torde utnyttjas, erhålls uppgift på antal valseدلar fördelade på valkrets, parti och partifraktion.

2.1.3 Allmänt

Då datorer utnyttjas vid sammanräkningen erhålls samtidigt uppgifter om partifördelning och fördelning på fraktioner.

Centrala valmyndigheten sammanställer under valnatten inkomna uppgifter angående partifördelningen till ett riksresultat.

När uppgifterna om rösternas fördelning på fraktioner kommit in fastställer centrala valmyndigheten vilka kandidater som valts.

I det följande ges ett förslag till förfarandet vid maskinell sammanräkning i räkningcentral. Dessutom lämnas detaljerade flödesplaner och utkast till formulär vid sammanräkning med hålkortssorterare.

2.2 Förutsättningar

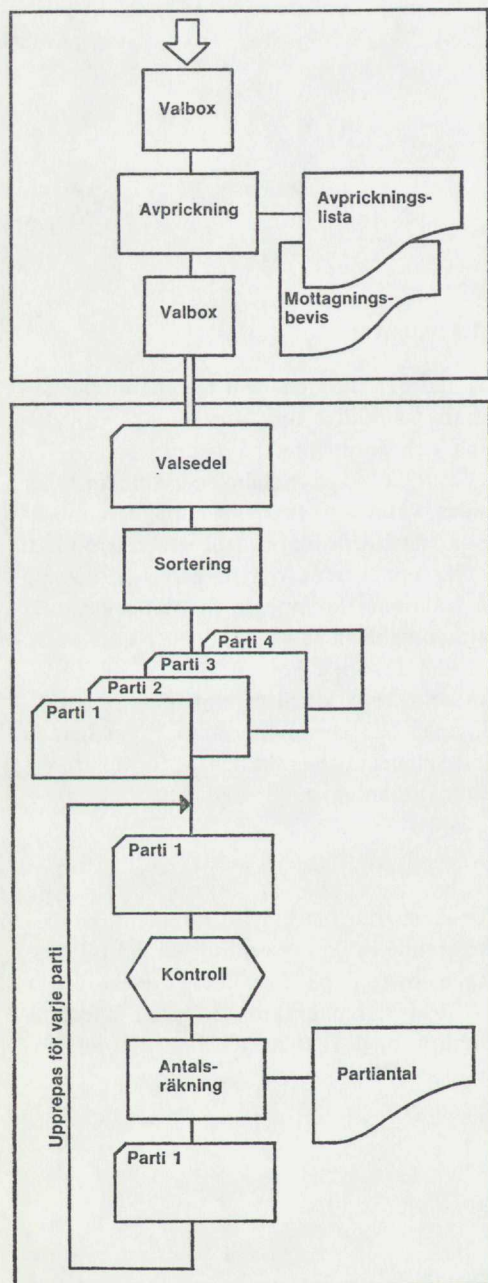
Förslaget till maskinellt sammanräkningsförfarande i räkningcentral vid val till riksdagen bygger på följande förutsättningar

– Vid sammanräkningen skall hålkortssorterare med räkneverk eller datorer användas.

- Uppgifter om partifördelning inom olika valdistrikt skall inte lämnas.
- Varje räkningscentral behandlar endast valsedlar från en valkrets.

2.3 Sammanräkning med hjälp av hålkorts-sorterare

Nedan visas huvuddragen av förfarandet vid maskinell sammanräkning i räkningscentral vid val till riksdagen då hålkortssorterare används för sammanräkning.

Avprickning (sker kontinuerligt)

Valboxar kommer in till centralen och prickas av. Mottagningsbevis utfärdas.

Därefter transporteras boxen till maskinrummet.

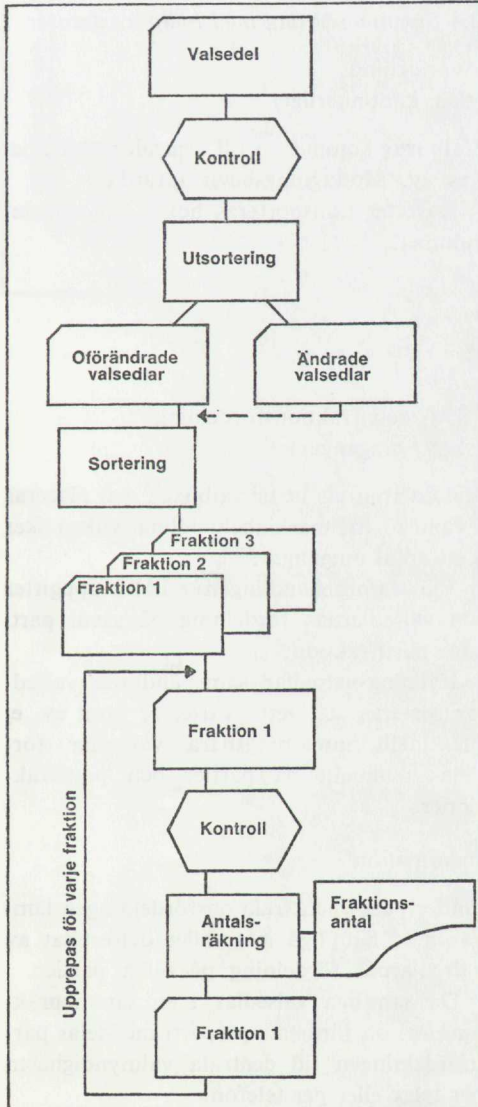
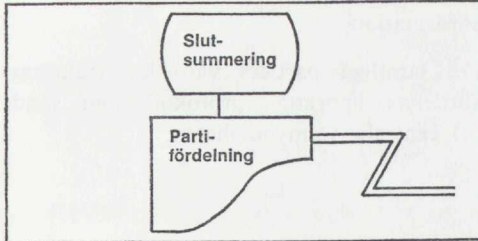
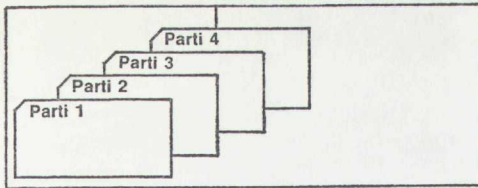
Partisammanräkning (sker i omgångar)

Valsedlarna tas ut ur valboxen och placeras i väntekö för maskinbehandling, vilken sker i ett antal omgångar.

Maskinbehandlingen startar med att valsedlarna sorteras på parti.

Varje parti i en körningsomgång behandlas för sig. Genom bläddring kontrolleras att samtliga valsedlar har samma tryckta partibeteckning. Därefter antalsräknas valsedlarna i sorteraren.

Ev. maskinellt ej inmatningsbara valsedlar samt ifyllningsvalsedlar partifördelas manuellt.

Information

Under partisammanräkningen lämnas med lämpliga intervaller delresultat av valsedlarnas fördelning på olika partier.

Då samtliga valsedlar inkommit och fördelats på parti sker slutsummering varefter resultaten meddelas centrala valmyndigheten per telex eller telefon.

Fraktionsfördelning (upprepas för varje parti)

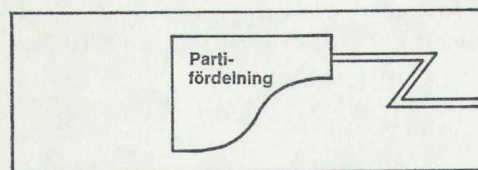
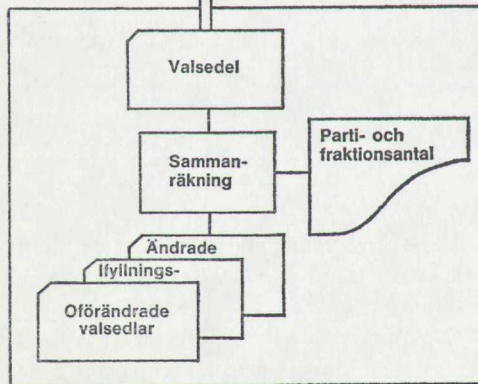
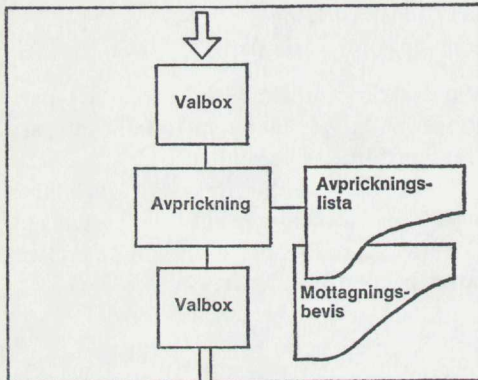
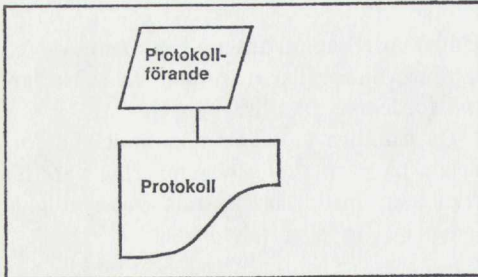
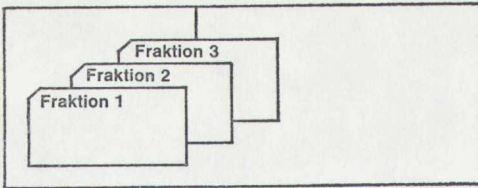
Vid fraktionsfördelning behandlas ett parti i taget. Alla valsedlar som tillfallit ett parti fraktionsfördelas samtidigt.

Den maskinella fraktionsfördelningen startar med att ändrade valsedlar sorteras ut. Därefter sorteras de oförändrade valsedlarna på partifraktioner.

Varje fraktion antalsräknas efter kontroll av att samtliga valsedlar tillhör samma fraktion.

Ev. maskinellt ej inmatningsbara valsedlar samt ifyllningsvalsedlar fraktionsfördelas manuellt.

Ändrade valsedlar fraktionsfördelas på samma sätt som de oförändrade valsedlarna men noteras särskilt.

Information

Då samtliga partiers valsedlar fraktionsfördelats upprättas protokoll som sänds till centrala valmyndigheten.

2.4 Sammanräkning med hjälp av datorer

Avprickning

(sker kontinuerligt)

Valboxar kommer in till centralen och priskas av. Mottagningsbevis utfärdas.

Därefter transporteras boxen till maskinrummet.

Parti- och fraktionsfördelning

(sker i omgångar)

Valsedlarna tas ut ur valboxen och placeras i väntekö för maskinbehandling, vilken sker i ett antal omgångar.

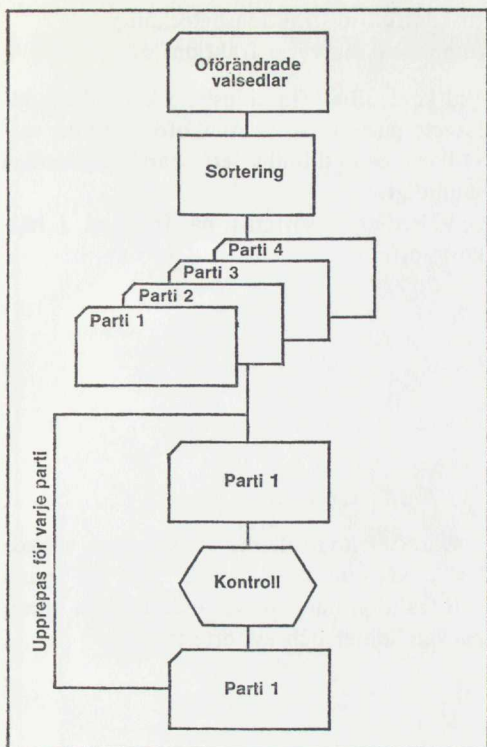
Vid datorbehandlingen erhålls uppgifter om valsedlarnas fördelning på såväl parti som partifraktion.

Ifyllningsvalsedlar samt ändrade valsedlar sorteras ut. Dessa valsedlar samt ev. ej maskinellt inmatningsbara valsedlar fördelas manuellt på partier och partifraktioner.

Information

Under parti- och fraktionsfördelningen lämnas med lämpliga intervaller delresultat av valsedlarnas fördelning på olika partier.

Då samtliga valsedlar i en sammanräkningsregion fördelats på parti meddelas partifördelningen till centrala valmyndigheten per telex eller per telefon.

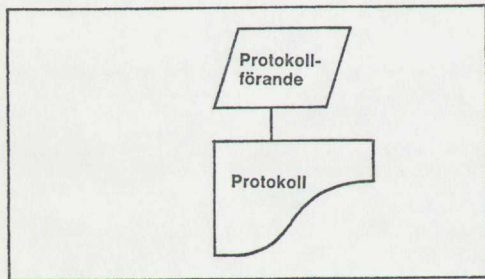
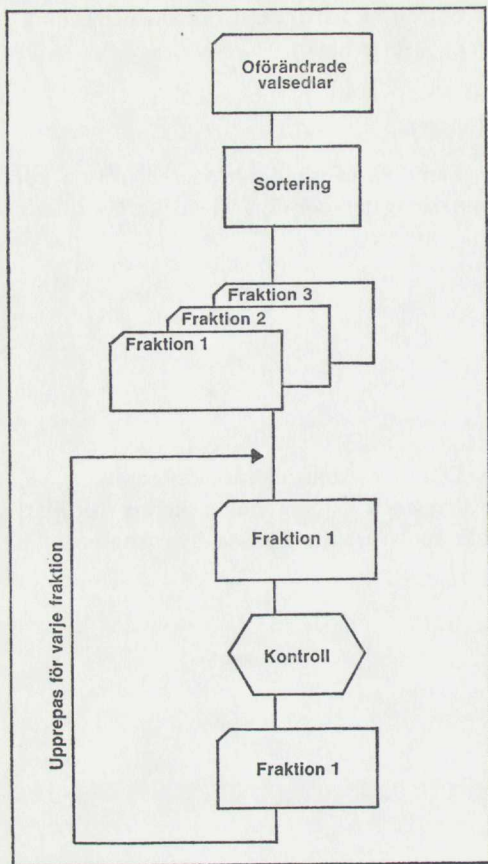

Kontroll av parti- och fraktionsbeteckning
(sker i efterhand)

a) Kontroll av partibeteckning.
(upprepas för varje parti)

Samtliga oförändrade valsedlar i en körningsomgång sorteras (i hålkortssorterare) på partier.

Därefter kontrolleras att samtliga valsedlar med samma hålmarkering för parti har motsvarande tryckta beteckning.

2.5 Personalbehov vid sammanräkning i räkningcentral

Sammanräkning med hjälp av hålkortssorterare enligt p. 2.3 har beräknats kräva en personalstyrka på 8 personer (inkl. personal för avprickning, kontroll och övriga ma-

b) kontroll av fraktionsbeteckning (upprepas för varje fraktion)

Vid kontroll av fraktionsbeteckning behandlas ett parti i taget. Alla oförändrade valsedlar som tillfallit ett parti behandlas samtidigt.

Valsedlarna sorteras på fraktion i hålkortssorterare.

Därefter kontrolleras att samtliga valsedlar med samma hålmarkering för parti och fraktion har motsvarande tryckta namn på kandidater och ev. efterträdare.

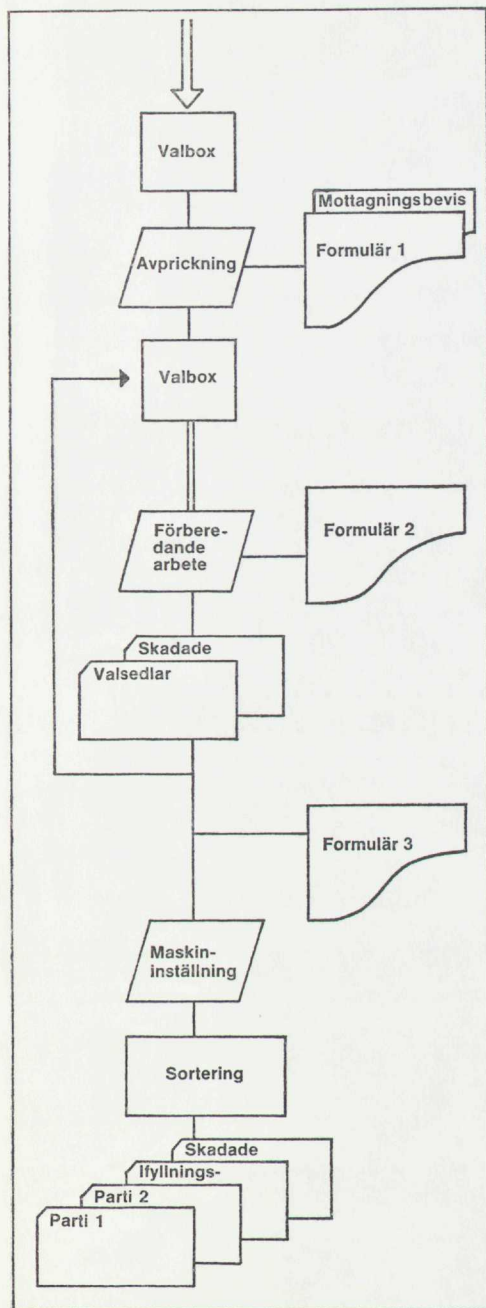
Information

Då samtliga valsedlar har fördelats på partier och partifraktioner samt kontrollerats, upprättas protokoll som sänds till centrala valmyndigheten.

nuella arbetsuppgifter). För varje hålkortssorterare utöver en krävs ytterligare 2 personer.

Vid utnyttjandet av dator beräknas personalbehovet öka med 2 personer för varje hålkortssorterare som erfordras för kontrolländamål.

2.6 Detaljerad flödesplan för sammanräkning enligt avsnitt 2.3

Valboxavprickning

Från valdistrikten inkommer valboxar kontinuerligt.

Varje valbox kontrolleras betr. obrutet sigill och valedelsantal. I formulär 1 signeras detta för varje valboxnummer. Mottagningsbevis utfärdas till den person som överlämnat valboxen.

Förberedande arbete

Valboxen transporteras omedelbart till platsen för den maskinella sammanräkningen, där formulär 2 ifylls. Valboxnummer, antal valedlar enligt valboxens räkneverk samt ackumulerat antal valedlar (vid körningsomgången) noteras. Därefter öppnas valboxen, valedlarna tas ut och placeras i väntekö för maskinell behandling. Felaktigt vända hålkort rättvänds. Uppenbart skadade hålkort särskiljs från de övriga.

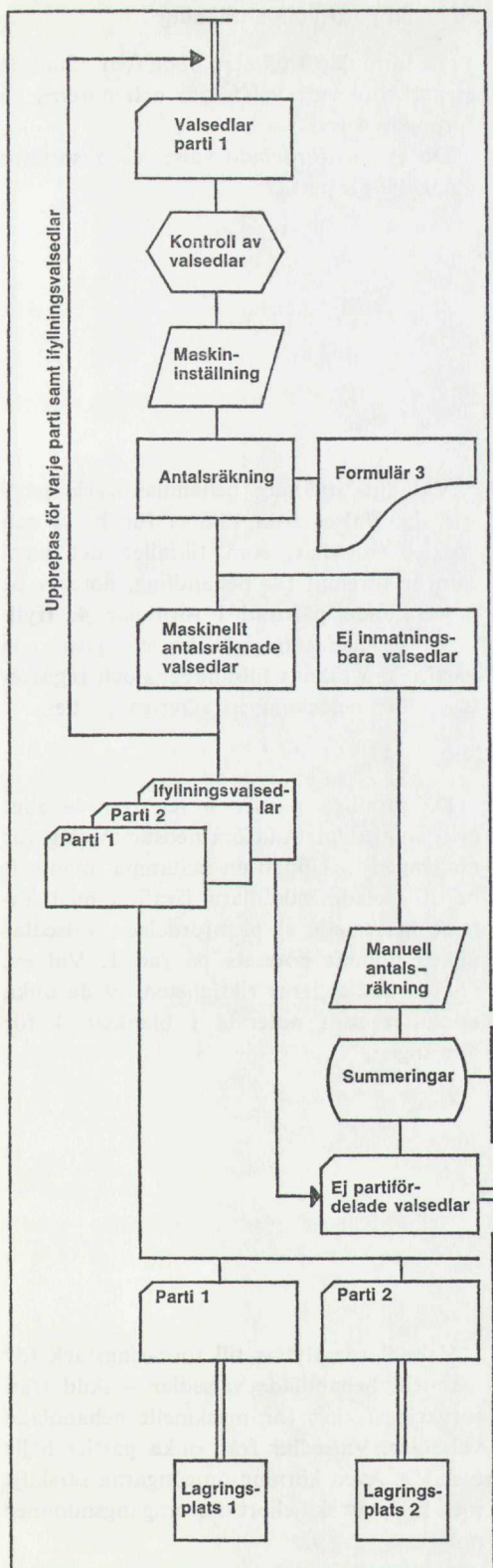
Då ackumulerat antal valedlar uppgår till önskvärt antal och tidigare körningsomgång avslutats, markeras ny körningsomgång på formulär 2. Det ackumulerade antalet valedlar noteras på formulär 3 rad 1.

Maskinell partisammanräkning

Sortering

Valedlarna placeras i hålkortssorterarnas inmatningsfack. De skadade valedlarna placeras dock omedelbart i ett särskilt utmatningsfack. Dit läggs även de valedlar som under körningens gång inte är inmatningsbara. Kolumninställning sker för parti, varefter sorteringsoperationen startas. Då sorteringen avslutats ligger valedlarna sorterade efter parti i var sitt utmatningsfack. Även ev. ifyllningsvaledlar ligger i ett särskilt utmatningsfack. Kortskydd placeras ovanpå varje partibunt. I den fortsatta sammanräkningen behandlas valedlarna partivis. Valedlarna för de partier, som ej är föremål för behandling, ligger kvar i resp. utmatningsfack tills samtliga valedlar är

maskinellt färdigbehandlade. Även ifyllningsvalsdlarna antalsräknas maskinellt då antalet ej är ringa. Inträffar en kortkvadd placeras skadade hålkort i ett särskilt utmatningsfack varefter sorteringen fortsätter utan omkörning.

Antalsräkning

Samtliga valsedlar i utmatningsfacket för det parti som skall antalsräknas tas ut. Kortskyddet avlägsnas.

Genom bläddring kontrolleras att samtliga valsedlar har samma tryckta partibeteckning. Ev. felaktiga valsedlar placeras på särskild plats för senare manuell antalsräkning.

Sorterarens räkneverk nollställs. Kolumninställningen avser parti och är alltså oförändrad. Antalsräkningen startas. Då samtliga (inmatningsbara) valsedlar behandlats avläses hålkortssorterarens räkneverk. Antalet noteras på motsvarande partirad i formulär 3. Kortskyddet placeras åter ovanpå partibunten som förts till samma fack som tidigare. Ev. ej maskinellt behandlade valsedlar placeras på särskild plats tillsammans med övriga ej inmatningsbara valsedlar, där också valsedlar som skadats under antalsräkningen placeras. Vid kortkvadd görs antalsräkningen för det behandlade partiet om.

Då samtliga partiers valsedlar och även ifyllningsvalsedlarna antalsräknats maskinellt tas de ej behandlade valsedlarna bort från utmatningsfacket och antalsräknas för hand. Antalet noteras på motsvarande rad i formulär 3.

Nedsummering utförs för körningsomgången. Uppgiften »Samtliga valsedlar» jämförs med antalet valsedlar enligt valboxuppgifterna.

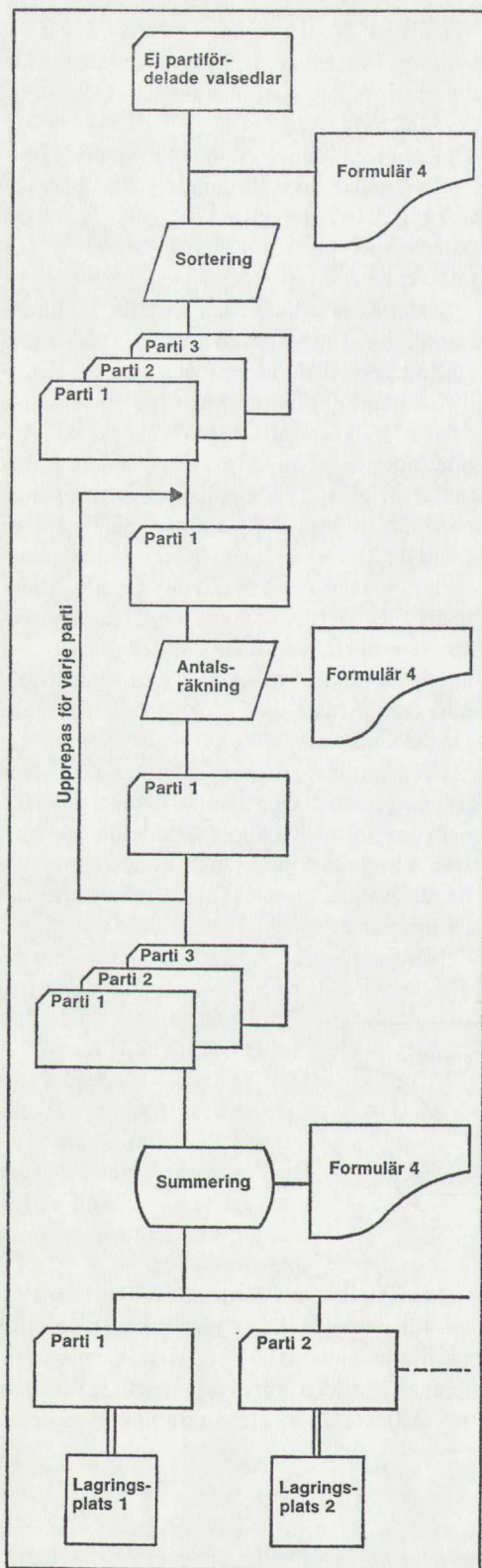
Ej partifördelade valsedlar, d. v. s. ifyllningsvalsedlar, ej inmatningsbara valsedlar samt ev. valsedlar med fel partibeteckning, flyttas till platsen för manuell partifördelning.

Maskinellt partifördelade valsedlar flyttas till särskilda förvaringsfack där de olika partierna hålls åtskilda. Även körningsomgångar särskiljs för varje parti med hjälp av skiljekort där omgångsnummer noteras.

Manuell partisammanräkning

Från formulär 3 hämtas uppgiften »Summa ej partifördelade valsedlar» och noteras på formulär 4 rad 1.

De ej partifördelade valsedlarna sorteras manuellt på partier.

Vid antalsräkning behandlas varje parti för sig. Valsedlarna räknas för hand och antalet valsedlar, som tillfaller det parti som är föremål för behandling, noteras på motsvarande partirad i formulär 4. Ifyllningsvalsedlar som inte avser registrerade partier kan räknas tillsammans och registreras under beteckningen »Övriga partier».

Då samtliga partier – registrerade eller ej – antalsräknats utförs nedsummering för omgången. Uppgiften »Summa manuellt partifördelade valsedlar» jämförs med antalet maskinellt ej partifördelade valsedlar vilken uppgift noterats på rad 1. Vid ev. olikhet kontrolleras riktigheten av de olika uppgifter som noterats i blankett 4 för omgången.

Valsedlarna flyttas till förvaringsfack för manuellt behandlade valsedlar – skild från förvaringsfacket för maskinellt behandlade valsedlar. Valsedlar från olika partier hålls åtskilda. Även körningsomgångarna särskiljs med hjälp av skiljekort där omgångsnummer noteras.

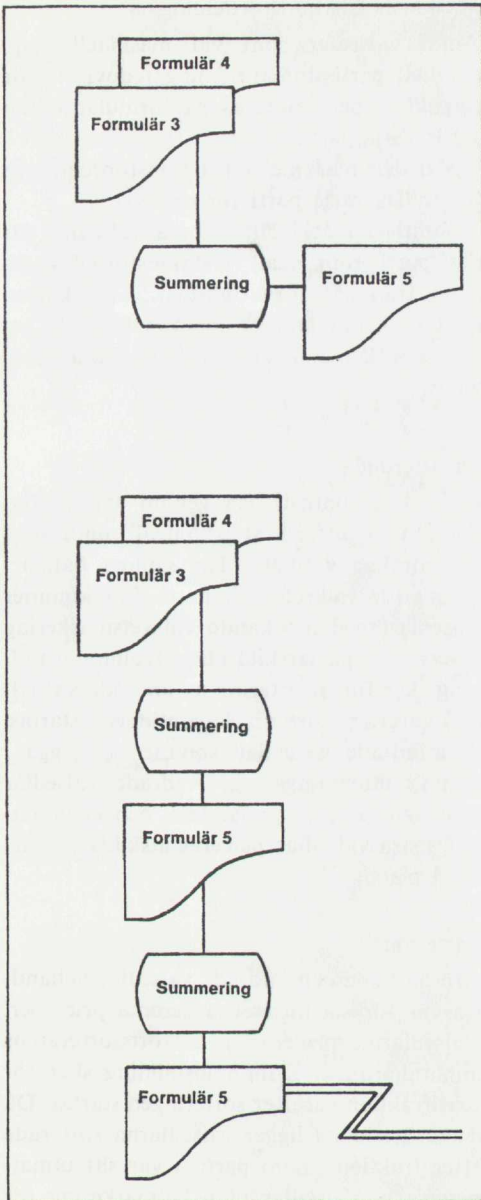
Slutsummeräkning vid partifördelning

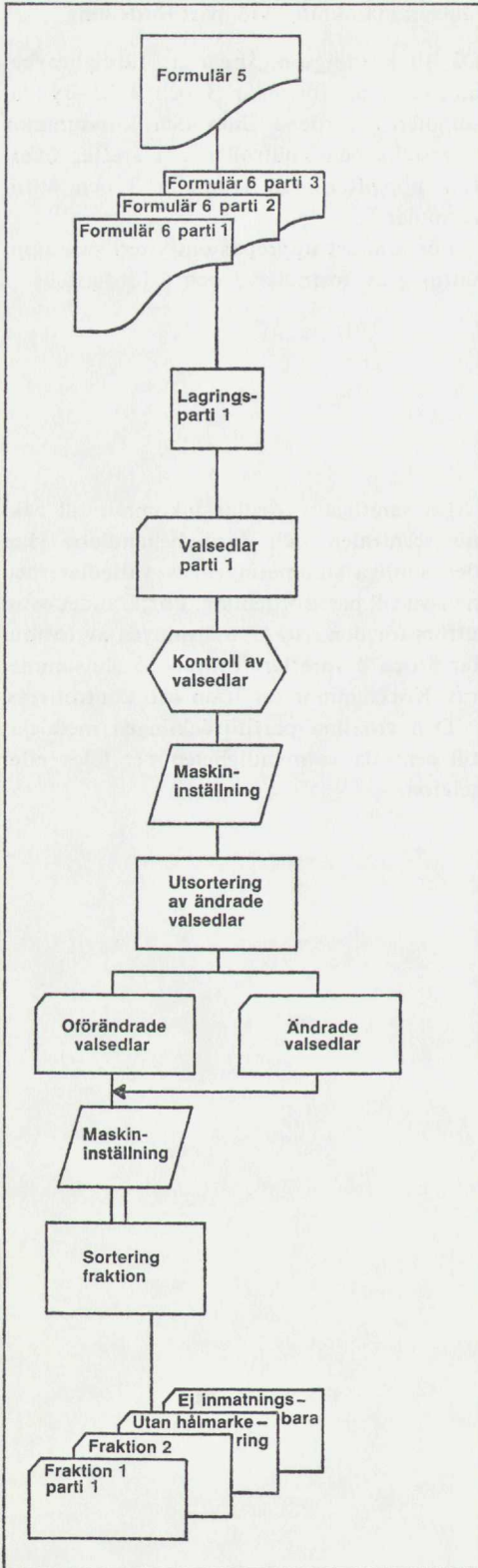
Då 10 körningsomgångar är färdigbearbetade dvs. då formulär 3 och 4 är ifyllda, summeras värdena ihop och korssummer framställs och kontrolleras. Därefter överförs uppgifter från formulär 3 och 4 till formulär 5.

Förfarandet upprepas om ytterligare uppsättning av formulär 3 och 4 färdigställs.

Då samtliga valseklar inkommit till räkningcentralen och färdigbehandlats, sker den slutliga summeringen av valseklar med hänsyn till partifördelning. Förfarandet ovan utförs för den sista uppsättningen av formulär 3 och 4 varefter formulär 5 slutsummeras. Korssummer tas fram och kontrolleras.

Den erhållna partifördelningen meddelas till centrala valmyndigheten per telex eller telefon.

Maskinell fraktionsfördelning

Antal valsedlar som vid maskinell resp. manuell partisammanräkning redovisats för respektive parti noteras på formulär 6 rad 1 för varje parti.

Vid den maskinella fraktionsfördelningen behandlas varje parti för sig.

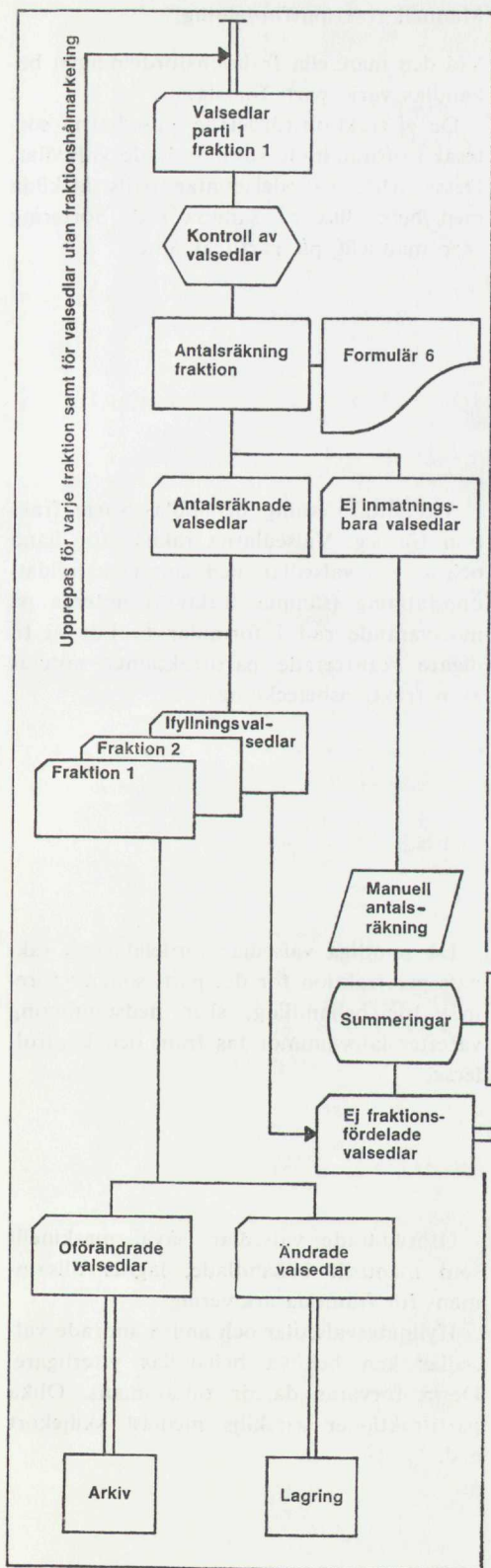
Samtliga maskinellt läsbara valsedlar för det parti som skall fraktionsfördelas tas fram från sitt förvaringsfack. Skiljekorten med omgångsnummer plockas bort då ytterligare kontroll inte bedöms vara nödvändig.

Utsortering

Genom lyskontroll och genom av maskinoperatören utförd stickkontroll undersöks att samtliga valsedlar har samma hålmarkering för valkrets och parti. Förekommer valsedlar med avvikande valkretsmarkering placeras de på särskild plats. Kolumninställning sker för utsortering av ändrade valsedlar varefter sorteringsoperationen startas. Oförändrade valsedlar kommer att ligga i samma utmatningsfack. Ändrade valsedlar som hamnat i ett annat fack och ej inmatningsbara valsedlar placeras åtskilda på särskild plats.

Sortering

Oförändrade och ändrade valsedlar behandlas var för sig men efter samma principer. Valsedlarna placeras i hålkortssorterarens inmatningsfack. Kolumninställning sker för partifraktion varefter sorteringen startas. Då denna avslutats ligger valsedlarna sorterade efter fraktion (inom parti) i var sitt utmatningsfack. Valsedlar utan hålmarkering för fraktion ligger samlade i ett särskilt utmatningsfack. De valsedlar som inte är inmatningsbara placeras tillsammans med övriga ej inmatningsbara valsedlar. Kortskydd placeras ovanpå varje fraktionsbunt. I den fortsatta fraktionsfördelningen behandlas valsedlarna fraktionsvis. Valsedlar för de fraktioner, som ej är föremål för behandling, ligger kvar i resp. utmatningsfack tills samtliga valsedlar för det behandlade partiet är maskinellt färdigbehandlade.

Antalsräkning

Samtliga valsedlar för den partifraktion, som skall antalsräknas, tas ut. Kortskyddet avlägsnas.

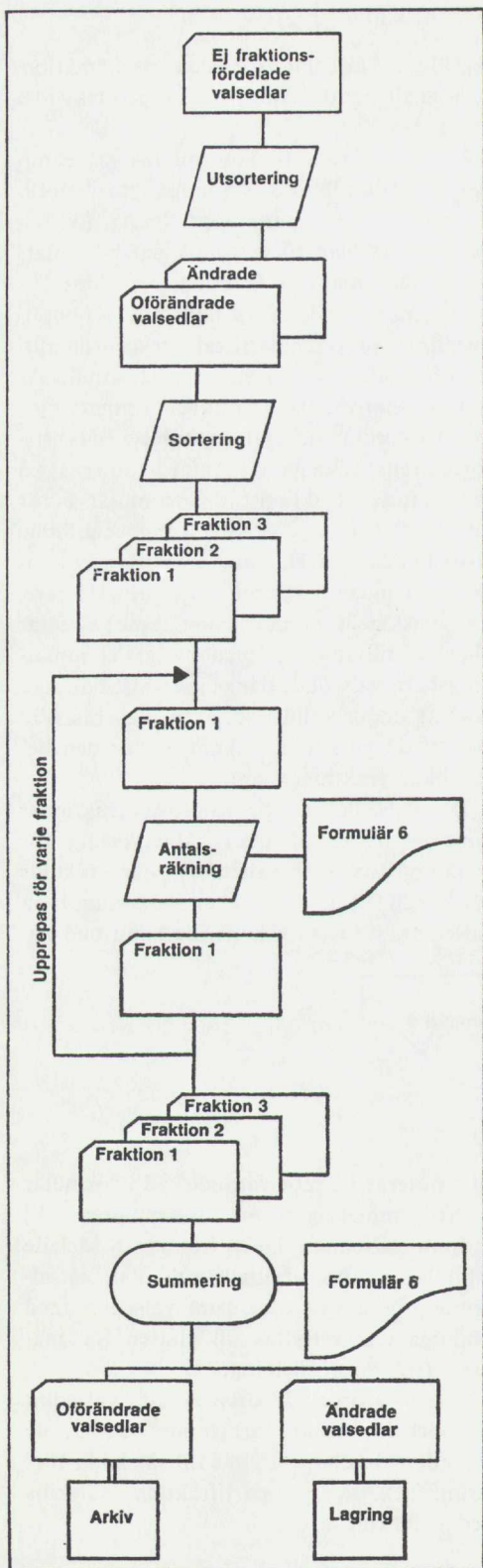
Genom bläddring kontrolleras att samtliga valsedlar har dels samma partibeteckning, dels samma namnuppställning. Ev. felaktiga valsedlar placeras på särskild plats för senare manuell fraktionsfördelning.

Sorterarens räkneverk nollställs. Kolumninställningen avser partifraktion och är alltså oförändrad. Den maskinella antalsräkningen startas. Då samtliga (inmatningsbara) valsedlar behandlats, avläses hålkortsorterarens räkneverk. Antalet noteras på motsvarande fraktionsrad i formulär 6 för det parti som är föremål för behandling. Kortskyddet placeras åter ovanpå partibuntens som ligger i samma fack som tidigare. Ev. maskinellt ej inmatningsbara valsedlar placeras tillsammans med övriga ej inmatningsbara valsedlar, där också valsedlar som skadats under antalsräkningen placeras. Vid kortkvadd görs antalsräkningen för den behandlade fraktionen om.

Då valsedlarna för samtliga fraktioner samt ev. valsedlar utan hålmärkning för fraktion (ifyllningsvalsedlar) har räknats maskinellt behandlas de ej inmatningsbara valsedlarna. Dessa räknas för hand och an-

talet noteras på motsvarande rad i formulär 6. Nedsummering utförs av kolumnen »Ej ändrade valsedlar». De ej fraktionsfördelade valsedlarna, dvs. ifyllningsvalsedlar, ej inmatningsbara valsedlar samt valsedlar med felaktiga namn flyttas till platsen för manuell fraktionsfördelning.

Fraktionsfördelade oförändrade valsedlar tas bort för senare arkivering, medan de ändrade valsedlarna flyttas till särskilda förvaringsfack. Varje partifraktion särskiljs med skiljekort e. d.

Manuell fraktionsfördelning

Vid den manuella fraktionsfördelningen behandlas varje parti för sig.

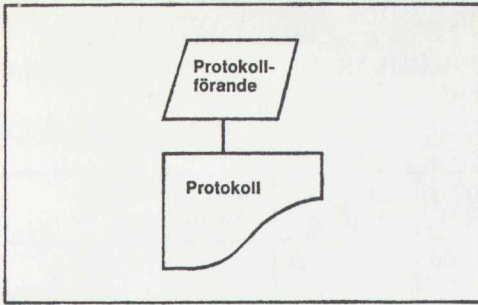
De ej fraktionsfördelade valseدلarna sorteras i oförändrade resp. ändrade valseدلar. Dessa båda valseदelsbuntar hålls åtskilda men behandlas på samma sätt. Sortering sker manuellt på partifraktioner.

Vid antalsräkning behandlas varje fraktion för sig. Valseدلarna räknas för hand och antalet valseدلar med samma kandidatuppställning (samma fraktion) noteras på motsvarande rad i formulär 6. För ej tidigare registrerade partifraktioner noteras även fraktionsbeteckning.

Då samtliga valseدلar fördelats och räknats per fraktion för det parti som är föremål för behandling, sker nedsummering varefter korssummor tas fram och kontrolleras.

Oförändrade valseدلar, såväl maskinellt som manuellt behandlade, lagras tillsammans för framtida arkivering.

Ifyllningsvalseدلar och andra ändrade valseدلar kan behöva behandlas ytterligare. Dessa förvaras därför tillsammans. Olika partifraktioner särskiljs medelst skiljekort e. d.

Information

Då samtliga partiers valseklar fraktionsfördelats upprättas protokoll som sänds till centrala valmyndigheten.

1970 års val till riksdagen

Utkast

Räkningscentral

FORMULÄR 3

MASKINELL PARTIFÖRDELNING

Parti	Kod	Antal valsedlar vid körningsomgång nr										Summa valsedlar
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	0	
Antal valsedlar enl valboxuppgifter												
Arbetarepartiet-socialdemokraterna	1											
Centerpartiet	2											
Folkpartiet	3											
Kristen Demokratisk Samling	4											
Moderata Samlingspartiet	5											
Vänsterpartiet kommunisterna	6											
SUMMA MASKINELLT PARTIFÖRDELADE VALSEDLAR												
Ifyllningsvalsedlar												
Maskinellt ej behandlade valsedlar												
Summa ej partifördelade valsedlar												
Samtliga valsedlar												

1970 års val till riksdagen

Utkast

Räkningscentral

FORMULÄR 4

MANUELL PARTIFÖRDELNING

Parti	Kod	Antal valsedlar vid behandlingsomgång nr										Summa valsedlar
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	0	
Maskinellt ej partifördelade												
Arbetarpartiet-socialdemokraterna	1											
Centerpartiet	2											
Folkpartiet	3											
Kristen Demokratisk Samling	4											
Moderata Samlingspartiet	5											
Vänsterpartiet kommunisterna	6											
SUMMA MANUELLT PARTIFÖRDELADE VALSEDLAR												

FORMULÄR 5
SLUTSAMMANRÄKNING AV VALSEDLAR M H T PARTI

Parti	Kod	Maskinell sammanräkning		Manuell sammanräkning		Summa valseklar
		Formulär 3 Blad 1	Formulär 3 Blad 2	Formulär 4 Blad 1	Formulär 4 Blad 2	
Arbetspartiet-socialdemokraterna	1					
Centerpartiet	2					
Folkpartiet	3					
Kristen Demokratisk Samling	4					
Moderata Samlingspartiet	5					
Vänsterpartiet kommunisterna	6					
Samtliga partier						

PARTI

FÖRDELNING AV VALSEDLAR PÅ PARTIFRAKTIONER

Valselekskategori	Maskinell behandling		Manuell behandling		Samtliga valseklar	
	Ej ändrade valseklar	Ändrade valseklar	Ej ändrade valseklar	Ändrade valseklar	Ej ändrade valseklar	Ändrade valseklar
Antal valseklar vid partifördelning	●	●	●	●	●	●
Summa fraktionsfördelade valseklar						
Ifyllningsvalseklar Maskinellt ej behandlade valseklar Summa ej fraktionsfördelade valseklar Samtliga valseklar						

RÖSTKORT

Ni är röstberättigad vid allmänna val
söndagen den 21 september 1970.
Röstningen pågår mellan kl. 08.00-21.00.

Kommun	Län	Komm	Vald	Löpnr
Valdistrikt				
Vallokal				
Valkretstillhörighet				
Riksdagsval	Landstingsval		Kommunval	
Har ej deltagit i				
Riksdagsval	Landstingsval	Kommunval		

H

Stämplas ej

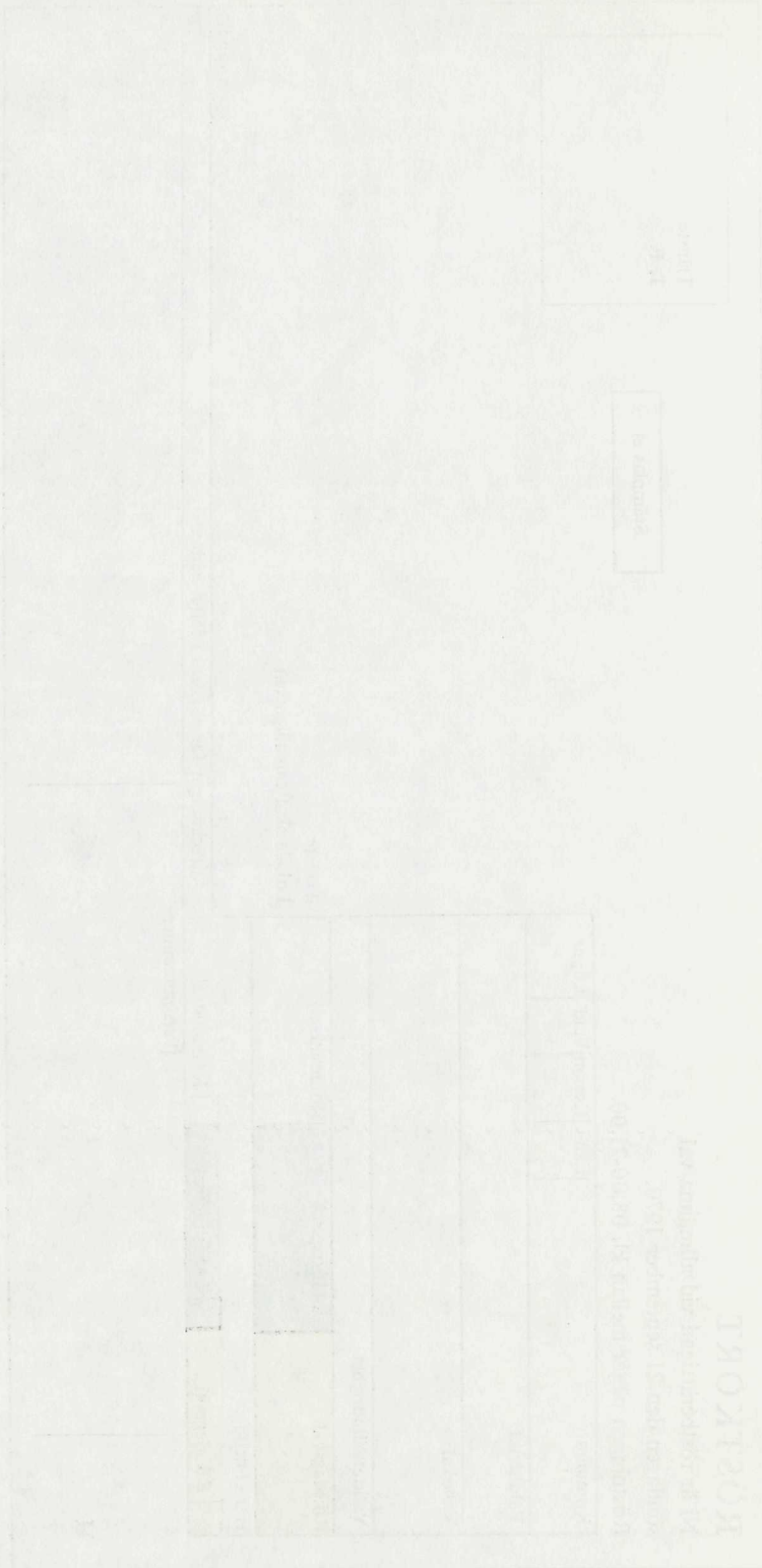
Tjänste
T. P.

Tjänste
Lokala skattemyndigheten

vänd!

Anteckningar får ej göras i fältet nedan

| Personnummer

1950-1951

1950-1951

1950-1951
 1950-1951
 1950-1951

1950-1951

1950-1951
 1950-1951

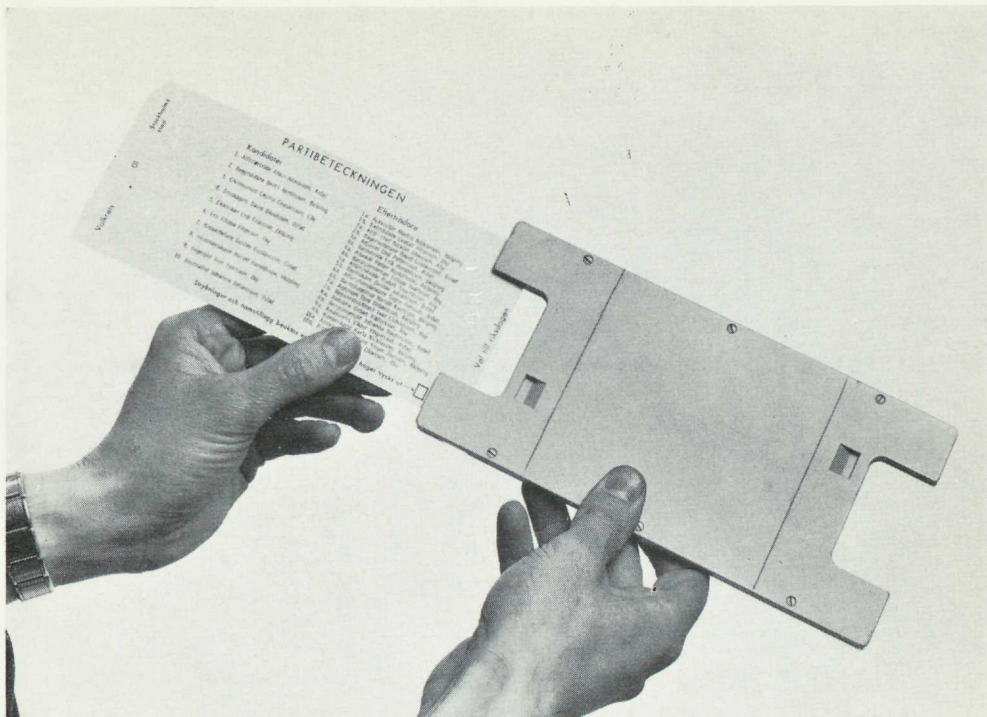

Bild 1. Väljaren skjuter in valsekeln i kassetten (sker på avskild plats).

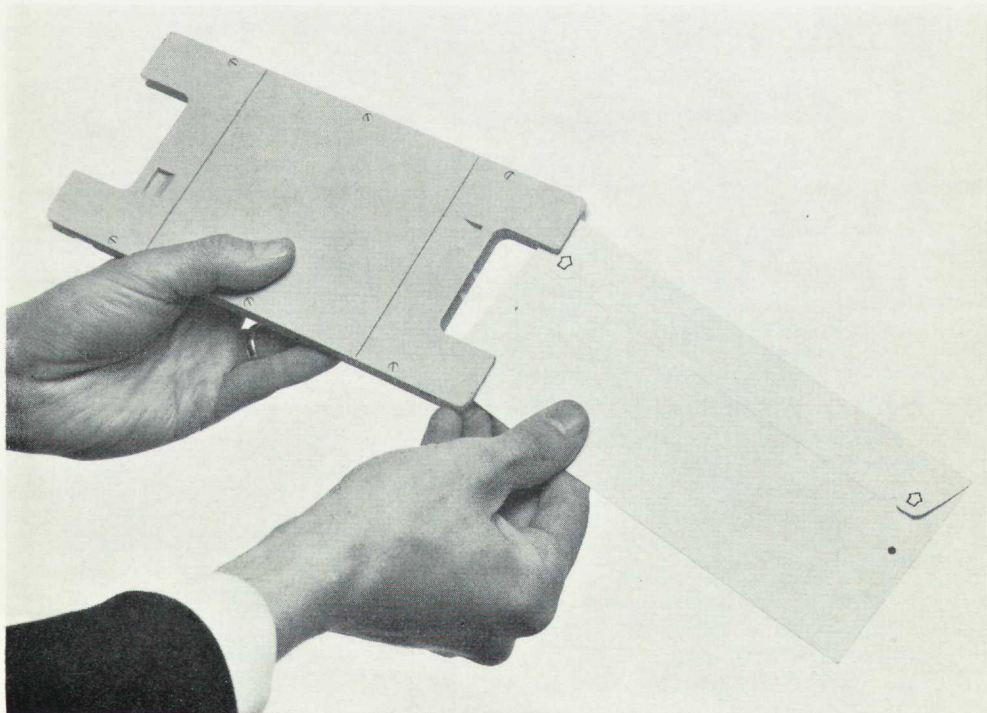

Bild 2. Valförrättaren/röstmottagaren skjuter in valsefelsförsändelsen (kuvert med valsekel) i kassetten.

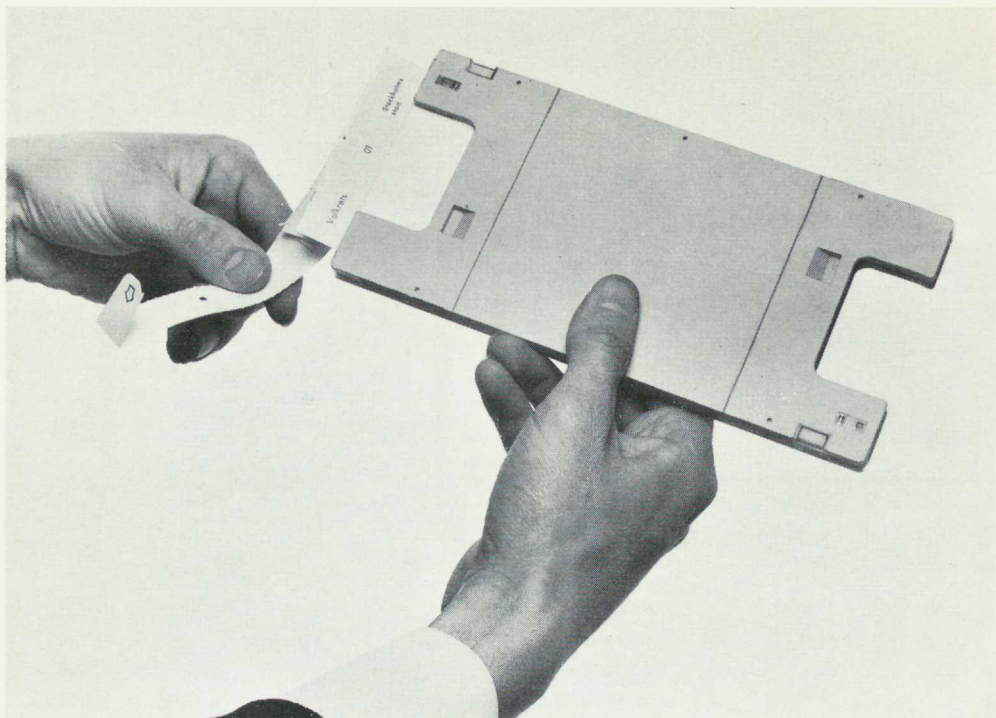

Bild 3. Valförrättaren/röstmottagaren river av den ena perforerade delen på det i kassetten inskjutna kuvertet, så att valsedelns ena ytterända friläggs.

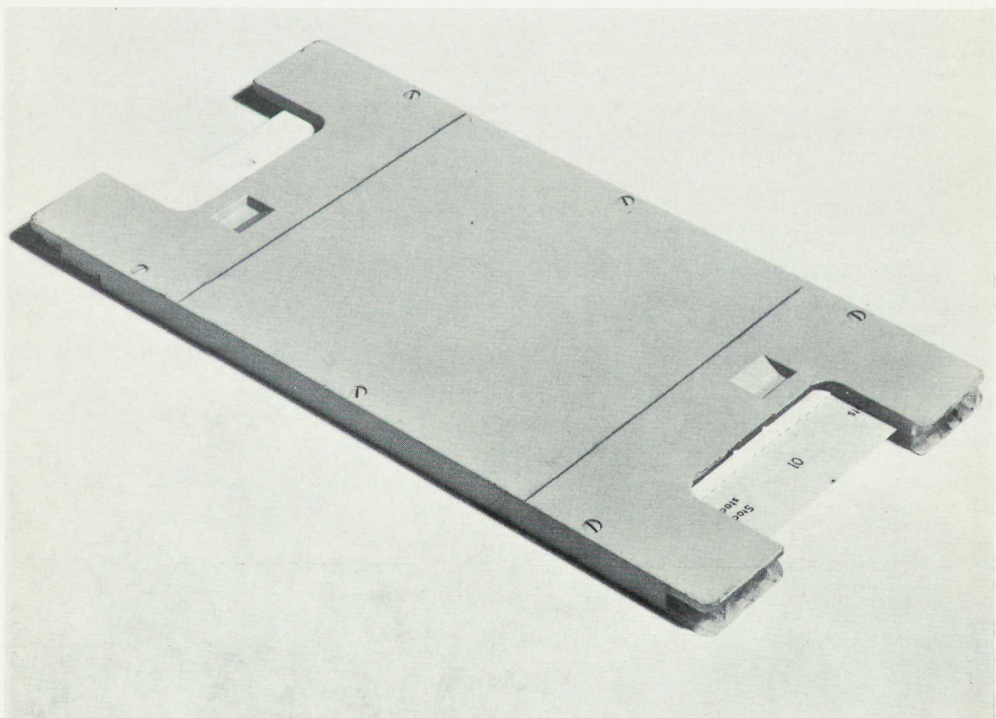

Bild 4. Valsedelsförsändelsen med valsedelns ena ytterända frilagd helt inskjuten i kassetten. Valsedeln kan nu uppsamlas i valboxen.

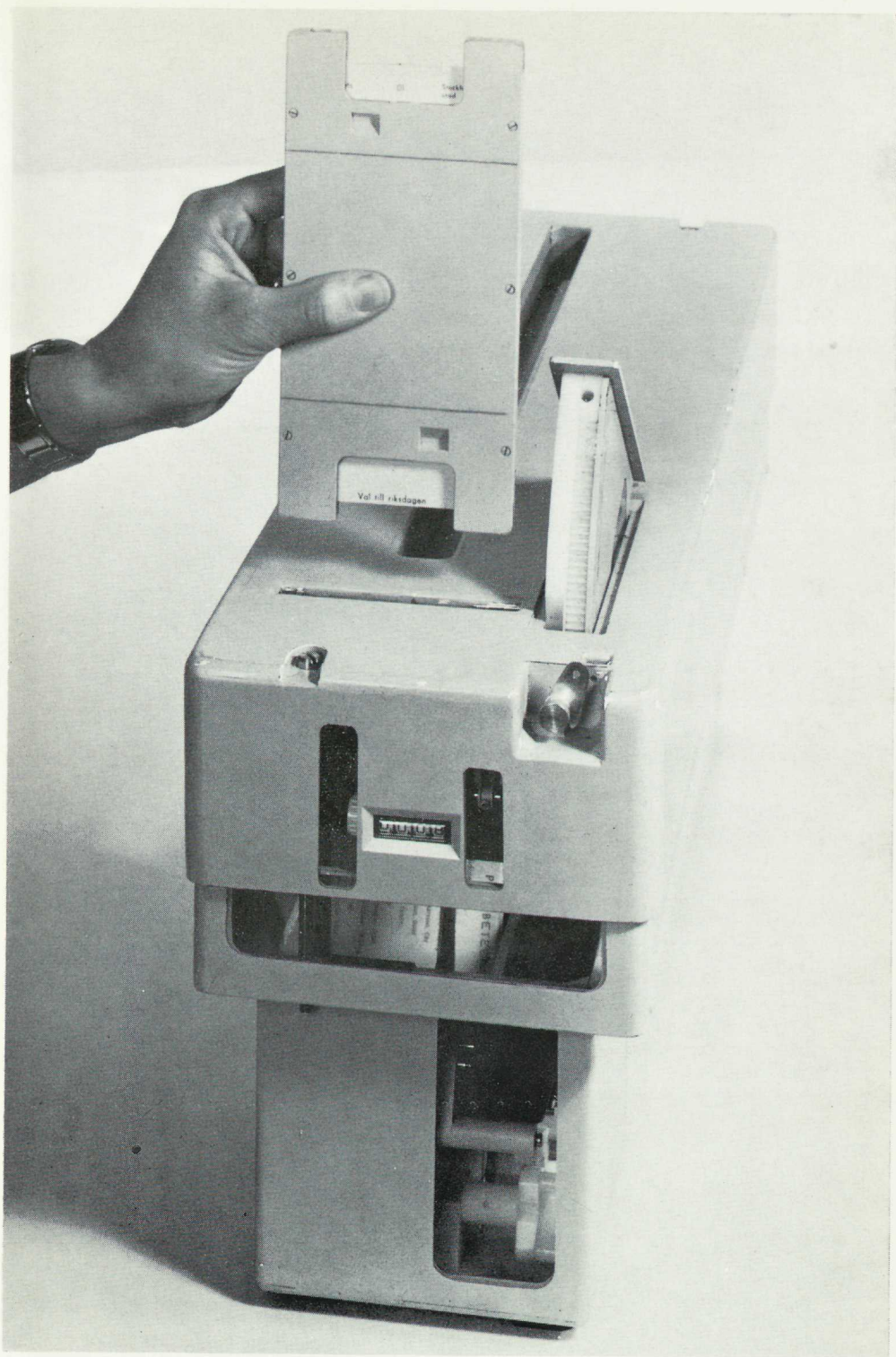

Bild 5. Valförrättaren/röstmottagaren placerar kassetten med den däri inskjutna valsedelns i valboxens öppning (mottagningsdel). Valboxen skall givetvis *inte* som denna prototyp utföras i genomskinligt material.

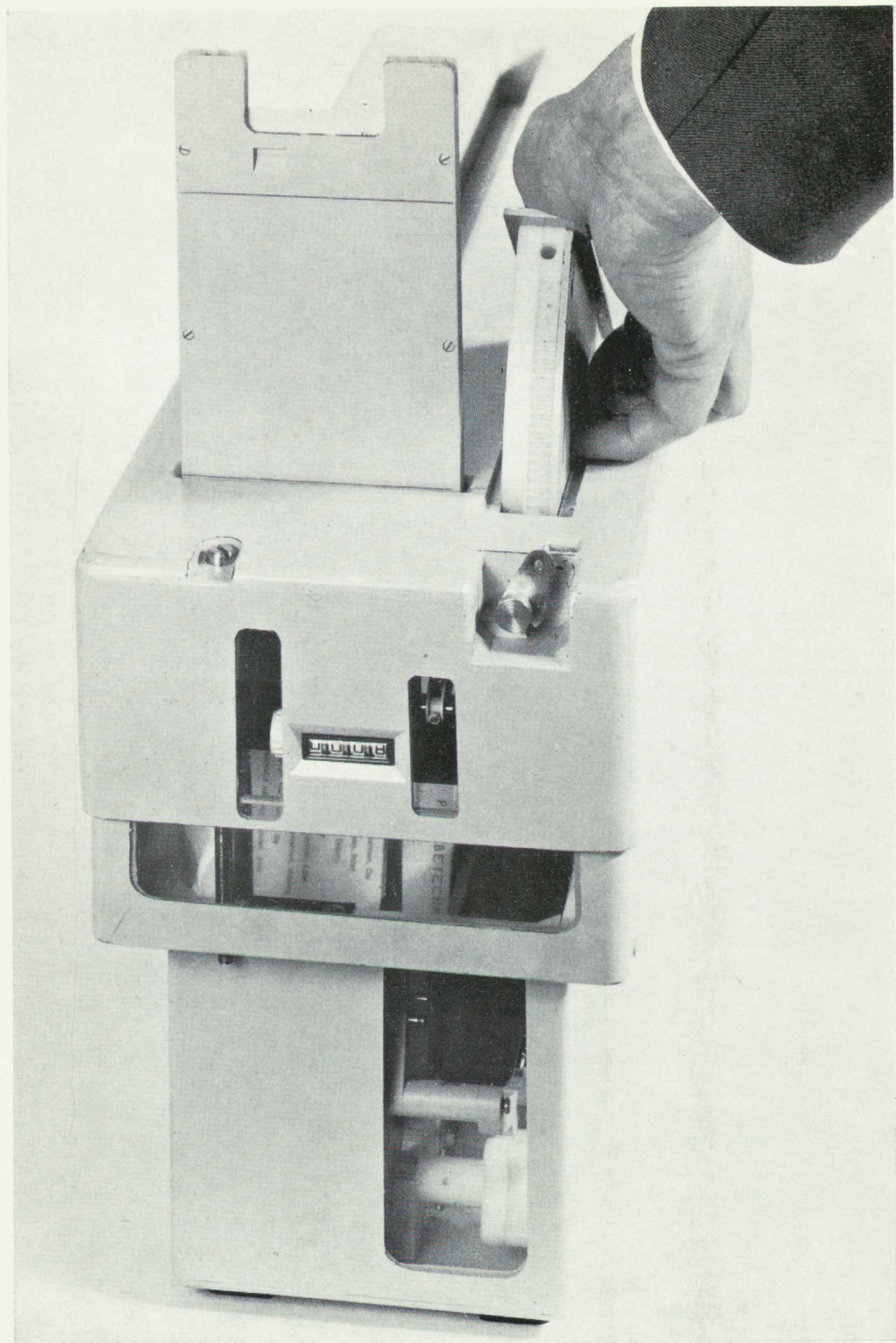

Bild 6. Valförrättaren/röstmottagaren trycker ner valboxens handtag varigenom valsedeln frigörs och uppsamlas i valboxen.

KUNGL. BIBL.
30 JUN 1969
STOC. H. LM

Nordisk udredningsserie (Nu) 1969

Kronologisk förteckning

1. Utvidgat nordiskt ekonomiskt samarbete.
2. Laajennettu pohjoismainen taloudellinen yhteistyö.
3. Nordforsks miljövårdsutredning.
4. Förslag till utbyggnad av den samnordiska fortbildningen för journalister.
5. Konsumentoplysning i undervisningen.

Statens offentliga utredningar 1969

Systematisk förteckning

Justitiedepartementet

Faktisk brottslighet bland skolbarn. [1]
Bostadsrätt. [4]
Utsökningsrätt IX. [5]
Kungörelseannonsering. [7]
ADB inom inskrivningsväsendet. [9]
Ny gruvlag. [10]
Internationell adoptionsrätt. [11]
Ny valteknik. [19]

Socialdepartementet

Ett renare samhälle. [18]

Kommunikationsdepartementet

Ny sjöarbetstidslag. [3]

Finansdepartementet

Förenklad obligationshantering. [13]
Lagstiftning om värdepappersfonder m.m. och om stämpel-
skatt på värdepapper. [16]
Nya mynt. [17]

Utbildningsdepartementet

Om sexuallivet i Sverige. [2]
Sexualkunskapen på grundskolans högstadium. [8]
Regionmusik. [12]
Filmen - censur och ansvar. [14]

Jordbruksdepartementet

Växtförädlarrätt. [15]

Civildepartementet

Offentliga tjänstemäns bisysslor. [6]

